



รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกิน
บ้านแม่อมะ-บ้านขุนแม่เหว่ย ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

โดย นายปราโมทย์ เวียงจอมทอง และคณะ

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

พุทธศักราช 2562

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติร่วมพื้นที่ป่าและพื้นที่ทำกินบ้านแม่อม
ยะ-บ้านขุนแม่เหว่ย ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

โดย

1	นายปราโมทย์	เวียงจอมทอง	หัวหน้าโครงการวิจัย
2	นายณัฐพล	เกื้อธวัชชัย	ทีมวิจัย
3	นายอาทิตย์	วงศ์ฤทธาสุกุล	ทีมวิจัย
4	นายสิทธิชัย	คัมภีร์พยัคฆ์	ทีมวิจัย
5	นายเกส่า	เกื้อธวัชชัย	ทีมวิจัย
6	นายสุพจน์	อาญาชัย	ทีมวิจัย
7	นายอุดม	โลกาภิรัตน์	ทีมวิจัย
8	นายแซติ	บุญทรัพย์ถาวร	ทีมวิจัย
9	นางสาวนฤมล	เกื้อธวัชชัย	ทีมวิจัย
10	นางสาวสายบัว	เก็งวิชัย	ทีมวิจัย
11	นายอุไกร	กวางมรกต	ทีมวิจัย
12	นายธีระ	วงศ์จำเริญ	ทีมวิจัย
13	นายชานน	อุดมรักพันธ์พงษ์	ทีมวิจัย
14	นายชูชัย	เกษมสุขไพศาล	ทีมวิจัย
15	นายอำนาจ	เกษมสุขไพศาล	ทีมวิจัย
16	นายประหยัด	เสื่อชูชีพ	ทีมวิจัย
17	นายเสรี	อาญาล้ำเลิศ	ทีมวิจัย
18	นายเชอะกา	เอกอุปมา	ทีมวิจัย
19	นายลาโหย	อุดมรักพันธ์พงษ์	ทีมวิจัย

สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

พุทธศักราช 2562

บทสรุปผู้บริหาร

บ้านแม่อมยะ และบ้านขุนแม่เหว่ย (แม่ป๋อคี) เป็นหมู่บ้านชาวปกากะญอที่ยังคงรูปแบบการไร่หมุนเวียนหล่อเลี้ยงชีวิต และสร้างความมั่นคงทางอาหารให้กับคนในชุมชน แต่จากข้อจำกัดเรื่องการใช้พื้นที่จึงทำให้เกิดเป็นข้อก้ำกวลต่ออนาคตของวิถีชีวิตชุมชน และอาจจะส่งผลต่อให้ทั้ง 2 ชุมชนเข้าสู่ระบบการทำเกษตรพันธะสัญญาที่มีการผลิตที่เข้มข้น มีการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ส่งผลกระทบต่อดิน น้ำ และป่าที่จะเสื่อมสภาพลงอีกด้วย ดังนั้นชุมชนจึงต้องการสร้างความชัดเจนให้กับขอบเขตพื้นที่ทำกินเพื่อนำมาใช้แสดงให้เห็นว่าชุมชนมิได้บุกรุกหรือลุกล้ำพื้นที่เกินกว่าขอบเขตของชุมชนตนเอง งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกากะญอ และเพื่อศึกษาระบบการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น การเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย และบ้านแม่อมยะ การจัดการพื้นที่ที่ตามภูมิปัญญาของปกากะญอบ้านขุนห้วยแม่เหว่ยและบ้านแม่อมยะ ประกอบด้วย การทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนตามภูมิปัญญาปกากะญอของบ้านขุนห้วยแม่เหว่ยและบ้านแม่อมยะ ประกอบด้วย กระบวนการสร้างร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายชุมชนปกากะญอ และการจัดทำแผนที่พื้นที่ชุมชนโดยใช้พิกัดในระบบจีพีเอส นอกจากนี้ที่วิจัยยังได้รับการพัฒนาทักษะการวิจัย การเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัย การบริหารจัดการโครงการวิจัย การเขียนโครงการวิจัย การวิเคราะห์ผลกระทบการพัฒนา เครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลความรู้บนฐานนิเวศวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทักษะการวิเคราะห์แบบเชื่อมโยง การเขียนรายงานความก้าวหน้าเทคนิคและเครื่องมือในการนำเสนอ และการศึกษาดูงานพื้นที่อื่นที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษาแบ่งออกตามวัตถุประสงค์ ได้แก่ ศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกากะญอ ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ได้แก่การเก็บข้อมูลของชุมชน ประวัติหมู่บ้าน ที่ตั้งอาณาเขต ประชากรในชุมชน การปกครองในชุมชน และความเชื่อศาสนาของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าเป็นบ้านแม่อมยะและบ้านขุนแม่เหว่ย เป็นหมู่บ้านปกากะญอที่มีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน มีการย้ายหมุนเวียนในพื้นที่เขตหมู่บ้าน ตามการทำเกษตรกรรมไร่หมุนเวียน เดิมทีทั้งสองหมู่บ้านเป็นบ้านเดี่ยวแล้วแยกจากกันภายหลัง เหตุเพราะแยกย้ายกันทำมาหากินตามพื้นที่ไร่หมุนเวียน 2) การแบ่งพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกากะญอ เป็นการแบ่งพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกากะญอนั้น หลักๆ จะแบ่งเป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่า ซึ่งพื้นที่ทำกินนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่การทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียน มีสวนพริกที่ทำข้าวไร่หมุนเวียน และมีระบบหมุนเวียนตามไร่หมุนเวียน มีบางส่วนที่ และ 3) การทำการเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนซึ่งยึดตามแบบแผนภูมิปัญญาดั้งเดิม

จากข้อมูลสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการนำเสนอข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในจัดระบบการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนของตนเอง นอกจากนี้การทำวิจัยโดยคนในชุมชนถือเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนต่อกระแสการพัฒนาจากภายนอก โดยเฉพาะการเข้ามาของระบบพีชพาณิชย์ สามารถนำไปใช้สื่อสารต่อคนภายนอกชุมชน ใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

บทคัดย่อ

บ้านแม่อมะ และบ้านขุนแม่เหว่ย (แม่ป๋อคี) เป็นหมู่บ้านชาวปกากะญอที่ยังคงรูปแบบการใช้พื้นที่แบบดั้งเดิมด้วยการทำไร่หมุนเวียน แต่ด้วยข้อจำกัดเรื่องสิทธิในพื้นที่ทำกินจึงทำให้ชุมชนต้องการสร้างความชัดเจนให้เกิดขึ้นกับพื้นที่ที่ได้ใช้ประโยชน์ งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกากะญอ และศึกษากระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยได้เก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การจัดการพื้นที่ที่ตามภูมิปัญญา ประกอบด้วยการทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนตามภูมิปัญญา กระบวนการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายชุมชนปกากะญอ และการจัดทำแผนที่พื้นที่ชุมชนโดยใช้พิกัดในระบบจีพีเอส นอกจากนี้ที่วิจัยยังได้รับการพัฒนาทักษะการวิจัย การเรียนรู้การพัฒนาโจทย์วิจัย การบริหารจัดการโครงการวิจัย การเขียนโครงการวิจัย การวิเคราะห์ผลกระทบการพัฒนา เครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลความรู้บนฐานนิเวศวัฒนธรรมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทักษะการวิเคราะห์แบบเชื่อมโยง การเขียนรายงานความก้าวหน้าเทคนิคและเครื่องมือในการนำเสนอ และการศึกษาดูงานพื้นที่อื่นที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ผลการศึกษาด้านศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชน ได้แก่ ข้อมูลประวัติหมู่บ้าน ที่ตั้งอาณาเขต ประชากรในชุมชน การปกครองในชุมชน และความเชื่อศาสนาของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าบ้านแม่อมะและบ้านขุนแม่เหว่ย เป็นหมู่บ้านปกากะญอที่มีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน มีการย้ายหมุนเวียนในพื้นที่เขตหมู่บ้าน ตามการทำเกษตรกรรมไร่หมุนเวียน การแบ่งพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกากะญอ เป็นการแบ่งพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกากะญอนั้นสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่า พื้นที่ทำกินนั้นส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่การทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียน มีสวนพริกที่ทำข้าวไร่หมุนเวียน จากข้อมูลสะท้อนให้เห็นถึงความต้องการนำเสนอข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในจัดระบบการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนของตนเอง สามารถนำไปใช้สื่อสารต่อคนภายนอกชุมชน ใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องได้ต่อไป

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทสรุปผู้บริหาร	ก
บทคัดย่อ	ค
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญของปัญหา	1
1.2 โจทย์วิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์	3
1.4 ขอบเขตเนื้อหา	3
1.5 คณะผู้วิจัย	5
1.6 แผนการวิจัย	7
บทที่ 2 เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
2.1 ทบทวนการจัดการปัญหาที่ผ่านมา	10
2.2 ความรู้จากภายนอกชุมชน	10
2.3 นโยบายการจัดที่ดินทำกินของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ	13
บทที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	16
บทที่ 4 ผลการศึกษา	39
4.1 ศักยภาพและองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปาก เกาะงูอ	39
4.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง	77
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษา	87
5.1 สรุปผลการศึกษา	87
5.2 อภิปรายผล	88
บรรณานุกรม	93
ภาคผนวก	94

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญ

บ้านแม่อมะ หมู่ 7 และบ้านขุนแม่เหว่ย(แม่ป๋อคี) หมู่ 5 ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก เป็นหมู่บ้านปกากะญอ ตั้งถิ่นอยู่ที่นี่มาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 แล้ว (ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1939 ถึง ค.ศ. 1945 หรือ พ.ศ.2482 ถึง พ.ศ. 2488) การเดินทางเข้าสู่ชุมชนค่อนข้างยากลำบาก โดยการเดินทางจากจังหวัดตากมาถึงทั้ง 2 หมู่บ้านนั้น จะมีระยะทางประมาณ 250 กว่ากิโลเมตร สามารถเดินทางทางรถยนต์ได้สะดวก เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น โดยเดินทางมาจากจังหวัดตากตามทางหลวงหมายเลข 12 มาถึงตัวอำเภอแม่สอด จากนั้นเดินทางมาตามทางหลวงหมายเลข 105 อีกประมาณ 135 กิโลเมตรจนมาถึงแยกทางเข้าสำนักสงฆ์ขอพระกลา อำเภอท่าสองยางจะมีทางแยกทางซ้ายมือเพื่อเดินทางเข้ามาถึงชุมชน ช่วงแรกเป็นถนนลาดปูนซีเมนต์ ในส่วนที่เหลือเป็นถนนดินแดงวิ่งไปบนเขาที่ค่อนข้างชัน ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร ผ่าน หมู่บ้านแม่เหว่ยหมู่ 4 เดินทางต่อไปอีกประมาณ 5 กิโลเมตรจะถึงบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย ส่วนหมู่บ้านแม่อมะจะต้องเดินทางไปอีกเป็นระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร

ในอดีตคนหมู่บ้านแม่อมะ และบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย(แม่ป๋อคี) อาศัยอยู่ในพื้นที่บ้านแม่อมะ ต่อมานายผะจ๋อป่าได้พาลูกหลานอพยพออกจากหมู่บ้านแม่อมะประมาณ 8 ครอบครัวตามพื้นที่ทำกินจนได้มาตั้งชุมชนอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านแม่ป๋อคี หรือขุนห้วยแม่เหว่ยในปัจจุบัน แม้จะมีการอยู่อาศัยในพื้นที่มาอย่างยาวนาน แต่ในพื้นที่ทั้งสองชุมชนยังคงมีความอุดมสมบูรณ์อย่างมาก กล่าวคือ บ้านแม่อมะ ยังมีการวิถีความเชื่อตามแบบของบรรพบุรุษในวิถีการผลิต และการใช้ประโยชน์ที่เคารพต่อธรรมชาติ มีความเชื่อที่ยึดโยงกับการจัดสิ่งแวดล้อมทำให้ทรัพยากรในชุมชนอุดมสมบูรณ์จนเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของนกเหือง ชะนี และหมีควายซึ่งเป็นสัตว์ป่าที่หาพบยากมากในปัจจุบัน ในส่วนของบ้านขุนแม่เหว่ย (แม่ป๋อคี) ที่ได้แยกตัวออกมาตั้งหมู่บ้านใหม่ก็เช่นเดียวกัน ในชุมชนยังมีความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรป่าไม้อย่างมาก จนเป็นพื้นที่ป่าต้นน้ำที่สำคัญประกอบด้วย ป่าต้นน้ำเป่พาโกล บลิวาโกล แม่เหว่ยโกล ซึ่งเป็นต้นธารที่ก่อให้เกิดน้ำตกที่สำคัญถึง 3 แห่งด้วยกัน จากสภาพความอุดมสมบูรณ์ดังกล่าวจึงเป็นตัวชี้วัดที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพของชุมชนที่มีต่อการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นี้มาแล้วอย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 70 ปี

นอกจากนี้ ความเก่าแก่ของชุมชนดังกล่าวส่งผลให้มีการสืบทอดต่อกันมาทั้งเรื่องภูมิปัญญาในการประกอบอาชีพ ประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องของการประกอบอาชีพที่คนในชุมชนส่วนใหญ่จะทำการเกษตรในระบบไร่หมุนเวียนที่มีมาอย่างช้านาน ทำให้เกิดความมั่นคงทางอาหารจากความหลากหลายของการปลูกพืชหลากหลายชนิดในไร่ พริก มะเขือ งาดำ พักเขี้ยว พักทอง น้ำเต้า มะระ ถั่วเขียว ถั่วดำ ข้าวโพด พืชตระกูลแตง และพันธุ์ข้าวพื้นบ้านกว่ารวมแล้วกว่า 40-50 ชนิด สร้างความมั่นคงทางอาหารให้แก่หมู่บ้านทั้ง 2 หมู่บ้าน ทั้งยังสามารถนำพืชผลจากในแปลงไร่โดยเฉพาะอย่างยิ่งพริก พลู บุกนำไป

ขายสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนจนสามารถเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน และส่วนหนึ่งส่งให้บุตรหลานได้ไปเรียนหนังสือยังนอกพื้นที่ได้

ปัจจุบันชาวบ้านแม่อมะและบ้านแม่ปอคี(ขุนห้วยแม่เหว่ย) มีข้อกังวลว่า หากมีการลดรอบในการทำไร่หมุนเวียน โดยให้ทั้งสองหมู่บ้านลดการทำไร่หมุนเวียนให้เหลือเพียง 4 รอบ โดยเฉพาะในหมู่บ้านขุนห้วยแม่เหว่ยได้มีเจ้าหน้าที่ป่าไม้มาขอใช้พื้นที่ของชุมชนไปปลูกป่าภายใต้โครงการการเพิ่มพื้นที่ป่าของรัฐบาล จำนวน 400 ไร่ รวมถึงหน่วยงานหน่วยงานอุทยานแห่งชาติ ในพื้นที่ได้ให้เหตุผลว่าจะเข้าไปอนุรักษ์ดูแลจัดการพื้นที่น้ำตกที่มีอยู่ในชุมชนแล้ว จะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหาร และรายได้จากการขายผลผลิตซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจในแปลงไร่ข้าวดังกล่าว และอาจจะส่งผลต่อให้ทั้ง 2 ชุมชนเข้าสู่ระบบการทำการเกษตรพันธสัญญาที่มีการผลิตที่เข้มข้น มีการใช้ปุ๋ย ยาฆ่าแมลง ส่งผลกระทบต่อดิน น้ำ และป่าที่จะเสื่อมสภาพลงอีกด้วย การเข้ามาของกลุ่มคนภายนอกทั้งภาครัฐ และเอกชนทั้งการสนับสนุนด้านเศรษฐกิจ และการเข้ามาจัดการพื้นที่ในชุมชนใหม่จากประสบการณ์ของหลายชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงกันจะพบว่า เมื่อมีการลดพื้นที่ไร่หมุนเวียนของชุมชนลง ทำให้เกิดการทำการเกษตรแบบเข้มข้นในพื้นที่เดิมๆ ทำให้ผลผลิตตกต่ำ ต้องเปลี่ยนไปปลูกพืชเชิงเดี่ยวสร้างภาวะหนี้สินตามมา

ช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมาทั้งสองพื้นที่ได้มีปรับตัวและการพัฒนาการจัดการในรูปแบบของป่าชุมชน กลไก/กลวิธีขึ้น โดยชาวบ้านได้ตั้งและบริหารจัดการเองโดยกำหนดกฎระเบียบข้อตกลงร่วมกันและทำแนวเขตป่าชุมชนเพื่อให้เกิดความชัดเจนและคนในชุมชนทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎ เพื่อรักษาพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์ให้มีสัตว์ป่า มีพันธุ์ไม้นานาชนิดไว้ เพื่อลดข้อกังวลของชาวบ้านที่จะเข้าไปสู่เกษตรพันธสัญญา และสูญเสียระบบการเกษตรแบบไร่หมุนเวียน แต่ก็ยังคงพบว่าในการดำเนินการของชุมชนดังกล่าวจะนำไปสู่การบรรลุผลได้นั้นไม่สามารถเปลี่ยนแปลงได้เพียงลำพัง ทั้งนี้จะต้องมีปฏิบัติการทั้งในระดับนโยบายและพื้นที่ และมีความจำเป็นในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้องอื่นๆ เข้ามาร่วมด้วย

ดังนั้น การจะรักษาศักยภาพของชุมชนไว้ได้นั้น ชุมชนมีความต้องการนำเสนอข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพ องค์ความรู้ ภูมิปัญญาในจัดระบบการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชุมชนของตนเอง ด้วยการท้าวใจโดยคนในชุมชน เพื่อเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ชุมชนต่อกระแสการพัฒนาจากภายนอก โดยเฉพาะการเข้ามาของระบบพืชพาณิชย์ สามารถนำไปใช้สื่อสารต่อคนภายนอกชุมชน ใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง

1.2 ปัญหา/โจทย์การวิจัย

1.2.1 ศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกากะญอเป็นอย่างไร

1.2.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นอย่างไรบ้าง

1.3 วัตถุประสงค์

1.3.1 เพื่อศึกษาศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกากะญอ

1.3.2 เพื่อศึกษากระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

1.4 ขอบเขตเนื้อหา

1.4.1 พื้นที่ดำเนินการ

1) บ้านขุนแม่เหว้ย หมู่ 5 ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

2) บ้านแม่อมยะ หมู่ 7 ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

1.4.2 ประชากรหรือกลุ่มเป้าหมาย

-ชาวบ้านขุนห้วยแม่เหว้ย หมู่ 5 ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

-ชาวบ้านแม่อมยะ หมู่ 7 ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก

1.4.3 ช่วงเวลา

เริ่ม 1 กรกฎาคม 2561 ถึง 30 มิถุนายน 2562

1.4.4 ประเด็นศึกษา

1) ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านขุนห้วยแม่เหว้ย และบ้านแม่อมยะ ประกอบด้วย

-ประวัติศาสตร์ชุมชน

-ที่ตั้งอาณาเขต

-ประชากร

-ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

2) การจัดการพื้นที่ที่ตามภูมิปัญญาของปกาเกอะญอบ้านขุนห้วยแม่เหว้ยและบ้านแม่อมะ
ประกอบด้วย

-การจำแนกพื้นที่ตามวิถีปกาเกอะญอ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ อื่นๆ (จำนวน
อาณาเขตพื้นที่)

-การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามวิถีปกาเกอะญอ ที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน (ไร่หมุนเวียน) ป่า
ใช้สอย ป่าอนุรักษ์ โดยใช้แผนที่ทำมือ

-ข้อมูลเอกสารสิทธิในที่ดินของชาวบ้าน

3) การทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนตามภูมิปัญญาปกาเกอะญอของบ้านขุนห้วยแม่เหว้ยและบ้าน
แม่อมะ ประกอบด้วย

- พื้นที่ทางด้านกายภาพในการทำไร่หมุนเวียนในแต่ละครัวเรือนเป็นอย่างไร แต่ละครัวเรือนมีพื้นที่
การทำไร่จำนวนเท่าไร

- ขั้นตอน วิธีการการทำไร่หมุนเวียน เงื่อนไข (การเลือกพื้นที่ การเตรียมพื้นที่ การปลูก การดูแล การ
เก็บเกี่ยวผลผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว)

-พืชพรรณ ปริมาณผลผลิต มูลค่าจากการทำไร่หมุนเวียนในรอบปี

-พิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่หมุนเวียนในรอบปี

- สิทธิกรรมสิทธิ์ การใช้ประโยชน์ กฎ ระเบียบและเงื่อนไข

- การจัดระบบแรงงานในไร่หมุนเวียน

- คุณค่าของไร่หมุนเวียน (เศรษฐกิจ อนุรักษ์ จิตใจ)

4) กระบวนการสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายชุมชนปกากะญอ

- การเตรียมความพร้อมและพัฒนาข้อมูลนำไปสู่การสร้างความร่วมมือ รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชาวบ้าน ป่าไม้ องค์กรอื่นๆ

- การสร้างแรงบันดาลใจจากชุมชนเครือข่ายชุมชนปกากะญอจากทั้งในพื้นที่ และนอกพื้นที่ที่มีประสบการณ์ (ดูงาน และเชิญเครือข่ายมาแลกเปลี่ยนในพื้นที่)

- การจัดเวทีเสวนาหาแนวทางในการสร้างความร่วมมือหน่วยงานรัฐ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเครือข่ายชุมชนปกากะญอ

- การจัดเวทีการทำแผนและกำหนดข้อตกลงร่วมกัน

- การจัดทำแผนที่พื้นที่ชุมชนโดยใช้พิกัดในระบบจีพีเอสร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ อบต. เจ้าของที่ดิน คณะกรรมการหมู่บ้าน

1.5 คณะผู้วิจัย

1	นายปรามโทย์	เวียงจอมทอง	หัวหน้าโครงการวิจัย
2	นายณัฐพล	เกื้อราชชัย	ทีมวิจัย
3	นายอาทิตย์	วงศ์พุกขาสกุล	ทีมวิจัย
4	นายสิทธิชัย	คัมภีร์พยัคฆ์	ทีมวิจัย
5	นายเกส่า	เกื้อราชชัย	ทีมวิจัย
6	นายสุพจน์	อาญาชัย	ทีมวิจัย
7	นายอุดม	โลกาภิรัตน์	ทีมวิจัย
8	นายแซดี	บุญทรัพย์ถาวร	ทีมวิจัย
9	นางสาวนฤมล	เกื้อราชชัย	ทีมวิจัย
10	นางสาวสายบัว	แก่งวิชัย	ทีมวิจัย
11	นายอุไกร	กวางมรกต	ทีมวิจัย
12	นายธีระ	วงศ์จำเริญ	ทีมวิจัย
13	นายชานน	อุดมรักพันธ์พงษ์	ทีมวิจัย
14	นายชูชัย	เกษมสุขไพศาล	ทีมวิจัย
15	นายอำนาจ	เกษมสุขไพศาล	ทีมวิจัย
16	นายประหยัด	เสือชูชีพ	ทีมวิจัย

17	นายเสรี	อาณูล้ำเลิศ	ทิมวิชัย
18	นายเชอะกา	เอกอุปมา	ทิมวิชัย
19	นายลาโหย	อุดมรักพันธ์พง	ทิมวิชัย

บทที่ 2

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ทบทวนการจัดการปัญหาที่ผ่านมา

จากการศึกษาวิจัยการทำไร่หมุนเวียนจำนวนมากที่ผ่านมาจะพบว่า หลายชุมชนบนพื้นที่สูงได้ทำระบบเกษตรในระบบนี้มานานแล้ว เป็นการทำเกษตรกรรมรูปแบบหนึ่งที่อาศัยองค์ความรู้พื้นบ้าน ตามวิถีภูมิปัญญาปกากะญอแล้ว ไร่หมุนเวียนคือวนเกษตรพื้นบ้านของคนกะเหรี่ยงที่พัฒนาจากระบบนิเวศป่าเขตร้อนชื้น ด้วยการใช้พื้นที่ระยะสั้นและปล่อยพักพื้นที่ระยะยาวจนผืนดินคืนความสมบูรณ์แล้วจึงวนกลับมาทำที่เดิม ไร่หมุนเวียนไม่เพียงเป็นระบบการผลิตอาหารที่มีประสิทธิภาพ แต่ยังแฝงไว้ด้วยมโนทัศน์นิเวศวัฒนธรรม องค์ความรู้ชาติพันธุ์นิเวศ ระบบการจัดการทรัพยากรส่วนร่วม และระบบการผลิตเชิงศีลธรรมที่เน้นเพื่อการยังชีพเป็นหลัก และไม่ใช้การผลิตเพื่อตอบสนองต่อพืชพาณิชย์ที่รัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จนส่งผลกระทบต่อดินป่าไม้ ที่ดิน และแม่น้ำอย่างมาก (อานันท์ และคณะ, 2547; กฤษฎา, 2560)

งานวิจัย ของดิลก ตระกูลรุ่งอำไพ และคณะ (2554) เรื่อง ”แนวทางการสืบทอดการทำไร่หมุนเวียนสู่คนรุ่นใหม่โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่” ในพื้นที่บ้านแม่หยอด บ้านปากกล้วยและบ้านขุนแม่ราจิ มีลักษณะที่คล้ายกันกับงานวิจัยนี้คือ 1) เป็นพื้นที่ที่ประสบกับปัญหาจากการลดลงของพื้นที่ป่าและพื้นที่ไร่หมุนเวียน เนื่องจากการขยายตัวเข้ามาของพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว 2) มีความพยายามในการรวมตัวกันเป็นเครือข่ายชุมชนไร่หมุนเวียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และค้นหาแนวทางในการสืบทอดความรู้และภูมิปัญญาในการทำไร่หมุนเวียนที่ไม่สร้างผลกระทบให้กับความอุดมสมบูรณ์กับระบบนิเวศลุ่มน้ำ 3) ศึกษาแนวทางในการสืบทอดภูมิปัญญาในการทำไร่หมุนเวียนสู่คนรุ่นใหม่ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 4) เป็นความพยายามของชุมชนเพื่อค้นหาทางเลือกในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ เพื่อจัดการตนเองภายใต้สถานการณ์แรงกดดันด้านการผลิตและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ แต่ในการวิจัยในครั้งนี้นอกเหนือ จากการศึกษาในข้างต้นแล้ว ยังมีความต้องการในการจัดกระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย

2.2 ความรู้จากภายนอกชุมชน

ณรงค์ สุขขวัญ (2555) โครงการวิจัย แนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าริมคลองและการจัดการที่ดินริมคลองเพื่อการฟื้นฟูคลองภูมิโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหมู่ที่ 4 5 9 และ 14 ตำบลคูหาใต้ อำเภอ รัตภูมิ จังหวัดสงขลา เพื่อการทำให้กับชาวบ้านให้สามารถทำนาได้มากขึ้นต่อมาเมื่อชุมชนเริ่มขยายตัวชาวบ้านได้

ขยายพื้นที่ทำกิน จึงนำมาสู่กระบวนการวิจัยในเรื่องแนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าริมคลองและจัดการที่ดิน เพื่อฟื้นฟูคลองภูมิการหาแนวทางในการใช้ประโยชน์ป่าริมคลองและจัดการที่ดินริมคลองร่วมกัน

วิเชียร บัวอุไร โครงการวิจัยแนวทางการจัดการที่ดินที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ หมู่ 2 หมู่ 11 หมู่ 16 ตำบลระบำ อำเภอลานสัก จังหวัดอุทัยธานีอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน หน่วยจัดการต้นน้ำสะแกกรัง และหน่วยป้องกันรักษาป่าที่ อน.8 ระยะที่ 1 ได้มีการศึกษาวิจัยโดยทำกิจกรรมได้แก่ช่วงแรกของโครงการ ซึ่งกิจกรรมที่ส่วนใหญ่เป็นเรื่องการศึกษาทบทวนบริบทชุมชนทรัพยากรดิน และการไปศึกษาดูงานนอกพื้นที่

ปริศนา นามโส (2552) โครงการพัฒนาการอย่างมีส่วนร่วมกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตสมุนไพรผิวนิย การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารจัดการของกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตสมุนไพรผิวนิย ในอดีตและปัจจุบัน และเพื่อหาแนวทางบริหารจัดการกลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตสมุนไพรผิวนิยแบบมีส่วนร่วม โดยใช้วิธีการวิจัยแบบ PAR ทั้งนี้ผู้ศึกษาใช้กรอบแนวคิดวิสาหกิจชุมชน และแนวคิดกราฟพัฒนาสังคมแบบอิงการมีส่วนร่วมของประชาชนในการวิเคราะห์ข้อมูล กลุ่มแม่บ้านผู้ผลิตสมุนไพรผิวนิย ตำบลหนองไฮ อำเภอเสนางนิคม จังหวัดอำนาจเจริญ

อังกะณ และคณะวิจัย, 2560 การจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน ภายใต้วิวัฒนาการของแต่ละชาติพันธุ์ ตามความเหมาะสมของพื้นที่ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งเน้นการให้ คน ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ

โครงการ “การพัฒนาระบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนวชายแดนไทย-พม่า แบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร และความมั่นคง อำเภอเมือง ปาย และปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน” มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาต้นแบบระบบการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากร และความมั่นคงในพื้นที่ตามแนวชายแดนแบบมีส่วนร่วมของหน่วยงานด้านความมั่นคง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และชุมชนในพื้นที่ ดำเนินการโดยหน่วยเฉพาะกิจกรมทหารราบที่ 7 ซึ่งเป็นหน่วยงานด้านความมั่นคงในจังหวัดแม่ฮ่องสอน การดำเนินงานโครงการได้ยึดแนวความคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่างๆ ซึ่งเป็นหัวใจของการพัฒนาชุมชน โดยการจัดเวทีเรียนรู้ เพื่อให้ชุมชนได้รับรู้ และเข้าใจถึงความเป็นมา แนวความคิดวัตถุประสงค์ ตลอดจนเป้าหมายของการพัฒนาพื้นที่

โครงการนี้เป็นโครงการที่ประยุกต์ใช้ผลงานวิจัยจากโครงการภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้แก่ โครงการ “กลยุทธ์การจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศป่าตามพระราชดำริในพื้นที่ศูนย์บริการและพัฒนาลุ่มน้ำปาย ตามแนวพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ที่ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ป่าโดยการรักษาความชื้น ของพื้นที่ ป่าตามพระราชดำริในโครงการป่าเปียก ซึ่งเน้นการฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่า โครงการ “การพัฒนาระบบการเกษตรเชิงพื้นที่แบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ศูนย์บริการและพัฒนาลุ่มน้ำปาย ตามพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน” ที่ทำการศึกษาความมั่นคงทางอาหาร และโครงการ “การพัฒนาพลังงานทดแทนเพื่อความมั่นคงและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” ที่พัฒนาพลังงานทดแทนในพื้นที่ชายแดนเพื่อความมั่นคง

ในการดำเนินงานโครงการได้ทำการสำรวจและรวบรวมข้อมูลเชิงพื้นที่ของฐานปฏิบัติการและหมู่บ้านเป้าหมาย เพื่อวิเคราะห์และออกแบบระบบพลังงานทดแทนที่เหมาะสมของแต่ละฐาน และหมู่บ้านต้นแบบ ทั้งนี้ในการปฏิบัติงานโครงการได้จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พลังงานทดแทน เพื่อรับการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาระบบพลังงานทดแทน อันประกอบด้วย ระบบผลติ กระแสไฟฟ้าจากโซลาร์เซลล์กักเก็บน้ำ รวมถึงการเข้าพัฒนาระบบพลังงานทดแทนให้กับฐานปฏิบัติการ ตามผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ ซึ่งผลการดำเนินงานโครงการได้ทำการติดตั้งพลังงานทดแทนให้กับฐานปฏิบัติการจำนวน 25 ฐานนอกจากนั้นโครงการยังได้ออกแบบและประสานกำลังพลในการสร้างบ่อกักเก็บน้ำให้กับฐานปฏิบัติการจำนวน 14 ฐาน และจากผลการประเมินความพึงพอใจด้านการใช้งานระบบพลังงานทดแทน โดยกำลังพลประจำฐานปฏิบัติการทั้ง 25 ฐาน ผลการประเมินพบว่า ระบบพลังงานทดแทนที่ติดตั้งมีขั้นตอนการใช้งานง่าย และประสิทธิภาพเครื่องผลิตไฟฟ้าอยู่ในเกณฑ์การใช้งานดีสามารถรองรับความต้องการของฐานปฏิบัติการได้อย่างทั่วถึง

สำหรับการพัฒนาหมู่บ้านต้นแบบนั้น โครงการได้เลือกบ้านปายสองแ่ง อำเภอปายจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยกำลังพลทหารในพื้นที่ร่วมกับชุมชนได้ติดตั้งระบบไฟส่องสว่างให้กับหมู่บ้าน นอกจากนั้นยังได้อาศัยความรู้และข้อมูลจากนักวิชาการในการพัฒนาเทคโนโลยีกักเก็บน้ำชนิดลื่อนน้ำ ซึ่งเป็นพลังงานทดแทนที่ช่วยแก้ปัญหาในการทำการเกษตรในช่วงหน้าแล้งเพื่อให้ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่เกษตรในฤดูแล้ง อีกทั้งยังได้ร่วมกันพัฒนาระบบการจัดการแบบมีส่วนร่วมเพื่อฟื้นฟูระบบนิเวศ โดยได้ใช้แนวทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริโดยการสร้างฝายต้นน้ำเพื่อชะลอการไหลของน้ำ รวมถึงสามารถใช้ประโยชน์ในการใช้เป็นแนวป้องกันไฟป่า

2.3 นโยบายการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ

พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี ประธาน คทช. มอบนโยบายการจัดที่ดินทำกินให้แก่มุ้ยากไรที่ไม่มีที่ทำกิน ในระยะเร่งด่วน ดังนี้

1. การจัดที่ดินให้แก่มุ้ยากไร โดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ แต่อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นกลุ่มหรือชุมชน ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่ คทช. กำหนด ในรูปแบบสหกรณ์ หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม เพื่อร่วมกันบริหารจัดการที่ดิน รวมทั้งการส่งเสริมการประกอบอาชีพตามศักยภาพของพื้นที่

2 ที่ดินของรัฐทุกประเภท ต้องป้องกันไม่ให้มีการบุกรุกเด็ดขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

1) พื้นที่ต้นน้ำในเขตชั้นคุณภาพลุ่มน้ำชั้นที่ 1 และ 2 ซึ่งในหลักการต้องให้ผู้บุกรุกออกจากพื้นที่ และให้หน่วยงานของรัฐพิจารณาหาแนวทางแก้ไขให้เหมาะสม โดยน้อมนำแนวพระราชดำริที่เกี่ยวข้องมาปฏิบัติ เช่น โครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ โครงการหมู่บ้านป่าไม้แผนใหม่ มาพัฒนาและดูแลหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ป่า

2) พื้นที่กันชนรอบพื้นที่ป่านุรักษ์และพื้นที่ป่าสมบูรณ์ ให้จัดในรูปแบบป่าชุมชน เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ถูกบุกรุก

3 การจัดที่ดินของรัฐให้แก่มุ้ยากไร ภายใต้การดำเนินงานของ คทช. ให้เป็นไปตามกฎหมายและหลักเกณฑ์ที่หน่วยงานของรัฐ และ คทช. กำหนด เรียกชื่อว่า “การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชน”

4 แนวทางการดำเนินงานของหน่วยงาน

1) การเร่งแก้ไขปัญหา กรณีราษฎรหรือชุมชนที่ได้รับความเดือดร้อนจากการอยู่อาศัยและทำกินในเขตป่าโดยไม่ถูกต้องตามกฎหมายมาเป็นระยะเวลานาน โดยพื้นที่ดังกล่าวไม่เป็นเขตพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือเขตอนุรักษ์ที่มีความอ่อนไหว ให้มีการจัดที่ดินให้แกราษฎรกลุ่มนี้ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติกำหนด เพื่อแก้ไขปัญหาและลดแรงกดดัน โดยให้ราษฎรกลุ่มดังกล่าวสามารถใช้ประโยชน์พื้นที่ในรูปแบบสหกรณ์ แต่ไม่ให้กรรมสิทธิ์ เนื่องจากเป็นที่ดินของรัฐ โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาอาชีพ ให้การสนับสนุนทางด้านการพัฒนาอาชีพตามศักยภาพของพื้นที่การกำหนดรูปแบบอาชีพ เพื่อให้ราษฎรมีรายได้และความปลอดภัยที่ดีขึ้น เช่น ส่งเสริมการปลูกพืชตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยนำเรื่อง Zoning การเกษตร มา

ประกอบการพิจารณา การทำนาแปลงรวม สนับสนุนเรื่องเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย รวมถึง การจัดวางผังการใช้ประโยชน์ การจัดระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการพื้นฐาน

2) กรณีที่ราษฎรหรือชุมชนที่อยู่ในเขตต้นน้ำลำธารหรือเขตอนุรักษ์ที่มีความอ่อนไหวซึ่งหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการเคลื่อนย้ายให้อยู่ในพื้นที่ที่เหมาะสม จะดำเนินการจัดที่ดินทำกินในที่ดินของรัฐที่มีความเหมาะสมภายในเขตจังหวัดหรือจังหวัดใกล้เคียง ให้อยู่เป็นกลุ่มหรือชุมชนในรูปแบบสหกรณ์หรือรูปแบบอื่น โดยไม่ให้กรรมสิทธิ์ ตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติกำหนด โดยระหว่างการจัดที่ดินทำกิน จะต้องชี้แจงแกราษฎรเพื่อสร้างความเข้าใจ และกำหนดมาตรการในการเยียวยาที่เหมาะสม เพื่อให้ราษฎรเข้าร่วมดำเนินการโดยสมัครใจ

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 22 ธันวาคม 2558 เรื่อง การจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล

1. อนุมัติหลักการการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาลในลักษณะแปลงรวมโดยมิให้กรรมสิทธิ์ แต่อนุญาตให้เข้าทำประโยชน์ในที่ดินของรัฐเป็นกลุ่มหรือชุมชนตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่คณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติกำหนด ในรูปแบบสหกรณ์ หรือรูปแบบอื่นที่เหมาะสม โดยการดำเนินงานตามนโยบายดังกล่าว ให้หน่วยงานของรัฐซึ่งมีอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายของประเภทที่ดินกำหนดระเบียบ หลักเกณฑ์ ข้อกำหนด หรือเงื่อนไขภายใต้ความเห็นชอบของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติตามที่กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเสนอ

2. รับทราบกระบวนการการจัดระเบียบการใช้ประโยชน์ในที่ดินป่าสงวนแห่งชาติ พื้นที่ดำเนินการระยะที่ 1 กระบวนการการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนในพื้นที่ ส.ป.ก. สำหรับพื้นที่ดำเนินการ ระยะที่ 2 และผลการดำเนินงานของคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ โดยหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องสามารถดำเนินการจัดให้ชุมชนเข้าใช้ประโยชน์ในที่ดินได้ตามอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ตามความเห็นของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา

3. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง บริหารจัดการที่ดินทำกินตามนโยบายรัฐบาลให้เกิดประโยชน์สูงสุด และจัดให้มีการปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ที่มีความเหมาะสม รวมทั้งพิจารณาออกกฎหมายเพื่อให้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ในที่ดินของรัฐ แต่ไม่สามารถนำมาเรียกร้องให้รัฐออกเอกสารสิทธิ เช่น โฉนดที่ดินได้ในภายหลัง

4. ให้กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รับความเห็นของ
กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสำนักงบประมาณไปพิจารณาดำเนินการต่อไปด้วย

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานวิจัย

โครงการวิจัยได้ดำเนินกิจกรรมตามกรอบการดำเนินงานตามที่ได้กำหนดไว้ในรายงาน โดยมีขั้นตอนและกระบวนการ ได้แก่ การทำความเข้าใจโครงการและแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย การพัฒนาศักยภาพในการเก็บข้อมูล การออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการสร้างเครือข่าย โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1 การทำความเข้าใจโครงการและแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย

การทำความเข้าใจโครงการและแบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัย เป็นกระบวนการลำดับต้นๆ ของการดำเนินงานวิจัย เพื่อให้ทีมวิจัยท้องถิ่นทุกคนและชุมชนเข้าใจเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขั้นตอนของงานวิจัย รวมถึงเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง โดยมีกิจกรรมในการทำความเข้าใจ ได้แก่ กิจกรรมบริหารจัดการโครงการวิจัย ประชุมทีมวิจัยเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแบ่งบทบาทหน้าที่และเตรียมความพร้อมในการชี้แจงโครงการวิจัยสู่ชุมชน และการจัดเวทีชี้แจงโครงการฯ ต่อชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) กิจกรรมการบริหารจัดการโครงการวิจัย

สถานที่ วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตาก

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาศักยภาพการวิจัยเบื้องต้นให้แก่ทีมวิจัยท้องถิ่น

กลุ่มเป้าหมาย - ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย - ทีมวิจัยบ้านแม่อมะ

- ทีมหนุนเสริม

วิธีการ

1.ประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.1 ประสานงานทีมหนุนโดยหัวหน้าโครงการนายปราโมทย์ เวียงจอมทอง ติดต่อทีมหนุนทางโทรศัพท์ ก่อนถึงการอบรมวิจัยก่อน 7 วัน

1.2 ประสานทีมวิจัย แม่ป๋อคี แม่อมะ โดยหัวหน้าโครงการติดต่อนายเกสา เกื้อธวัชชัย ให้ทราบว่า จะมีการอบรม การพัฒนาโจทย์วิจัยก่อนถึงเวลา 7 วัน ที่โพธิ

1.3 ประสานและคนขับ เพื่อที่จะมาประชุมการพัฒนาโจทย์วิจัยโดยหัวหน้าโครงการนายนิภา ศรี
อินดาต ก่อนถึงเวลา 7 วัน

1.4เตรียมเอกสารการเงิน ใบลงทะเบียน เอกสารตัวโครงการ

2. การพัฒนาโจทย์วิจัย การบริหารจัดการโครงการวิจัย และการเขียนโครงการวิจัย

2.1 ทีมหนุนนำกิจกรรมแนะนำตัว โดยให้ผู้เข้าอบรมจับคู่ แล้วแต่ละคู่จะมีปากกา 1 ด้าม คนที่ถือ
ปากกาจะเป็นคนเริ่มแนะนำชื่อสกุล หมู่บ้าน อายุ สิ่งที่ชอบ และสถานะของตนเอง ส่วนอีกคนจะเป็นคนฟัง
แล้วสลับปากกาให้กับคู่ตัวเองเพื่อเปลี่ยนกันแนะนำตัวเอง จากนั้นให้ออกมาแนะนำคู่ของตัวเองข้างหน้าห้อง
ให้เพื่อนทุกคนได้รู้จัก

2.2 กิจกรรมแนะนำแนวการทำงานโครงการหนุน โดย อ.สุวิชาน บทบาทของนักวิจัยท้องถิ่น และ
บทบาทของทีมหนุนในการหนุนเสริม

2.3 อบรมการบริหารจัดการการเงินโครงการ โดย น.ส.นฤมล แดนพงพี ให้ความรู้การใช้การเงิน
โครงการในการจัดกิจกรรมแต่ละกิจกรรม,เอกสารการเงินสำหรับการเบิกจ่ายในกิจกรรมโดยใช้พาวเวอร์พอยท์
ในการนำเสนอ แล้วให้ผู้เข้าร่วมอบรมทดลองทำเอกสารการเงินเพื่อเพิ่มทักษะในการบริหารการเงิน

2.4 แยกกลุ่มตามโครงการ เพื่อวางแผนปฏิทินการดำเนินงานของโครงการโดยมีทีมหนุนนำในการ
ดำเนินกิจกรรม อ.สุวิชานนำกลุ่มบ้านปูเต๋อ นายลิขิต นำกลุ่มบ้านห้วยกระทิง และ อ.ปัญญานำกลุ่มบ้านแม่
เหว่ย-บ้านแม่อมะเย

2.5 กิจกรรมการสร้างแรงบันดาลใจ นำกิจกรรมโดยการเปิดวิทัศน์กิจกรรมที่เคยจัดของแต่ละ
หมู่บ้าน เริ่มจากวิทัศน์การจัดกิจกรรมงานเยาวชนที่บ้านขุนแม่เหว่ย ต่อด้วยวิทัศน์กิจกรรมงานกินข้าวใหม่
บ้านห้วยกระทิง ต่อด้วยกิจกรรมข้างของหมู่บ้านปูเต๋อ จากนั้นให้ตัวแทนและหมู่บ้านออกมาแสดงความเห็น
กิจกรรมของหมู่บ้านอื่นและของหมู่บ้านตัวเองว่าสิ่งไหนที่หมู่บ้านตัวเองไม่มีแต่หมู่บ้านอื่นมีเพื่อแลกเปลี่ยน
ความเห็นของแต่ละคน จากนั้นปิดท้ายกิจกรรมด้วยการเปิดวิทัศน์ข้างของมูลนิธิแสงเดือน

2.6 กิจกรรมการกำหนดขอบเขตเนื้อหาข้อมูลของแต่ละพื้นที่ โดยแยกกลุ่มตามโครงการวิจัย โดยทีม
หนุนแต่ละกลุ่มจะนำในการกำหนดขอบเขตเนื้อหา ให้ทีมวิจัยช่วยกันคิดและวิเคราะห์ขอบเขตเนื้อหาข้อมูลอยู่
ในขอบเขตของโครงการวิจัย

2.7 กิจกรรมวิเคราะห์สถานการณ์ของแต่ละหมู่บ้าน ให้ตัวแทนในแต่ละบ้านออกมานำเสนอสถานการณ์ของบ้านตัวเองโดยนายปราโมทย์ ตัวแทนบ้านขุนแม่เหว่ย นำเสนอปัญหาพื้นที่ทำกินไร้หมื่นเวียนกับเจ้าหน้าที่รัฐ นายอุเกร่อ ตัวแทนบ้านแม่อมะนำเสนอปัญหาพื้นที่ทำกินกับเจ้าหน้าที่รัฐและหมู่บ้านใกล้เคียงนายศรพิชัย ตัวแทนบ้านห้วยกระทิง นำเสนอเรื่องเศรษฐกิจของชุมชน และนายวิรัตน์ ตัวแทนบ้านปุดื่อนำเสนอเรื่องสถานการณ์ช้างบ้านปุดื่อ

2) ประชุมทีมวิจัยเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแบ่งบทบาทหน้าที่และเตรียมความพร้อมในการชี้แจงโครงการวิจัยสู่ชุมชน

สถานที่ บ้านแม่อมะ ศาลากลางหมู่บ้านแม่อมะ

วัตถุประสงค์

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย ทีมวิจัยบ้านแม่อมะ
- ทีมหนุนเสริม
- คณะกรรมการหมู่บ้าน
- ผู้รู้ในชุมชน

วิธีการ

1. ประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยหัวหน้าโครงการวิจัยนัดหมายประชุมทีมวิจัยได้แก่

1.1 ประสานงานทีมวิจัยบ้านแม่อมะเพื่อเตรียมการประชุม โดยนายเกศาเข้าไปหาทีมวิจัยตามบ้านเพื่อนัดหมาย วัน เวลา ประชุม ก่อนวันจัดกิจกรรม 3 วัน

1.2 นายเกศาประสานงานทีมหนุนเสริมเพื่อเข้าร่วมการประชุม โดยใช้โทรศัพท์ก่อนการประชุม 7 วัน

2.จัดการประชุม เพื่อจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแบ่งบทบาทหน้าที่และเตรียมความพร้อมในการชี้แจงโครงการวิจัยสู่ชุมชน ดังนี้

2.1 นายเกศาชี้แจงเกี่ยวกับโครงการในเรื่องเป้าหมายโครงการต้องการพื้นที่ทำกินที่ชัดเจนและแผนที่ชุมชน

2.2 นายณัฐพล เกื้อธวัชชัยชี้แจงปัญหาความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ทำกินกับปัญหาความขัดแย้งเรื่องพื้นที่ทำกินกับหมู่บ้านที่ใกล้เคียงระหว่างแม่อมะและแม่ละนา นำไปสู่การฟ้องร้องกับเจ้าหน้าที่รัฐแจ้งว่าไปทำกินในพื้นที่เขตแม่ละนา จึงทำให้ถูกยึดคืนไปทั้งสองหมู่บ้านและข้อกังวลเกี่ยวกับการยึดพื้นที่ทำกินจากเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติแม่เงาให้กับทีมวิจัยบ้านแม่อมะ พร้อมพูดคุยแลกเปลี่ยนกันทีม

2.3 พูดคุย ทำความเข้าใจ ผลที่จะเกิดขึ้นจากการทำวิจัยทำให้เกิดแผนที่ชุมชนข้อมูลการทำไร่ วิธีการต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต การนำไปสู่การสร้างความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ

3. แบ่งบทบาทหน้าที่ของทีมวิจัยบ้านแม่อมะในการดำเนินโครงการ ดังนี้ ผู้รับผิดชอบการเงิน 2 คน (นายณัฐพล เกื้อธวัชชัย) ฝ่ายสื่อ 2 คน (น.ส.นฤมล เกื้อธวัชชัย และ น.ส.สายบัว เก็งวิชัย) ฝ่ายบันทึกเอกสาร 2 คน (น.ส.สายบัว เก็งวิชัย และ นายสุพจน์ อาญาชัย) ฝ่ายประสานงาน 2 คน (นายเกศา เกื้อธวัชชัย และ นายอุไรกร กวางมรกต) ฝ่ายสวัสดิการ 3 คน (นายอาทิตย์ วงศ์พญาสกุล นายชาติ บุญทรัพย์ถาวร และ นายสิทธิชัย คัมภีร์พายัพ) ฝ่ายโสตฯ 1 คน (นายอุดม โลกาภิรัตน์)

4. การเตรียมความพร้อมและการชี้แจงชุมชนมีการแบ่งบทบาทหน้าที่ ผู้ที่ชี้แจงนายณัฐพล เกื้อธวัชชัย ทำหน้าที่ในการชี้แจงการเตรียมความพร้อมหัวข้อที่จะพูดคุยการจัดเตรียมสถานที่อาหารและอาหารว่าง สื่อการนำเสนอ อุปกรณ์การถ่ายภาพและการจด

5. จัดทำเอกสารสรุปผลการดำเนินกิจกรรม

3) จัดเวทีชี้แจงโครงการฯ ต่อชุมชน

สถานที่ บ้านแม่อมะ ศาลากลางหมู่บ้านแม่อมะ

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้างความเข้าใจในการทำวิจัยร่วมกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนแม่เหว่ย

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย บ้านแม่อมะ
- ทีมหนุนเสริม
- คณะกรรมการหมู่บ้าน

- ผู้รู้ในชุมชน

วิธีการ

1. ประสานงานผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.1 ทีมวิจัยวางแผนก่อนมีการชี้แจงชุมชน และเตรียมหัวข้อที่จะชี้แจงต่อชุมชน

1.2 หัวหน้าโครงการแจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านทราบว่าจะมีการชี้แจงชุมชนของทีมวิจัยเพื่อให้ผู้ใหญ่รับทราบการทำงานของทีมวิจัย

1.3 หัวหน้าโครงการประกาศเสียงตามสายเพื่อให้ชาวบ้านเข้าร่วมประชุม และฟังการชี้แจงของทีมวิจัยประสานงานระหว่างทีมวิจัยทั้งสองหมู่บ้าน

1.4 เตรียมสถานที่ก่อนการประชุม และเตรียมอาหารว่างและเครื่องดื่มสำหรับการประชุมชี้แจงชุมชน เตรียมเครื่องเสียง

2. จัดเวทีชี้แจงโครงการต่อชุมชน โดยมีขั้นตอนการประชุม ดังนี้

2.1 ให้ผู้นำเปิดการประชุมเพื่อเป็นการให้เกียรติและสร้างกำลังใจให้กับทีมวิจัย หัวหน้าโครงการชี้แจงเกี่ยวกับโครงการในเรื่องเป้าหมายโครงการ ต้องการมีพื้นที่ทำกินที่ชัดเจนและแผนที่ชุมชน

2.2 แนะนำทีมวิจัย ว่าแต่ละคนทำหน้าที่อะไร โดยนายปรโมทย์ เวียงจอมทอง เป็นหัวหน้าโครงการ ทีมวิจัยบ้านละ 10 คนมีดังนี้ โดยให้ทั้งสองหมู่บ้านมีบทบาทในการทำงาน ได้แก่ การบันทึกข้อมูล การเงินและบัญชี การทบทวนความรู้ และนำมาถ่ายทอดให้กับชุมชน กลุ่มคนที่มีความรู้เรื่องพื้นที่ วัฒนธรรม ภูมิปัญญา กลุ่มคนจับ GPS

2.3 หัวหน้าโครงการชี้แจง ที่มาของโครงการเริ่มจากปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนในเรื่องมีชาวบ้านถูกจับกุมในเรื่องการทำไร่หมุนเวียนและการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติแม่เงาโดยต้องการพื้นที่ที่น้ำตกทำให้ชาวบ้านรู้สึกหวาดกลัวกังวลกับการทำไร่หมุนเวียนและกลัวว่าอนาคตข้างหน้าไม่สามารถทำได้

2.4 หัวหน้าโครงการชี้แจงผลที่จะเกิดขึ้นจากการทำวิจัยทำให้เกิดแผนที่ชุมชนข้อมูลการทำไร่ พิธีการต่างๆ ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต การนำไปสู่การสร้างความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ

2.5 นายธีระ ชี้แจงข้อมูลทีมวิจัยต้องเก็บเพื่อการทำวิจัยซึ่งประกอบด้วย

2.5.1 ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย และบ้านแม่อมะเมาะที่ต้องเก็บ ประกอบด้วย

-ประวัติศาสตร์ชุมชน

-ที่ตั้งอาณาเขต

-ประชากร

-ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชน

2.5.2 การจัดการพื้นที่ที่ตามภูมิปัญญาของปกากะญอบ้านขุนแม่เหว่ยและบ้านแม่อมะเมาะ ประกอบด้วย

-การจำแนกพื้นที่ตามวิถีปกากะญอ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ อื่นๆ (จำนวนอาณาเขตพื้นที่)

-การกำหนดขอบเขตการใช้ประโยชน์พื้นที่ตามวิถีปกากะญอ ที่อยู่อาศัย ที่ทำกิน (ไร่หมุนเวียน) ป่าใช้สอย ป่าอนุรักษ์ โดยใช้แผนที่ทำมือ

-ข้อมูลเอกสารสิทธิในที่ดินของชาวบ้าน

2.5.3. การทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนตามภูมิปัญญาปกากะญอของบ้านขุนแม่เหว่ย และบ้านแม่อมะเมาะ ประกอบด้วย

- พื้นที่ทางด้านกายภาพในการทำไร่หมุนเวียนในแต่ละครัวเรือนเป็นอย่างไร แต่ละครัวเรือนมีพื้นที่การทำไร่จำนวนเท่าไร

- ขั้นตอน วิธีการการทำไร่หมุนเวียน เงื่อนไข (การเลือกพื้นที่ การเตรียมพื้นที่ การปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยวผลผลิต การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว)

-พืชพรรณ ปริมาณผลผลิต มูลค่าจากการทำไร่หมุนเวียนในรอบปี

-พิธีกรรมความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับการทำไร่หมุนเวียนในรอบปี

- สิทธิกรรมสิทธิ์ การใช้ประโยชน์ กฎ ระเบียบและเงื่อนไข

- การจัดระบบแรงงานในไร่หมุนเวียน

- คุณค่าของไร่หมุนเวียน (เศรษฐกิจ อนุรักษ์ จิตใจ)

3. นายธรรมรัตน์ ชี้แจงตัวอย่างการจัดการของแม่ชะปู่

4 เปิดโอกาสให้คนในชุมชนได้แสดงความคิดเห็น

5 หัวหน้าโครงการ โดยนายปราโมทย์ เวียงจอมทอง กล่าวขอบคุณชาวบ้านและผู้นำและกล่าวปิดงาน

3.2 การพัฒนาศักยภาพในการวิจัย

กระบวนการพัฒนาศักยภาพนักวิจัย เป็นกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยท้องถิ่นด้านการเข้าใจทฤษฎีงานวิจัย ให้สามารถเข้าใจงานวิจัย สามารถทำงานวิจัยได้อย่างง่าย และการพัฒนาศักยภาพนักวิจัยในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ให้นักวิจัยท้องถิ่นเก็บข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามเป้าหมายที่ต้องการ โดยผ่านกิจกรรมได้แก่ การพัฒนาการใช้แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย ทักษะการเป็นผู้เื้อและการสร้างแรงบันดาลใจ กิจกรรมออกแบบฐานเรียนรู้ กิจกรรมการพัฒนาทักษะการจับ GPS กิจกรรมการพัฒนาทักษะการจัดทำแผนที่โดยใช้ระบบพิกัด GPS (วิทยากรโดยกลุ่มเครือข่าย) และกิจกรรมการพัฒนาทักษะในการเขียนรายงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

1) การพัฒนาทักษะการจัดทำแผนที่โดยใช้ระบบพิกัด GPS (วิทยากรโดยกลุ่มเครือข่าย)

สถานที่ ชุมแม่เหว่ย (แม่ปอคี)

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาเทคนิค วิธีการทำวิจัยท้องถิ่นให้กับนักวิจัยในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านแม่อมะยะ
- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย
- ทีมหนุนเสริม
- เครือข่ายปกาสัยกะญอ

วิธีการ

1.ประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.1 ประสานงานกับทีมหนุน เรื่อง การหนดการ สถานที่ เวลาที่จัดอบรม GPS โดยวิธีการสื่อสารทางโทรศัพท์ก่อนการอบรม 7 วัน

1.2.ประชุมในทีมวิจัยเรื่องอบรม GPS หัวหน้าโครงการชี้แจง การหนดการ สถานที่ เวลา ให้กับทีมวิจัยก่อนการอบรม 3 วัน

1.3. แจ้งให้ผู้ใหญ่บ้านและปราชญ์ชาวบ้านจะมีการอบรม GPS เพื่อให้ผู้ใหญ่บ้านทราบว่าจะมีการอบรม GPS ให้กับทีมวิจัย ก่อนการอบรม 1 วัน

1.4 ทีมวิจัยจัดเตรียมสถานที่ในการอบรม ก่อนอบรม 1 วัน ได้แก่ ทำความสะอาดห้องประชุม (วัด) วัสดุอุปกรณ์ และอาหารของว่าง ใบลงทะเบียน เอกสารการเงิน เอกสารโครงการวิจัย เตรียมที่พัก วิทยากร และทีมหนุน

2. อบรมการพัฒนาทักษะการจัดทำแผนที่โดยใช้ระบบพิกัด GPS โดยมีขั้นตอน ดังนี้

2.1 ลงทะเบียนทีมวิจัย ทีมหนุน ปราชญ์ชาวบ้านวิทยากร และเจ้าหน้าที่ กรอบข้อมูล ชื่อ-สกุล หน่วยงาน และข้อมูลติดต่อ ลงในแบบฟอร์มลงทะเบียน

2.2 เริ่มอบรม แนะนำตัวให้ทุกคนรู้จักกันโดยให้ยืนเป็นวงกลม ใช้เทพกาวโยนไปที่คนไหนคนนั้นต้องแนะนำตัว จนครบทุกคน ให้ระบุ ชื่อ-สกุล หน่วยงาน ที่อยู่ อ.สุวิชนำนาระบวนกร

2.3 วิทยากรให้บทวนประเด็นการเก็บข้อมูล เช่น ข้อมูลที่เก็บไปแล้วว่ามีอะไรบ้าง ใช้เครื่องมืออะไรบ้าง ใช้โดยวิธีใดและสิ่งไหนที่ต้องเก็บเพิ่มเติม วิธีที่ใช้

-โดยจัดบันทึกข้อมูลชุมชน เช่น ประวัติชุมชน ประชากร ที่ตั้งและอาณาเขต ทรัพยากรธรรมชาติ ไร่นาหมู่บ้าน

-ใช้แผนที่ร่างในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ทราบตำแหน่งของไร่นาหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัยป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน ป่าต้นน้ำ ป่าสตรึง และป่าต้นน้ำ

2.4. อบรมเครื่องมือในการเก็บข้อมูล วิธีการใช้ ผู้ดำเนินการสอนโดย วิทยากรจาก สกว. สอนเครื่องมือดังนี้

2.4.1 เส้นแบ่งเวลา วิธีการใช้ คือระบุระดับเหตุการณ์ของชุมชนเริ่มจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ก่อนและหลัง/อดีต-ปัจจุบัน เป็นประโยชน์สื่อในการนำเสนอที่ชัดเจน

2.4.2 ปฏิทินพิธีกรรมในรอบปี วิธีการใช้สอนตารางเป็นเดือน ใช้กำหนดพิธีการ ประเพณี วัฒนธรรม ในแต่ละเดือนว่ามีอะไรบ้างและในรอบหนึ่งปีมีกี่พิธีกรรมและพิธีการอะไรบ้าง เป็นประโยชน์สื่อในการนำเสนอที่ชัดเจน

2.4.3 พลังของคำถาม ผู้ดำเนินการสอนโดยวิทยากร สกว. ในเรื่องการจัดคำถามแบบปลายเปิดและปลายปิดโดยใช้คำถามที่สามารถสื่อสารเข้าใจเรื่องง่าย ตัวอย่าง

-ปลายเปิด เช่น วันนี้คุณกินข้าวรสชาติเป็นไงบ้าง

-ปลายปิด เช่น วันนี้คุณกินข้าวอร่อยไหม

2.5 เรียนรู้การทำแผนที่ร่าง ผู้ดำเนินการสอนโดย วิทยากร สกว. โดยใช้กระดาษพิตซาร์ท สอนว่าภาพขอบเขตหมู่บ้าน ที่อยู่อาศัย ทรัพยากรธรรมชาติ

และสถานที่สำคัญในหมู่บ้าน เส้นทางของการเดินทาง คมนาคม อนาคตติดต่อระหว่างหมู่บ้านที่ใกล้เคียง

2.6 เรียนรู้การใช้ภาพถ่ายทางอากาศผู้ดำเนินการสอนโดยวิทยากร สกว. สอนให้วาดตัดแผนที่ร่างจากพื้นที่สูงลงมาพื้นที่ราบและให้เราฝึกวาดภาพถ่ายทางอากาศจะได้รู้ถึงสภาพพื้นดินภูมิประเทศและสถานที่เช่นพื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัย ป่า แม่น้ำ คลองแห้ง

2.7 อบรมการดูแผนที่ผู้สอนโดยอาจารย์ชีโดยนำตัวอย่างแผนที่ของห้วยกระทิงใช้เป็นสื่อการสอนในแผนที่ประกอบไปด้วยการแบ่งพื้นที่ทำกินในชุมชนขอบเขตระหว่างหมู่บ้านพื้นที่ป่าไม้ของชุมชน

2.8 อบรมการจับGPS ได้เรียนรู้การหาพิกัดGPS กับ สกวและทุ่งใหญ่นเรศวรได้จัดบันทึกค่าพิกัดGPS บริเวณรอบวัดโดยแบ่งออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละ5คนกลุ่ม 1.สวนชานน กลุ่ม 2.บริเวณวัด กลุ่ม 3.สวนอานาจ กลุ่ม 4.โรงเรียน

2.9 เรียนรู้การวางแผน ใช้เชือกฟางผูกกรอบแปลงเวลาไปวางแผนโดยได้วัดความโตของต้นไม้ เส้นรอบมากกว่า15 เซนติเมตร สูงกว่า 2 เมตรไม้หนุ่มความโตน้อยกว่า 15 เซนติเมตรสูงกว่า2เมตร ในบริเวณแปลงที่กำหนดเราต้องหาชนิดต้นไม้ความลาดชัน สีดิน ชนิดของสัตว์ป่า

2.10 เรียนรู้การคำนวณพื้นที่จริง โดยสกว ทุ่งใหญ่นเรศวร โดยใช้วิธีหาคำนวณมาตราส่วน 1:50000 1 เซนติเมตรเท่ากับ 500 เมตรของพื้นที่จริง แผนที่ 0.5 (กม) 1ตารางกิโลเมตร เท่ากับ625 ไร่ 1:4000 เท่ากับ 40 เมตร มาตราส่วน 1:10000 เท่ากับ 100 เมตร

3. สรุปการดำเนินกิจกรรม โดยวิทยากรให้ผู้เข้าอบรมออกมาพูดความรู้ที่ได้เรียนรู้ตลอดการอบรมว่าได้เรียนรู้เครื่องมืออะไรบ้าง และประทับใจกิจกรรมไหนมากที่สุด

2) การพัฒนาการใช้แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย และทักษะการเป็นผู้เื้อและการสร้างแรงบันดาลใจ ผ่านการเล่าเรื่องจากนักวิจัยท้องถิ่นรุ่นพี่

สถานที่ วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ตาก

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการวิจัยท้องถิ่น และแรงบันดาลใจแก่นักวิจัยรุ่นใหม่

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านแม่อมยะ
- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย
- ทีมหนุนเสริม

วิธีการ

1. ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง

1.1 ประสานงานทีมหนุนโดยหัวหน้าโครงการนายปราโมทย์ เวียงจอมทอง ติดต่อทีมหนุนทางโทรศัพท์เพื่อที่จะมาอบรมการใช้ทักษะแนวคิดทฤษฎีก่อนการอบรม 7 วัน

1.2 ประสานงานกับทีมวิจัยแม่ป๋อคี แม่อมยะโดยหัวหน้าโครงการติดต่อนายเกสา เกื้อธวัชชัย ให้ทราบว่าจะมีการอบรมการใช้ทักษะแนวคิดทฤษฎีดี ก่อนถึงเวลา 7 วันที่โพธิ

1.3 ประสานงานกับรถและคนขับเพื่อจะมาประชุมการใช้ทักษะแนวคิดทฤษฎี โดยหัวหน้าโครงการประสานงานกับคนขับรถ นายนิ่น่า ศรีอินดาต ก่อนเวลา 7 วัน

1.4 เตรียม เอกสารการเงิน ใบลงทะเบียน เอกสารตัวโครงการ

2. จัดกิจกรรม

2.1 แนะนำตัวผู้เข้าอบรม แนะนำตัวทีละคนเรียงตามหมู่บ้าน เริ่มจากบ้านขุนแม่เหว่ยแม่อมยะ ปุเต้อ และห้วยกระทิงตามลำดับ

2.2 ที่ แพรพรรณ ทีมวิทยากรจากสกว.ชี้แจงความคาดหวังของการจัดกิจกรรมและชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการให้ผู้เข้าอบรมทราบ

2.3 อ.ปัญญา ไวยบุญญา แนะนำทักษะในการสืบค้นข้อมูลในอินเทอร์เน็ตในเว็บไซต์ สำนักงานสนับสนุนกองทุนวิจัย พร้อมทั้งสอนวิธีการสรุปข้อมูลจากการสืบค้นข้อมูล

2.4 นักวิจัยท้องถิ่น สืบค้นข้อมูลของหมู่บ้านตนเอง ในอินเทอร์เน็ต แล้วนำมาสรุปข้อมูล ว่ามีความน่าเชื่อถือ หรือข้อมูลถูกต้องหรือไม่ พร้อมนำเสนอ

2.5 เวทีสร้างแรงบันดาลใจ ผ่านการเล่าเรื่องจากนักวิจัยท้องถิ่นรุ่นพี่ โดยมีตัวแทนนักวิจัยท้องถิ่นจาก 2 หมู่บ้าน บ้านห้วยกระทิง(อบต.อาทิตย์) และบ้านปุเตอร์(อบต.วิรัตน์ ตราดตรรชนี) เล่าเรื่องจุดเริ่มของการทำวิจัย ปัญหาและอุปสรรค ผลสำเร็จของงานวิจัย การเปลี่ยนแปลงของชุมชนและตนเองหลังจากทำงานวิจัย

3.สรุปกิจกรรม

3) การพัฒนาทักษะการจับ GPS

สถานที่ วัดแม่ปอคือ

วัตถุประสงค์ เพื่อที่เราอยากทำแผนที่ GPS การวาดแผนที่ GPS พร้อมกับลงในกระดาษกราฟ

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย
- ทีมวิจัยบ้านแม่อมยะ
- ทีมหนุนเสริม

วิธีการ

1.ประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.1ประสานงานทีมหนุนโดยหัวหน้าโครงการนายปราโมทย์ เวียงจอมทอง ประสานงานกับทีมหนุนติดต่อทางโทรศัพท์ ก่อนจะมีการอบรม 7 วัน

1.2ประสานงานกับทีมวิจัย แม่ปอคือ แม่อมยะ โดยหัวหน้าโครงการติดต่อกับนายเกสา เกื้อธวัชชัย ให้ทราบว่าจะมีการอบรมรายงานความก้าวหน้า ก่อนถึงการอบรม 7 วัน

1.3 ประสานงานกับรถและคนขับเพื่อที่จะมาอบรมสรุปรายงานความก้าวหน้าโดยหัวหน้าโครงการ ประสานงานกับนาย นิเนา ศรีอินดาต ก่อนถึงการอบรม 7 วัน

1.4 เตรียมเอกสารการเงิน ใบลงทะเบียน เอกสารตัว

2.กิจกรรมการเขียนรายงานความก้าวหน้า

2.1 ทีมหนุนแจ้งกำหนดการของกิจกรรม ความคาดหวังและวัตถุประสงค์ในการจัดอบรมครั้งนี้แก่ผู้เข้าอบรม

2.2 ทีมหนุนนำผู้เข้าอบรมละลายพฤติกรรมและเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การอบรมโดยการเล่นเกมส์ แนะนำตัวเองสกว โดยอาจารย์ สุวิทย์ นำมาสอนตารางเมตร และ การเดินนับก้าว การคำนวณระยะก้าว คุณแล้วหารกัน เพื่อที่เราจะได้ค่าเฉลี่ยมา ค่าเฉลี่ยแต่ละคนแตกต่างกันแล้วลงพื้นที่จริง ลงเข้มทิศพร้อมกับนิสิตโพธิ์เส้จลงมือทำพอดอนติกทีมหนุนชี้แจงชาวบ้านแม่ป่อคี่เกี่ยวกับการจับ GPS โดยทีมวิจัยแม่อมะเเข้ารวม

2.3 จับGPS ของแม่ป่อคี่พื้นที่ต่างๆและถนนแต่ละสายของหมู่บ้าน

2.4 พอดอนเียนอาจารย์สุวิทย์และอาจารย์ุ่น ก็ได้ให้สรุปเกี่ยวปัญหาและอุปสรรคในการเดินจับ GPS

2.3 วันที่ 2 ก็เข้ามำบ้านแม่อมะเชี้แจงชุมชนพร้อมกับทีมวิจัยบ้านแม่อมะเชี้แจงเกี่ยวกับถนนแต่ละสายของหมู่บ้านที่แต่ละส่วนของหมู่บ้าน เริ่มจัด GPS

2.4 พอดอนเียนก็ให้มาสรุปเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการจับ GPS

6) กิจกรรมเขียนรายงานความก้าวหน้า

สถานที่ โพธิ

วัตถุประสงค์ เพื่อที่ทีมวิจัยจะได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เห่วย
- ทีมวิจัยบ้านแม่อมะเ

- ทีมหนุนเสริม

วิธีการ

1.ประสานงานผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.1ประสานงานทีมหนุนโดยหัวหน้าโครงการนายปราโมทย์ เวียงจอมทอง ประสานงานกับทีมหนุนติดต่อทางโทรศัพท์ ก่อนจะมีการอบรม 7 วัน

1.2ประสานงานกับทีมวิจัย แม่ปอคี แม่อมยะ โดยหัวหน้าโครงการติดต่อกับนายเกสา เกื้อธวัชชัย ให้ทราบว่าจะมีการอบรมรายงานความก้าวหน้า ก่อนถึงการอบรม 7 วัน

1.3ประสานงานกับรถและคนขับเพื่อที่จะมาอบรมสรุปรายงานความก้าวหน้าโดยหัวหน้าโครงการประสานงานกับนาย นิษา ศรีอินดาต ก่อนถึงการอบรม 7 วัน

1.4 เตรียมเอกสารการเงิน ใบลงทะเบียน เอกสารตัว

2.กิจกรรมการเขียนรายงานความก้าวหน้า

2.1 ทีมหนุนแจ้งกำหนดการของกิจกรรม ความคาดหวังและวัตถุประสงค์ในการจัดอบรมครั้งนี้แก่ผู้เข้าอบรม

2.2 ทีมหนุนนำผู้เข้าอบรมละลายพฤติกรรมและเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การอบรมโดยการเล่นเกมส์

2.3 ตัวแทนนักวิจัยจากบ้านปูเต้อออกมาแนะนำเสนองานจากการที่ได้ศึกษาชุมชนมา โดยใช้เครื่องมือ Time Line (ลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญของชุมชน)

2.4 อ.สุวิธานให้ความรู้ผู้เข้าอบรม เทคนิคในการนำเสนอ โดยใช้เครื่องมือในการนำเสนอ 2 เครื่องมือ คือ การใช้เครื่องมือ Time Line (ลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญของชุมชน) องค์ประกอบที่สำคัญในเครื่องมือ เส้นบอกเวลา, เหตุการณ์ที่สำคัญ, ผลกระทบ ประโยชน์ของการใช้เครื่องมือ Time Line เพื่อการนำเสนอไปอย่างราบรื่น จากอดีตถึงปัจจุบันมาตามลำดับผู้ฟังจะได้ไม่สับสน และการใช้เครื่องมือ Mine Map (แผนผังความคิด) องค์ประกอบ ได้แก่ ประเด็นหลัก, ประเด็นรอง, ประเด็นย่อย, หัวข้อย่อย ประโยชน์ เหมาะแก่การจดบันทึกไว้น เพราะนำมาเขียนเฉพาะหัวข้อ ส่วนรายละเอียดนั้นจะไม่นำมาเขียนใส่ ซึ่งผู้นำเสนอจะต้องรู้รายละเอียดนั้นแล้ว

2.5 อ.สุวิธาน แนะนำเทคนิคเพิ่มเติม โดยใช้เทคนิคการนำเสนองานมี 3 มิติ ได้แก่ ภาพ, ตัวอักษร, เส้นเชื่อมโยงความสัมพันธ์ให้กับผู้เข้าอบรม

2.6 ให้ทีมวิจัยแยกกลุ่มตามโครงการเขียนการดำเนินงานตลอดทั้งสามเดือนที่ผ่านมา พฤศจิกายน-มกราคม โดยใช้เครื่องการนำเสนอที่ได้เรียนมา โดยให้เลือกใช้เครื่องมือ Time Line (ลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญของชุมชน) หรือ Mine Map (แผนผังความคิด)

2.7 ตัวแทนทีมวิจัยของแต่ละโครงการออกมานำเสนองานการดำเนินงานตลอดทั้งสามเดือนที่ผ่านมา พฤศจิกายน-มกราคม ทุกกลุ่มเลือกใช้ Time Line (ลำดับเหตุการณ์ที่สำคัญของชุมชน) ในการนำเสนอ

2.8 คำแนะนำจากอาจารย์ในการนำเสนอ โดยอ.สุวิธานและอ.ปัญญา ได้แนะนำเทคนิคเพิ่มเติมในการนำเสนอ โดยแบ่งการนำเสนอ ดังนี้

- การแบ่งช่วงเวลาในการนำเสนอ (นำเข้า+เกริ่น 20-25% /เนื้อหา 50-60% /สรุป+นำออก 20-25%)
- ต้องมีการแนะนำตัวก่อนและแนะนำหัวข้อเรื่องที่จะนำมาเสนอ
- ต้องแบ่งหน้าที่การนำเสนอของแต่ละช่วง หากขึ้นไปนำเสนอหลายคน
- ตัวหนังสือในการนำเสนอต้องมีความชัดเจนเห็นได้ชัด
- ควรมีรูปภาพกิจกรรมในการนำเสนอ เพื่อแสดงกิจกรรมที่ต้องการอธิบายให้ชัดเจนขึ้น

2.9 อ.สุวิธานให้ความรู้การเขียนรายงานความคืบหน้า 5 บท

-บทที่1 บทนำ, บทที่2 ทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง, บทที่3 กระบวนการวิจัย, บทที่4 ผลการวิจัย (อภิปราย), บทที่5 สรุปผลการศึกษา

2.10 ทีมหนุนให้ความรู้การใช้งานคอมพิวเตอร์พื้นฐานเบื้องต้นแก่ทีมวิจัย เพื่อใช้ในการเขียนรายงานความก้าวหน้า

2.11 อ.ปัญญา เปิดวิดีโอทัศน์ อาจารย์สุทธิชัยสัมภาษณ์นักธุรกิจ (แจ๊คหม่า) “ควรส่งเสริมให้บุตรหลานในด้านดนตรีศิลปะ เพราะสิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ และความคิดสร้างสรรค์คือการสร้างงานให้กับตัวเรา”

2.12 ตัวแทนนักวิจัยจากบ้านปูเต๋อเล่าถึงประสบการณ์ในการศึกษาดูงานนอกพื้นที่ ณ ปางช้างแสงเดือน จังหวัดเชียงใหม่ และปางช้างที่เชียงราย

2.13 ทีมหนูนำในการทบทวนการเขียนรายงานความคืบหน้าและสรุปความเข้าใจในการเขียน

2.14 ลงมือปฏิบัติการเขียนรายงานความคืบหน้าของแต่ละทีมวิจัย

2.15 อาจารย์สุริชาน กับอาจารย์ปัญญา ตรวจสอบความถูกต้องของการเขียนรายงานความคืบหน้า

3.สรุปการดำเนินกิจกรรม กล่าวขอบคุณ แยกย้ายกันกลับบ้าน

5) ออกแบบฐานเรียนรู้

สถานที่ บ้านห้วยกระทิง

วัตถุประสงค์

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย
- ทีมวิจัยบ้านแม่อมะยะ
- ทีมวิจัยบ้านห้วยกระทิง
- ทีมวิจัยบ้านปูเต๋อ

วิธีการ

1. กิจกรรมเข้าร่วมเครือข่ายบ้านห้วยกระทิง ทีมหนูนำผู้เข้าอบรมละลายพฤติกรรมและเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่การอบรมโดยการเล่นเกมส์ โดยจะมีการแนะนำตัวเองและแนะนำหมู่บ้าน
2. โดยทีมหนูน (พี่แทน) ได้แจ้งกิจกรรมที่จะเข้าเรียนรู้ฐานต่างๆของแต่ละหมู่บ้าน
3. ให้ทีมวิจัยแยกกลุ่มตามหมู่บ้านเตรียมฐานของหมู่ที่จัดเตรียมไว้ โดยบ้านห้วยกระทิงเจ้าของจัดกิจกรรม จะมี 1.ฐานหน่อไม้ดอง 2. ฐานตีมีด 3. ฐานกล้วยอบ บ้านปูเต๋อ ได้เตรียมฐานเรียนรู้ ฐานสมุนไพรช้าง บ้านขุนแม่แม่เหว่ย (แม่ปอคี) ได้เตรียมฐาน พิธีกรรมไร้หมุนเวียน บ้านแม่อมะยะ ได้เตรียมฐาน อาหารพื้นบ้าน (บ่าเกอเอะที)
4. แบ่งกลุ่มออกมาเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละ 5 คน เพื่อที่จะเข้าเรียนรู้ฐานต่างๆของทีมวิจัยเพื่อบ้าน

- 4.1 ฐานที่ 1 บ้านห้วยกระทิง ฐานหน่อไม้ตอง ผู้บรรยายโดย ผู้ช่วยวัด เล่า วัตถุประสงค์เพื่อที่จะสร้างรายได้เพิ่มให้กับหมู่บ้านของตนเอง เนื่องจากบ้านห้วยกระทิง มีหน่อไม้หลากหลายชนิด เช่นหน่อไม้ไผ่ หก ไผ่กินซู โดยไผ่กินซูจะขึ้นนอกฤดู ง่ายต่อการผลิตทุกช่วงฤดู
- 4.2 ฐานที่ 2 บ้านห้วยกระทิง ฐานตีมีด ผู้ฝึกตีมีด ลุง เล่าเกี่ยวกับทำไมถึงมาตีมีด ลุงเล่าว่าเมื่อหลายปีที่แล้วโดยมีชมรมตีมีดกว่า 10 คนโดยจะแลกเปลี่ยนตีกัน จะเก็บด้านละ 30 บาท
- 4.3 ฐานที่ 3 บ้านขุนแม่เหว่ย (แม่ปอคี) ปฏิทินไร่หมุนเวียน ผู้บรรยายโดยทีมวิจัย แม่ปอคีช่วยกันบรรยายในแต่ละเดือนว่าเดือนนี้ทำอะไรบ้าง เดือนไหนต้องทำอะไรบ้าง
- 4.4 ฐานที่ 4 บ้านห้วยกระทิง ฐานกล้วยอบ ผู้ให้ความรู้โดย ครูสิน เนื่องจากบ้านห้วยกระทิงมีการปลูกกล้วยเยอะ ไม่รู้จะทำอะไร กิน ก็เลยคุยกันว่า จะทำกล้วยอบขาย
- 4.5 ฐานที่ 5 บ้านปู่ต้อ ฐานสมุนไพรข้าง ผู้ให้ความรู้โดย อบต. เด่น เนื่องจากบ้านปู่ต้อมีข้างเคাঁก็เลยมียาสมุนไพรข้างให้กินเป็นยาระบาย ปีละครั้ง ถ่ายทอดกันมาเป็นรุ่นสู่รุ่น
- 4.6 ฐานที่ 6 อาหารพื้นบ้าน (บาเกอเอาะที) เป็นอาหารพื้นบ้านของคนกะเหรี่ยง เนื่องจากผักที่เขาปลูกมีเยอะ แก่ก่อนช่วงกินไม่ทันหมด ก็เลยพากันไปเก็บ เก็บเฉเพราะใบที่แก่มาตัดในแดด แล้วเอามาใส่ในกระบอกไม้ไผ่ หักไว้ 2 อาทิตย์ แล้วตัดแห้ง เก็บไว้กินได้ตลอดปี
- 4.7 สรุปกิจกรรม

3.3 การออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

กิจกรรมการออกแบบเครื่องมือในการเก็บข้อมูล ได้แก่การประชุมเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย และการพัฒนาเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลความรู้บนฐานนิเวศวัฒนธรรม /เศรษฐกิจสร้างสรรค์ทักษะการวิเคราะห์แบบเชื่อมโยง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) การประชุมเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย

สถานที่ บ้านแม่อมะ ศาลากลางหมู่บ้านแม่อมะ 12 ธ.ค. 61

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาเทคนิค วิธีการทำวิจัยท้องถิ่นให้นักวิจัยในชุมชน

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านแม่อมะ

- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย
- ทีมหนุนเสริม

วิธีการ

1.1 ประสานทีมหนุนเพื่อมาเป็นวิทยากรในการประชุมโดยหัวหน้าโครงการนายประโมทย์ เวียงจอมทอง ติดต่อ นายลิขิต พิมานพนา ทางโทรศัพท์ ก่อนการประชุม 5 วัน

1.2 ประสานทีมวิจัยแม่อมยะ โดยหัวหน้าโครงการ นายปราโมทย์ เวียงจอมทอง กับ นายเกส่า เกื้อธวัชชัย เพื่อให้ทีมวิจัยที่อยู่บ้านแม่อมยะมาเข้าร่วมการประชุม ก่อนการประชุม 3 วัน

1.3 เตรียมสถานที่ ทีมวิจัยช่วยกันเตรียมสถานที่ ทำความสะอาด โดยยืมโต๊ะ เก้าอี้ อาหาร และภาชนะสำหรับใส่อาหารจากทางวัด ก่อนการประชุม 1 วัน

1.4 จัดเตรียมเอกสารในการลงทะเบียน และโต๊ะสำหรับลงทะเบียนผู้เข้าร่วมการประชุมก่อนการประชุม 1 วัน

2) การพัฒนาเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลความรู้พื้นฐานนิเวศวัฒนธรรม /เศรษฐกิจสร้างสรรค์ทักษะการวิเคราะห์แบบเชื่อมโยง

สถานที่ วิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

วัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาทักษะการวิเคราะห์สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของพื้นที่

กลุ่มเป้าหมาย

- ทีมวิจัยบ้านแม่อมยะ
- ทีมวิจัยบ้านขุนห้วยแม่เหว่ย
- ทีมหนุนเสริม

วิธีการ

1.ประสานงานผู้เกี่ยวข้อง

1.1 ประสานงานทีมหนุนโดยหัวหน้าโครงการนายปราโมทย์ เวียงจอมทอง ติดต่อทีมหนุนทางโทรศัพท์เพื่อที่จะมาอบรมการใช้ทักษะแนวคิดทฤษฎีก่อนการอบรม 7 วัน

1.2 ประสานงานกับทีมวิจัยแม่ป๋อคี แม่อมะโดยหัวหน้าโครงการติดต่อนายเกสา เกื้อธวัชชัย ให้ทราบว่าจะมีการอบรมการใช้ทักษะแนวคิดทฤษฎีดี ก่อนถึงเวลา 7 วันที่โพธิ

1.3 ประสานงานกับรถและคนขับเพื่อจะมาประชุมการใช้ทักษะแนวคิดทฤษฎี โดยหัวหน้าโครงการประสานงานกับคนขับรถ นายนิ่ม ศรีธโนดาต ก่อนเวลา 7 วัน

1.4 เตรียม เอกสารการเงิน ใบลงทะเบียน เอกสารตัวโครงการ

2. จัดกิจกรรมอบรมเครื่องมือในการเก็บข้อมูล

2.1 แนะนำตัวผู้เข้าอบรม แนะนำตัวทีละคนเรียงตามหมู่บ้าน เริ่มจากบ้านขุนแม่เหว่ยแม่อมะ ปูเต๋อ และห้วยกระทิงตามลำดับ

2.2 พี่แพรวพรรณ ทีมวิทยากรจากสกว.ชี้แจงความคาดหวังของการจัดกิจกรรมและชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการให้ผู้เข้าอบรมทราบ

2.3 พี่แพรวพรรณ ทีมวิทยากรจากสกว.ให้ทีมวิจัยบ้านขุนแม่เหว่ย-แม่อมะเล่าประสบการณ์การอบรมการใช้เครื่องมือในวันที่12-13ที่ผ่านมา ให้กับผู้เข้าอบรมฟัง โดยปราโมทย์เป็นตัวแทนในการนำเสนอ

2.4 ทีมวิทยากรจาก สกว.บรรยาย อธิบายหลักการและเครื่องมือการศึกษาข้อมูลชุมชนอย่างมีส่วนร่วม ผ่าน slide โดยเริ่มอธิบายทีละเครื่องมือดังนี้ (1) สายน้ำการเปลี่ยนแปลง (เน้นการใช้ที่ดิน/รูปแบบการเกษตร) (2) แผนที่เดินดินและภาพตัดขวางการใช้ประโยชน์ที่ดิน (3) การวิเคราะห์ผู้มีส่วนได้เสีย (4) แผนผังว่าว (5) แผนผังใยแมงมุม (6) เครื่องมือวิเคราะห์การพึ่งพิงป่าและเศรษฐกิจชุมชน

2.5 วิทยากรให้ผู้เข้าอบรมแยกกลุ่มตามหมู่บ้าน ฝึกขั้นตอนการใช้เครื่องมือ เลือกเครื่องมือที่จำเป็นกับโครงการของตนเองแล้วนำเสนอ โดยบ้านห้วยกระทิงใช้เครื่องมือเฝ้าชีวิตในการวิเคราะห์รายรับรายจ่ายของคนในชุมชน บ้านแม่อมะใช้เครื่องมือปฏิทินไโรหมุนเวียนในรอบปี เพื่อเก็บข้อมูลขั้นตอนต่างๆที่เกิดขึ้นในไโรหมุนเวียนตลอดปี บ้านขุนแม่เหว่ยใช้เครื่องมือปฏิทินพิธีกรรมในรอบปี เพื่อเก็บข้อมูลพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่บ้านตลอดปี และบ้านปูเต๋อใช้เครื่องมือเส้นแบ่งเวลา โดยการวิเคราะห์เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชีวิตของนายวิรัตน์

3.สรุปกิจกรรม

3.4 การเก็บข้อมูล

การจัดเก็บข้อมูล

1) การจัดเก็บข้อมูลพื้นฐานของชุมชน

สถานที่ บ้านแม่อมะ ศาลากลางหมู่บ้านแม่อมะ

วัตถุประสงค์ เพื่อดำเนินการจัดเก็บข้อมูลให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ

กลุ่มเป้าหมาย

วิธีการ

1.ประสานงานกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

1.1 ประสานงานทีมหนุนโดยหัวหน้าโครงการ นายปราโมทย์ เวียงจอมทอง ติดต่อทีมหนุนทางโทรศัพท์ก่อนการเก็บข้อมูลจริง 7 วัน

1.2 ประสานงานกับปราชญ์ชาวบ้านโดยหัวหน้าโครงการ นายปราโมทย์ เวียงจอมทอง เข้าไปติดต่อที่บ้านของ นายจอกเวเล นายพาฮ่อ นายพาโบะ นายพะแจบอย นายพะแบแอ

1.3 ประสานงานกับผู้ใหญ่บ้าน โดย หัวหน้าโครงการ นายปราโมทย์ เวียงจอมทอง และเลขา นายธีระ วงษ์จำเนียง เข้าไปติดต่อที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน นายพะดูแคละ เกษมสุขไพศาล

1.4 การแบ่งหน้าที่การทำงานในทีม โดยหัวหน้าโครงการแบ่งหน้าที่ให้ นายธีระ วงษ์จำเนียง และ นายชานน อุดมรักพึงพิง เป็นคนจดบันทึก และหัวหน้าโครงการเป็นคนถาม

2. เตรียมงาน

2.1 เตรียมสถานที่ โดยทีมวิจัยช่วยกันจัดโต๊ะจัดเก้าอี้เพื่อเตรียมความพร้อมในการจัดเก็บข้อมูล

2.2 เตรียมอาหารและอาหารว่างโดยแม่ครัว นางสุชาดา ลำธารไพร เพื่อให้ทีมวิจัยกับปราชญ์ชาวบ้านได้รับประทาน

2.3 เตรียมใบลงทะเบียนโดยนายชานน อุดมรักพันธ์พบกับ ด.ช ชูชัย เกษมสุขไพศาล และทีมวิจัยกับ ทีมहनเตรียมคำถามและเครื่องมือที่จะใช้ในการจัดเก็บข้อมูล

3.กิจกรรมการเก็บข้อมูล

3.1 ลงทะเบียน โดยเตรียมแบบฟอร์มลงทะเบียนเพื่อที่ลงทะเบียน กรอกข้อมูลชื่อ สกุล องค์กร และ ช่องทางการติดต่อลงในแบบฟอร์มลงทะเบียน

3.2 หัวหน้าโครงการนำกิจกรรมแนะนำตัว ชื่อ-นามสกุล ตำแหน่งของทีมวิจัย ทีมहन และปราชญ์ชาวบ้านโดยเริ่มจากทีมวิจัย ทีมहन ปราชญ์ชาวบ้าน ตามลำดับ

3.3 หัวหน้าโครงการนายปราชญ์ เวียงจอมทอง ชี้แจงประเด็นที่จะเก็บข้อมูล เช่นประวัติชุมชน การแบ่งพื้นที่ไร้หม่นเวียน

3.4 เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชน การแบ่งพื้นที่ไร้หม่นเวียน ดังนี้

3.4.1 เก็บข้อมูลประวัติศาสตร์ชุมชนใช้เครื่องมือtime line ลำดับเหตุการณ์ในชุมชนสำคัญ ในชุมชน โดยทีมวิจัยเป็นคนเก็บข้อมูลมีบทบาทหน้าที่ นายปราชญ์ เวียงจอมทอง เป็นคนนำในการถามปราชญ์ชาวบ้านนาย ธีระ วงศ์จำเนียง บันทึกลงในtime line ลำดับเหตุการณ์ นายชานน อุดมรักพันธ์พง บันทึกข้อมูลลงในสมุดบันทึก ทีมहन นายลิขิต บันทึกภาพและคอยเสริมในการตั้งคำถาม เริ่มถามปราชญ์ชาวบ้านและชาวบ้านว่าข้อมูลที่รู้มาจากปราชญ์ชาวบ้านที่จำได้เกี่ยวกับการก่อตั้งชุมชนครั้งแรก ก่อตั้งเมื่อใดและใครเป็นผู้ก่อตั้งต่อมาเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชุมชน เช่นการก่อตั้งวัด โรงเรียน การตั้งถิ่นถาน ตรงทำเนียบผู้นำในชุมชน โดยชื่อ-สกุล ตำแหน่ง ช่วงเวลาปกครอง อายุการปกครอง และพื้นที่ในการปกครองของแต่ละคนจากอดีตถึงปัจจุบัน โดยมีนายพาฮ่อ ลำธารไพร และนายจ่อเกวเล เสือแสงเสริม ผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน นายดูแคละ เกษมสุขไพศาล ผู้ถามโดยทีมวิจัย ทีมहन และปราชญ์ชาวบ้าน นายจ่อเกวเล เสือแสงเสริม นายพาฮ่อ ลำธารไพร และชาวบ้านเป็นผู้ให้ข้อมูล

3.4.2 เก็บข้อมูลการแบ่งพื้นที่ตามวัฒนธรรมปกากะญอ โดยสอบถามชาวบ้านว่า การแบ่งพื้นที่ป่าตามบริบท ตั้งแต่ ปู่ ย่า ตา ยาย ทำอย่างไรบ้างในการแบ่งพื้นที่ทำกินและมีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติการดูแลรักษาเป็นอย่างไรโดยใช้เครื่องมือแผนที่ร่างในการเก็บข้อมูลขอบเขตพื้นที่การใช้ประโยชน์ ทีมวิจัยเป็นคนถามและปราชญ์ชาวบ้าน นายพาฮ่อ ลำธารไพร และนายจ่อเกว เสือแสงเสริม เป็นผู้ให้ข้อมูล เพราะเขามีความชำนาญและเชี่ยวชาญในเรื่องนี้

3.4.3 เก็บข้อมูลไ้หม่นเวียน วิธีกำรจัดเก็บโดยใช้แผนทีรำงในการเก็บข้อมูลไ้หม่นเวียน ถำมขำบำนว่ำการทำไ้หม่นเวียนมีกำรหม่นเวียนกัปีแต่ละปีนั้มีกำรขยำยเพิ่มหรือไม่ แต่ละปีนั้มีกั้เปล่ง และมีพิธีกรรมอะไรบ้ำงโดยใช้ตำรำงเก็บข้อมูล

4. สรุปรำงนำเสนอข้อมูลทีเก็บได้ให้ปรำชญ์ขำบำน และขำบำนและหัวหน้ำโครงกำร

5.หัวหน้ำโครงกำรกล่ำวขอบคุณปรำชญ์ขำบำน ผู้ใหญ่บ้ำนและคนทีมำฟั้งในการเก็บข้อมูล

3.5 กำรวิเคราะห์ข้อมูล

1) กำรทบทวนเอกสรำงำนวิจัยวำรสรำร สิ่งตีพิมพ์ เว็บไซตื เป็นต้น

สถำนที บ้ำนแม่่อมยะ ศำลำนกลำงหมุ่บ้ำนแม่่อมยะ พ.ย. 27-28 ธ.ค. 2561

วัตถุประสงค์ เพื่อสร้ำงควำมเข้ำใจในการทำวิจัยร่วมนั้กับผู้มีส่วเกี่ยวข้องในชุมชนแม่่อมยะ

กลุ่มเป้ำหมำย

- ทีมวิจัยบ้ำนขุนห้วยแม่เห่วย
- ทีมวิจัยบ้ำนแม่่อมยะ
- ทีมหนุ่นเสริม

วิธีกำร

1. ค้นคว่ำเอกสรำรทีเกี่ยวข้อง

1.1ทีมวิจัย และทีมหนุ่นร่วมนั้กันกำหนดหัวข้อ ทีมีความเกี่ยวข้องกั้งำนวิจัย ได้หัวข้อทีเกี่ยวข้องกั้งำนวิจัยคือ พื้นที่ป้ำชุมชน, กำรประกำศพื้นที่ป้ำสงวน, หมุ่บ้ำนตัวอย่างทีมีกำรจัดกำรพื้นที่ป้ำ

1.2แบ่งกลุ่ม เป็น 3 กลุ่มตำม และแบ่งหัวข้อเรื่องในการค้นหำ

1.3สืบค้นหัวข้อเรื่องทีเกี่ยวข้องกั้งำนวิจัยทำงอินเทอร์เน็ต หอ้งสมุค และหนังสือวำรสรำร

2. รวบรวมและเรียบเรียงข้อมูล

2.1 ประสานงานกับทีมหนูกำหนด วัน เวลาในการจัดเวทีเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลตาม

2.2 ประสานหัวหน้ากลุ่มในการค้นหาข้อเรื่องที่แต่ละกลุ่มได้รับมอบหมายให้ค้นคว้า และเตรียมความพร้อมในการนำเสนอแลกเปลี่ยนข้อมูล

2.3 นำเสนอข้อมูลโดยตัวแทนของแต่ละกลุ่ม นำเสนอเรื่องป่าชุมชนโดย นายอำนาจ เกษมสุขไพศาล, นำเสนอ การประกาศพื้นที่ป่าสงวนโดย นายปราโมทย์ เวียงจอมทอง, นำเสนอเรื่อง หมู่บ้านตัวอย่างที่มีการจัดการพื้นที่ป่าโดย นายธรรมรัตน์ อุดมรักพันธ์พงษ์

2.4 แลกเปลี่ยนความคิดเห็นของแต่ละกลุ่ม เรียบเรียง และทำความเข้าใจ

3.สรุปข้อมูล

3.1 สรุปข้อมูลจากการแลกเปลี่ยนกัน

3.2 พิมพ์ข้อมูลจากการนำมาสรุปร่วมการ พิมพ์โดย นายอำนาจ เกษมสุขไพศาล

4. ชี้แจงข้อมูลแก่ชุมชนโดย นายธีระ วงษ์จำเนียง

3.6 การสร้างเครือข่าย

1) กิจกรรมศึกษาดูงานบ้านกลางลำปาง

สถานที่ บ้านกลาง อ.เม่า จ. ลำปาง

กลุ่มเป้าหมาย ไปศึกษาเกี่ยวกับการทำไร่หมุนเวียน และการต่อสู้กับหน่วยงานรัฐเพื่อชุมชน

วิธีการ

1.1 ประสานทีมหนูก่อเป็นวิทยากรในการประชุมโดยหัวหน้าโครงการนายประโมทย์ เวียงจอมทอง ติดต่อ นายลิขิต พิมานพนา ทางโทรศัพท์ ก่อนการประชุม 5 วัน

1.2 ประสานทีมวิจัยแม่อมะ โดย กับ นายอาทิตย์ วงศ์พญาสกุลเป็นผู้ประสานกับหัวหน้าโครงการนายปราโมทย์ เวียงจอมทอง และทีมหนูก เพื่อทราบ วัน เวลา สถานที่ในการอบรม ก่อนอบรม 3

1.3 เตรียม รถ 2 คัน ทีมวิจัยแม่อมะ 1 คัน ทีมวิจัยแม่ป๋อคี 1 คัน จำนวนผู้เข้าร่วม บ้านละ

1.4 จัดเตรียมเอกสารในการลงทะเบียน และโต๊ะสำหรับลงทะเบียนผู้เข้าร่วมการประชุมก่อนการประชุม 1 วัน

2. กิจกรรม

2.1 พ่อหลวงชาติต้องรับและแนะนำตัวพาเข้าห้องประชุม หรือโอรและบรรยายเกี่ยวกับประวัติพ่อหลวงชาติที่อยู่อาศัยการทำมาหากิน และแลกเปลี่ยนความรู้ กับทีมวิจัยของแต่ละหมู่บ้าน เรื่อง การใช้ชีวิตประจำวัน การทำไร่หมุนเวียนและขอบเขตหมู่บ้านถึง

2.2 วิจัยการชี้แจงกระบวนการต่างๆเช่นการแบ่งกลุ่ม

2.3 แบ่งกลุ่มออกมาสองกลุ่มแล้ว กลุ่ม หนึ่งไปหมู่บ้านอีกกลุ่มไปหลังบ้าน เพื่อไปดูและฟังวิทยากรแต่ละกลุ่มให้ความรู้เกี่ยวกับการทำไร่หมุนเวียนและบ้านสัตว์ป่า

2.4 เมื่อช่วงบ่ายพ่อหลวงชาติพาทีมวิจัยแต่ละหมู่บ้านเข้าดูวิถีทัศน์เกี่ยวกับหมู่บ้านบ้านกลางต่อตั้งและต่อสู้กับเจ้าหน้าที่รัฐและเกี่ยวกับวัฒนธรรมหมู่บ้านกลางต่างๆ

2.5 เช้าวันต่อมาพ่อหลวงชาติและวิทยากรพาไปศึกษาดูงานเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์หมู่บ้านบ้านกลาง

2.6 สรุปงาน

-การทำไร่หมุนเวียนมีประโยชน์ต่อชุมชน

-มีรอบหมุนของไร่หมุนเวียน7-10ปี

-มีการปลูกพืชชนิดต่างๆ

-หลักกำหนดขอบเขตไร่หมุนเวียน

-มีการทำแนวกันไฟ

-ไม่ใช่สำเคมีแต่ใช้เกลือแทนสำเคมี

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ได้นำเสนอข้อมูลตามวัตถุประสงค์การดำเนินการวิจัย จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ ศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกากะญอ และกระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีผลการวิจัยดังนี้

1. ศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกากะญอ

การศึกษาศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกากะญอ จะศึกษา ข้อมูลพื้นฐานของชุมชน การจัดการพื้นที่ตามภูมิปัญญาของปกากะญอ และการทำเกษตรกรรมแบบไร้หมุนเวียนตามภูมิปัญญาปกากะญอ ซึ่งจะแบ่งผลการศึกษาเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ผลการศึกษาของบ้านแม่อมะ และผลการศึกษาของบ้านขุนแม่เหว่ย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการศึกษาของบ้านแม่อมะ

1.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ข้อมูลของชุมชนบ้านแม่อมะ ได้แก่ ประวัติชุมชน ที่ตั้งอาณาเขต การปกครอง ความเชื่อและศาสนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1.1 ประวัติชุมชนบ้านแม่อมะ

หมู่บ้านแม่อมะ ตั้งชื่อตามห้วยแม่น้ำหลักที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ คือห้วยแม่อมะ ก่อตั้งเมื่อ พ.ศ. 2546 หรือประมาณ 15 ปี โดยก่อนจะก่อตั้งเป็นหมู่บ้านแม่อมะ ชาวบ้านได้ตั้งถิ่นฐานในบริเวณรอบๆ ห้วยแม่อมะ มาแล้ว 19 หมู่บ้าน ไม่รวมแม่อมะในปัจจุบัน ซึ่งเป็นเวลาประมาณ 136 ปี แต่ไม่ได้อยู่เป็นหลักแหล่ง จะอพยพไปเรื่อยตามพื้นที่ทำกินหรือพื้นที่ไร่นา ซึ่งบางครั้งก็อพยพมาอาศัยชั่วคราวที่หมู่บ้านเดิม โดยมีการอพยพตามลำดับ ดังนี้ หมู่บ้านแดลอบทะ 6 ปี หมู่บ้านกะซอทีทะ 6 ปี หมู่บ้านตอพิ์โตะเหมาะ 5 ปี หมู่บ้านเตลาเคลอไกล 7 ปี หมู่บ้านเดลอพอเตอะกลอ 8 ปี (ย้ายรอบแรก) หมู่บ้านกะซอด้กะโล่ 8 ปี หมู่บ้านแดลอฟ้าทอ 10 ปี หมู่บ้านเหม่อคุชะเปอโ๊ะชะ 7 ปี หมู่บ้านกลอโพไกล 6 ปี หมู่บ้านจิแปตุ 1 ปี หมู่บ้านแม่ตี้ไกล 6 ปี (ย้ายรอบแรก) หมู่บ้านชะคีคุ เป็นเวลา 8 ปี หมู่บ้านตาแฮมซีไกล 8 ปี หมู่บ้านเซคะผ่าทอ 8 ปี หมู่บ้านตาแฮมชีวา 8 ปี หมู่บ้านเดลอพอเตอะกลอ 8 ปี (ย้ายรอบที่ 2) หมู่บ้านเดลอตาปะโหล่ 2 ปี หมู่บ้านแม่อมะ 14 ปี (ย้ายรอบแรก) หมู่บ้านแม่ตี้ไกล 10 ปี (ย้ายรอบที่ 2) หมู่บ้านแม่อมะ 14 ปี (ย้ายรอบที่ 2)

หมู่บ้านปัจจุบัน) นอกจากการอพยพตามไร่หมุนเวียนแล้ว ยังมีอีกสองสาเหตุที่ทำให้ชาวบ้านต้องย้ายถิ่นฐาน คือ เกิดโรคหิวระบาศ ตอนที่ย้ายไปอยู่หมู่บ้านแม่อมะครั้งแรก จึงย้ายจากหมู่บ้านแม่อมะ ไปหมู่บ้านแม่ตี้โกล เป็นเวลา 10 ปี และย้ายกลับมายังหมู่บ้านแม่อมะอีกครั้งเป็นครั้งที่สอง เนื่องจากหมู่บ้านแม่ตี้โกลไม่มีพื้นที่สร้างโรงเรียน โดยหลักฐานการย้ายถิ่นฐานที่หลงเหลืออยู่คือ ต้นขนุนใหญ่ที่อยู่ในป่าอนุรักษ์ ซึ่งคาดว่ามีความอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี

ลำดับเหตุการณ์

- 2410 เข้ามาอาศัยที่หมู่บ้าน แดลอบอทะ เป็นเวลา 6 ปี
- 2416 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน กะซอทีทะ เป็นเวลา 6 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2422 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน ตอพีโตะเหมาะ เป็นเวลา 5 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2427 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน เตล่าเคลอโกล เป็นเวลา 7 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2434 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน เดลอปอเตอะกลอ เป็นเวลา 8 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน เป็นการอพยพเข้ามารอบแรก เนื่องจากชาวบ้านอพยพมาตั้งถิ่นฐานในหมู่บ้านนี้สองรอบ
- 2442 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน กะซอตี้กะโล่ เป็นเวลา 8 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2450 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน แดลอฟ่าทอ เป็นเวลา 10 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2460 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน เหม่คูชะเปอโตะ เป็นเวลา 7 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2467 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน กลอโพโกล เป็นเวลา 6 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2473 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน จิแปตุ เป็นเวลา 1 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2474 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน แม่ตี้โกล เป็นเวลา 6 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน อพยพเข้ามารอบแรก เนื่องจากชาวบ้านย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านนี้สองรอบ
- 2480 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน ชะคิคุ เป็นเวลา 8 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2488 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน ตาแฮมชีโกล เป็นเวลา 8 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน

- 2495 ผู้ใหญ่บ้านคนแรกที่มีเงินเดือน เดือนละ 250 บาท คือ นาย ลำดอย สมัยแรกยังไม่มีผู้ช่วย สมัยที่2มีผู้ช่วย เป็นผู้ใหญ่บ้านประมาณ 25 ปี
- 2496 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน เซคะผ่าทอ เป็นเวลา 8 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2504 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน ตาแหลมชีวา เป็นเวลา 8 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน
- 2512 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน เดลอปพอเตอะกลอ อีกครั้งเป็นเวลา 8 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นรอบที่ 2
- 2520 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน เดลต่อปะโหล่ เป็นเวลา 2 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน อพยพเข้ามาครอบแรก
- 2522 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน แม่อมะ เป็นเวลา 14 ปี เนื่องจากเปลี่ยนพื้นที่ทำกิน อพยพเข้ามาครอบแรก เนื่องจากชาวบ้านย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานหมู่บ้านนี้สองรอบ
- 2536 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน แม่ต้อไกล อีกครั้งเป็นเวลา 10 ปี เนื่องจากเกิดโรคหิวระบาศ ทำให้มีชาวบ้านล้มตายจำนวนมาก ประมาณวันละ2-3 คน อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นรอบที่ 2
- 2543 มีรถไถเข้ามาชุดถนน เป็นทางลูกรังที่รถยนต์สามารถขับเข้ามาได้
- 2545 สร้างโรงเรียนและวัด
- 2546 อพยพมาอาศัยที่หมู่บ้าน แม่อมะ อีกครั้งเป็นเวลา เนื่องจากหมู่บ้านแม่ต้อไกลไม่มีพื้นที่สร้างโรงเรียน ชาวบ้านอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานเป็นรอบที่ 2 และอยู่มาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ยังมีศาสนาคริสต์ที่เข้ามาในปีนั้นเช่นเดียวกัน โดยผู้ชายในหมู่บ้านไปแต่งงานผู้หญิงที่นับถือศาสนาคริสต์ แล้วจึงนับถือศาสนาคริสต์ตามภรรยา
- 2547 มีโซลาเซลล์เข้ามาในหมู่บ้าน ได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ทักซิณ
- 2550 ต่อน้ำประปาจากภูเขา ในช่วงเดือนพฤศจิกายน
- 2557 สร้างสำนักสงฆ์ โดยชาวบ้านไปช่วยกันสร้าง และนิมนต์ให้เจ้าอาจารย์ สวัสดิ์ มหาปัญญาญ์ อยู่วัดถาวร และจะมีพระรูปอื่นๆ มาอยู่พักชั่วคราว
- 2560 มีผู้ใหญ่บ้านคนล่าสุด คือนาย พาลิกี ฤทธิ์ชูเกียรติ และมีพายุ

ช่วงเวลาการอพยพ

- 2410 อาศัยที่หมู่บ้าน แดลอบบะ เป็นเวลา 6 ปี
- 2416 อาศัยที่หมู่บ้าน กะซอทีทะ เป็นเวลา 6 ปี
- 2422 อาศัยที่หมู่บ้าน ตอพีโตะเหมาะ เป็นเวลา 5 ปี
- 2427 อาศัยที่หมู่บ้าน เตลาเคลอโกล เป็นเวลา 7 ปี
- 2434 อาศัยที่หมู่บ้าน เดลอปอเตอะกลอ เป็นเวลา 8 ปี (ย้ายรอบแรก)
- 2442 อาศัยที่หมู่บ้าน กะซอด้กะโล่ เป็นเวลา 8 ปี
- 2450 อาศัยที่หมู่บ้าน แดลอฟ้าทอ เป็นเวลา 10 ปี
- 2460 อาศัยที่หมู่บ้าน หม่อมคูชะเปอโค๊ะ เป็นเวลา 7 ปี
- 2467 อาศัยที่หมู่บ้าน กลอโพโกล เป็นเวลา 6 ปี
- 2473 อาศัยที่หมู่บ้าน จิแปตุ เป็นเวลา 1 ปี
- 2474 อาศัยที่หมู่บ้าน แม่ตี้โกล เป็นเวลา 6 ปี (ย้ายรอบแรก)
- 2480 อาศัยที่หมู่บ้าน ซะคิคุ เป็นเวลา 8 ปี
- 2488 อาศัยที่หมู่บ้าน ตาหมะซีโกล เป็นเวลา 8 ปี
- 2496 อาศัยที่หมู่บ้าน เซคะฝ่าทอ เป็นเวลา 8 ปี
- 2504 อาศัยที่หมู่บ้าน ตาหมะชีวา เป็นเวลา 8 ปี
- 2512 อาศัยที่หมู่บ้าน เดลอปอเตอะกลอ เป็นเวลา 8 ปี (ย้ายรอบที่ 2)
- 2520 อาศัยที่หมู่บ้าน เดลอปอเตอะกลอ เป็นเวลา 2 ปี
- 2522 อาศัยที่หมู่บ้าน หม่อมมยะ เป็นเวลา 14 ปี (ย้ายรอบแรก)
- 2536 อาศัยที่หมู่บ้าน แม่ตี้โกล เป็นเวลา 10 ปี (ย้ายรอบที่ 2)

- 2546 อาศัยที่หมู่บ้าน แม่่อมยะ

เป็นเวลา 14 ปี (ย้ายรอบที่ 2)

หมู่บ้านแม่่อมยะ มีการอพยพไปตั้งถิ่นฐานในบริเวณรอบๆห้วยแม่่อมยะทั้งหมด 20 ครั้ง เป็นเวลา 151 ปี โดยสาเหตุการย้ายมีอยู่ 3 สาเหตุคือ ย้ายตามการทำไร่หมุนเวียน ย้ายเพราะเกิดโรคระบาด (โรคอหิวา) ทำให้มีคนล้มตายเป็นจำนวนมาก และย้ายเพราะไม่มีที่สร้างโรงเรียน โดยหลักฐานการย้ายถิ่นฐานที่หลงเหลืออยู่คือ ต้นขนุนใหญ่ที่อยู่ในป่าอนุรักษ์ ซึ่งคาดว่ามีความอายุไม่ต่ำกว่า 100 ปี

1.1.2 ประชากร

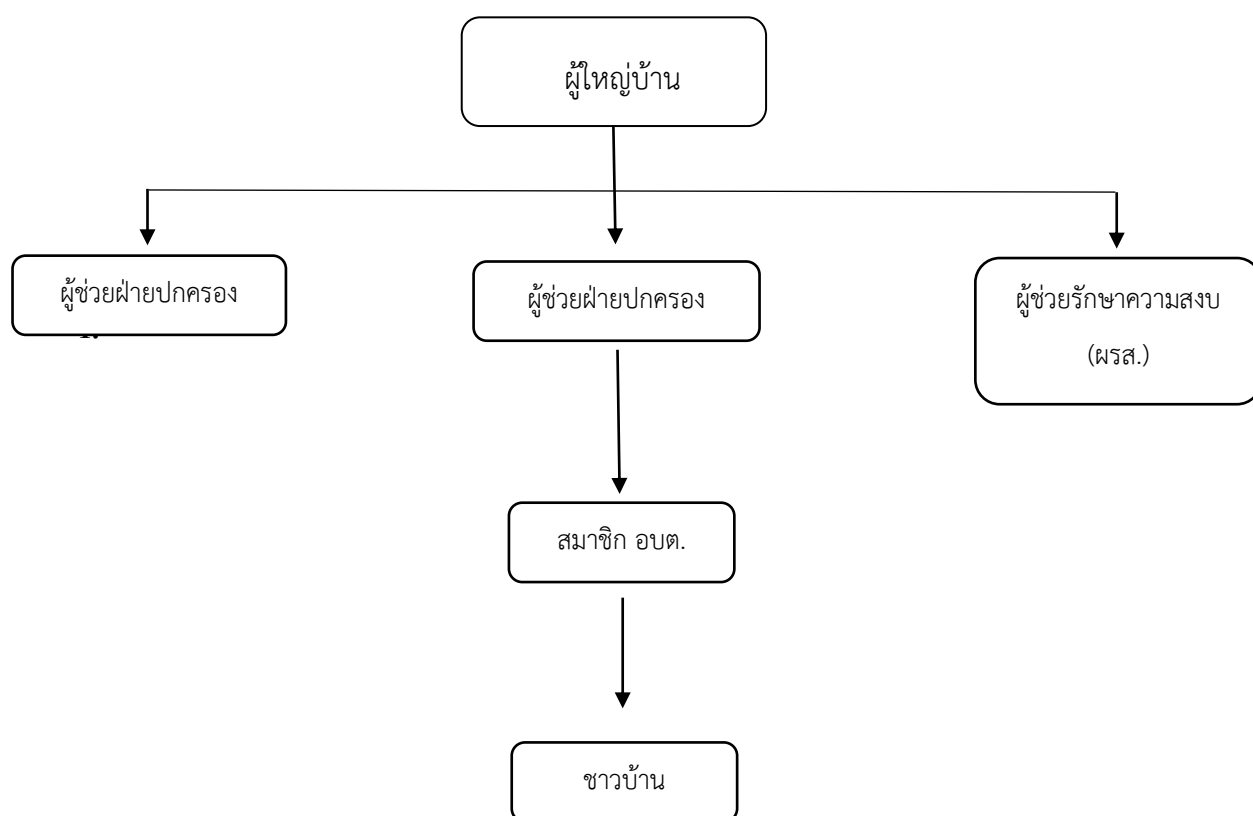
จำนวนประชากร

- ประชากรชาย 224 คน และประชากรหญิง 178 คน รวมทั้งหมด 402 คน มี 63 หลังคาเรือน

- เป็นวัยเด็ก 135 คน วัยทำงาน 243 คน และวัยชรา 24 คน นับตามคนที่ได้รับเบี้ยผู้สูงอายุ

1.1.3 การปกครองในชุมชน

โครงสร้างผู้ใหญ่บ้าน



1) ผู้ใหญ่บ้าน (นายพาสีเกี ฤทธิชูเกียรติ) ทำหน้าที่ ประชุม บริหารงาน ดูแลภาพรวม และดูแลชาวบ้านทุกคน

2) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน

- ฝ่ายปกครอง (ลำโย เกื้อทวีชัย) ทำหน้าที่ ดูแลเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน

- ผู้ช่วยรักษาความสงบ (ผรส.) (นายอุ้มเกลอ) ทำหน้าที่ ดูแลความสงบของหมู่บ้าน

3) สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) (นายกวิน เกื้อทวีชัย) ทำหน้าที่ ดูแลเกี่ยวกับการพัฒนาและงบประมาณที่เข้ามาในหมู่บ้าน

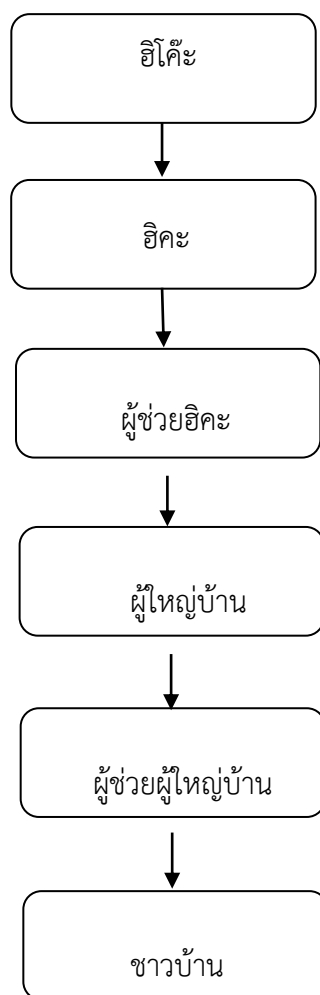
4) ชาวบ้าน ทำหน้าที่ เป็นประชากรที่ดี และคอยช่วยเหลือสนับสนุนผู้ใหญ่บ้าน

ทำเนียบผู้ใหญ่บ้าน

ลำดับ	ชื่อ – สกุล	ระยะเวลาดำรงตำแหน่ง	การสิ้นสุดตำแหน่ง	อื่นๆ
1	นายกรูเซอ	ไม่มีข้อมูล		ไม่มีเงินเดือน
2	นายชีเซอ	ไม่มีข้อมูล		ไม่มีเงินเดือน
3	นายพาคละ	ไม่มีข้อมูล		ไม่มีเงินเดือน
4	นายแควะพู	ไม่มีข้อมูล		ไม่มีเงินเดือน
5	นายล่าดอย	25 ปี (อายุ 30 – 60)	ครบวาระอายุ 60 ปี	เงินเดือน 250 บาท
6	นายพาก่อหล่า	4 ปี	แต่งงานที่หมู่บ้านอื่น	
7	นายกล้อดอย	2 ปี	เพราะเสียชีวิต	
8	นายเตยแบ	12 ปี	ไม่	
9	นายสุ่ยลอย	17 ปี	ไม่	
10	นายจิรพงษ์ มงคลชัยศิริ	5 ปี	ไม่ผ่านการประเมิน	
11	นายพาสีเกี ฤทธิชูเกียรติ	ปัจจุบัน		

โครงสร้างแบบไม่เป็นทางการ

โครงสร้างทางวัฒนธรรม (อิโคะ)



- 1) อิโคะ (นายอีเก) ทำหน้าที่ เป็นผู้ทำพิธีกรรม
- 2) อิคะ (นายฉ่วยลอย) ทำหน้าที่ เป็นผู้ที่เตรียมพิธี และคอยช่วยอิโคะ
- 3) ผู้ช่วยอิคะ (นายตุ) ทำหน้าที่ จัดเตรียมอุปกรณ์และช่วยอิคะ และประสานงาน
- 4) ผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ เป็นคนประชาสัมพันธ์ จัดช่วยเตรียมอุปกรณ์
- 5) ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ ช่วยจัดเตรียมอุปกรณ์
- 6) ชาวบ้าน ทำหน้าที่ เป็นผู้ร่วมพิธี คอยสนับสนุน และอำนวยความสะดวก

- กระบวนการเลือกอิโคะ

เลือกจากการสืบทอดรุ่นต่อรุ่นจะต้องเป็นผู้ชายเท่านั้น กรณีที่ไม่มีผู้สืบทอดแล้วก็หาเครือญาติที่ใกล้เคียงกันมาทำหน้าที่

1.1.4 ความเชื่อ และ ศาสนา

ชาวบ้านแม่อมะ ส่วนมากจะนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือคริสต์ และความเชื่อดั้งเดิม ตามลำดับ ดังนี้ หมู่บ้านแม่อมะมีทั้งหมด 63 หลังคาเรือน โดย 58 หลังคาเรือนนับถือศาสนาพุทธ 4 หลังคาเรือนนับถือศาสนาคริสต์ โดย 2 หลังเป็นนิกายคาทอลิก และอีก 2 หลังเป็นนิกายโปรเตสแตนต์ และอีก 1 หลังหลังคาเรือน เป็นความเชื่อดั้งเดิม ในหมู่บ้านมีวัดที่เป็นวัดของพระที่เป็นพม่าอยู่หนึ่งวัด และสำนักสงฆ์ที่ป็นของพระไทย ไม่มีโบสถ์

1.2 การจัดการพื้นที่ตามภูมิปัญญาของปกากะญอบ้านแม่อมะ

การจัดการพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกากะญอบ้านแม่อมะ เป็นการจัดสรรแบ่งพื้นที่ความเชื่อและภูมิปัญญาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดกัน โดยมุ่งเน้น คนอาศัยอยู่ร่วมกับป่า ได้แก่ พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่า โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1 พื้นที่ทำกิน

1) ไร่หมุนเวียน

ลักษณะการทำไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอบ้านขุนแม่เหว่ยปัจจุบัน มีรอบหมุน 5 ปี เพื่อพื้นที่บริเวณนั้นฟื้นฟูสภาพและง่ายต่อการกำจัดวัชพืช และพืชที่ปลูกจะเจริญเติบโตดี อีกทั้งจะมีการประกอบพิธีในการทำไร่หมุนเวียนเสมอ

2) ที่นา

ชุมชนบ้านขุนแม่เหว่ยจะมีบางบ้านที่ทำนาเพื่อปลูกโดยไม่ทำไร่หมุนเวียน ในการทำนาของชาวบ้านจะเป็นนาปี ทำปีละ 1 ครั้ง และใช้ระบบน้ำลำห้วย

3) ที่อยู่อาศัย

การใช้ประโยชน์ สร้างบ้าน โรงเรียน วัด และโรงสีข้าว

4) สวนพริก/สวนบุก/สวนกล้วย/สวนหมาก/

ชาวบ้านจะกันพื้นที่สำหรับปลูก พริก บุก กล้วย เพื่อเป็นแหล่งเศรษฐกิจของชุมชนชาวบ้านเก็บไว้กินเองและขายเพื่อสร้างรายได้ 2.2 พื้นที่ป่าในชุมชน

1) ป่าพิธีกรรม

- การเลือกพื้นที่ ชาวบ้านในพื้นที่เพราะเป็นพืชสูงมีต้นไม้ใหญ่สูง (เปรียบเสมือนบันไดขึ้นสวรรค์) และเหมาะสำหรับการทำพิธีกรรม
- การดูแลรักษา กวาดใบไม้ให้โล่ง
- กฎข้อห้าม ห้ามพูดคำหยาบคาย สาปแช่ง

2) ป่าสะดือ

- การเลือกพื้นที่ คนที่มาอยู่และมีลูกคนแรก จะเลือกพื้นที่ป่า ที่ใกล้กับหมู่บ้านเพื่อผูกสะดือของเด็กทารกไว้กับต้นไม้ และคนต่อๆ ไปก็จะนำไปผูกตาม
- การใช้ประโยชน์ สามารถล่าสัตว์ได้
- การดูแลรักษาปล่อยไปตามธรรมชาติ ต้นไม้ต้นหนึ่งอาจจะมีหลายคนไปผูก
- กฎข้อห้าม ไม่ตัดต้นไม้ ถ้ามีการตัดต้นไม้ต้องให้ไก่ 1 ตัวแก่เจ้าของสะดือเพื่อเรียกขวัญ

3) ป่าชุมชน

- การเลือกพื้นที่ เลือกจากพื้นที่ป่าที่ใกล้หมู่บ้าน สามารถเป็นร่มเย็นให้หมู่บ้านได้และง่ายต่อการใช้สอย
- การใช้ประโยชน์มีการตัดไม้ใช้สอย ล่าสัตว์และหาของป่า
- การดูแลรักษา ใช้ประโยชน์อย่างสมเหตุสมผล จัดทำเป็นหมู่บ้านหมู่บ้านสัตว์ป่า
- กฎข้อห้าม ห้ามล่าสัตว์ ห้ามทำไร่ ห้ามเก็บของป่า ห้ามเผาป่า ห้ามตัดไม้ทุกชนิด และห้ามตัดไม้

ใหญ่

4) ป่าอนุรักษ์

- การเลือกพื้นที่ ดูจากพื้นที่ว่ามีต้นไม้ใหญ่เยอะ มีสัตว์ใหญ่และหายาก

- การดูแลรักษา จะมีคนดูแลป่าอยู่ ชื่อกาโด้ง อาญาชัย (ปัจจุบันตายแล้ว) ปัจจุบันคนดูแลคือลูกของกาโด้ง
- การใช้ประโยชน์ ถ้าจะใช้ต้องขออนุญาตจากกาโด้งและกาโด้งก็จะไปขอจากเจ้าป่าอีกที
- กฎข้อห้าม ห้ามล่าสัตว์ ห้ามเก็บของป่า (เก็บได้เฉพาะผักหนาม) ในบ่อเท่านั้น ห้ามตัดไม้ ห้ามนำมาใช้ไม้ที่ล้ม ห้ามเผาป่า คนที่ฝ่าฝืนปรับ 5,000 บาท และห้ามตัดไม้ ห้ามล่าสัตว์ (ยกเว้นไม้ที่หักเองในช่วงพายุเข้า)

5) ป่าช้า

- การเลือกพื้นที่ เป็นหมู่บ้านเก่าใกล้บ้าน ไม่ขวางทางหรือไม่ใช่ทางผ่านที่ใช้บ่อยๆ
- การดูแลรักษาปล่อยไปตามธรรมชาติ
- การใช้ประโยชน์ เป็นที่สำหรับใช้ในการฝังและเผาศพ (หน้าร้อนเผา/หน้าฝนฝัง) และสามารถตัดต้นไม้และล่าสัตว์ได้
- กฎข้อห้าม

6) ป่าเบอบาตู

- การเลือกพื้นที่เป็นพื้นที่ไร่มนเวียนเก่า
- การใช้ประโยชน์ ใช้สำหรับเป็นพื้นที่เลี้ยงสัตว์ของชาวบ้าน และจะหมุนเวียนไปเรื่อยๆ

7) ป่าต๊ะหว่าเหว่

- เป็นป่าอนุรักษ์และมีการจัดการเองภายในชุมชน
- การใช้ประโยชน์ สามารถล่าสัตว์ได้ แต่ห้ามตัดต้นไม้ (ถ้าตัดไม้ จะต้นเล็กหรือต้นใหญ่ ต้องถูกปรับเงิน 5,000 บาท)

2.3 การจัดการน้ำ

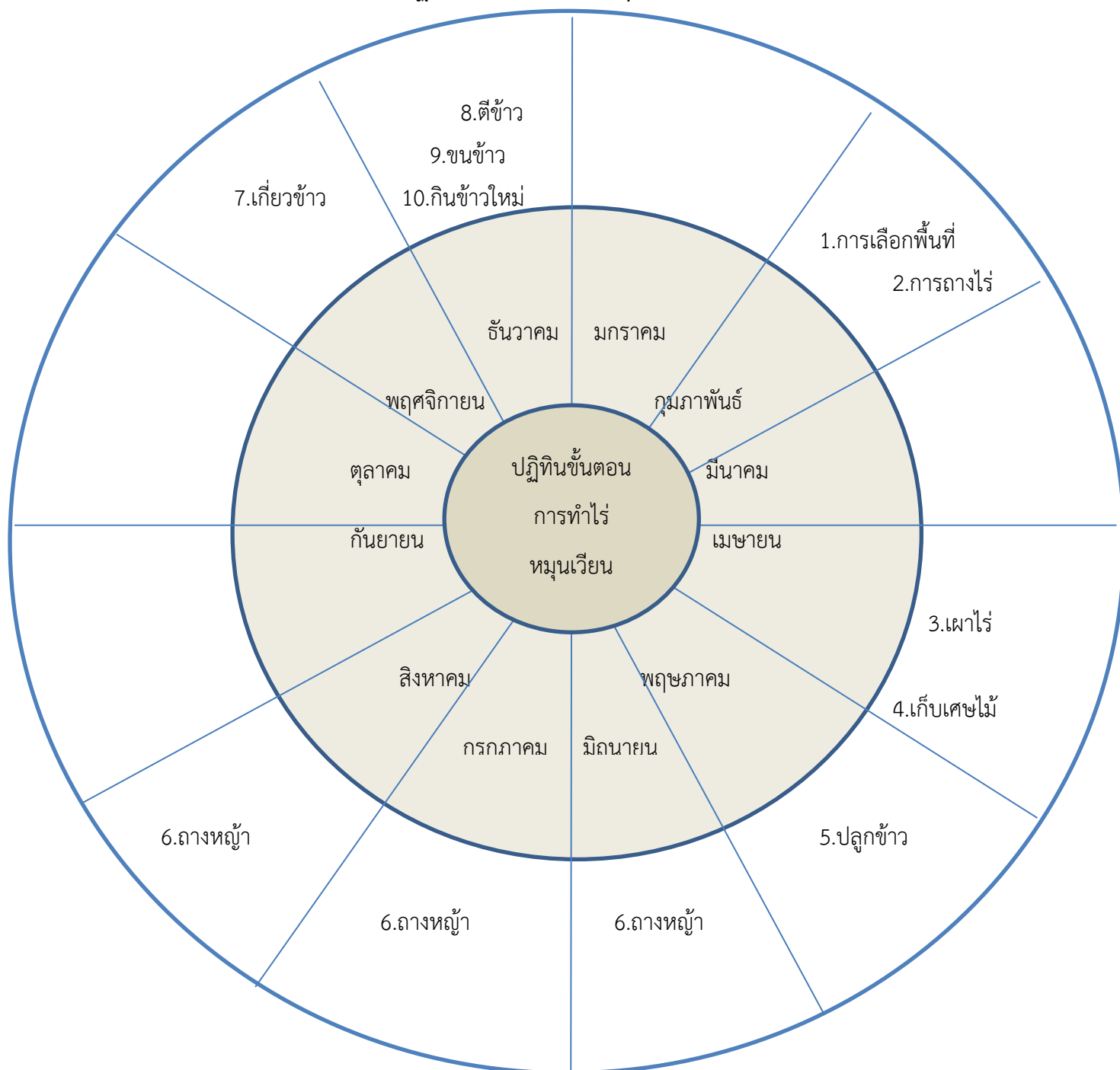
-แม่น้ำแม่อมะ มีน้ำไหลตลอดปี มีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลายาว 1 กิโลเมตร (มีป้ายบอกเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา) การดูแลรักษา มีการขอขมาแม่น้ำ และมีการสาปแช่งปลาที่อาศัยอยู่ในเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา เพื่อป้องกันไม่ให้คนไปล่ามากเกินไป)

- แม่น้ำแม่ตี๋ไกล / บล้าไกล โป้แป่วโจ(มีน้ำแค่ช่วงหน้าฝน) ไหลลงที่แม่น้ำแม่อมะที่ตี๋หน่อไกล

1.3 การทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนตามภูมิปัญญาปกาเกอะญอของบ้านแม่อมะ และบ้านขุนแม่เหว่ย

1.3.1 ขั้นตอนการทำไร่หมุนเวียนบ้านแม่อมะและบ้านขุนแม่เหว่ย

ปฏิทินขั้นตอนการทำไร่หมุนเวียน



1)การเลือกพื้นที่

เป็นขั้นตอนแรกของการทำไร่มุขเวียน เป็นการไปสำรวจพื้นที่เพื่อจะใช้ทำไร่มุขเวียนในปีนั้นๆ เป็นการเลือกพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเพาะปลูก สามารถทำการเพาะปลูกได้ เป็นความเชื่อของบรรพบุรุษที่สืบทอดต่อกันมา และมีความเชื่อกันว่าใช้พิธีกรรม ก่าตุศี (กระตุกไถ่เสี่ยงทาย) เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสม และเป็นความเชื่อว่า สามารถขับไล่สิ่งที่ไม่ดีออกไปได้

ช่วงเวลา กุมภาพันธ์

คนทำ เจ้าของไร่

วัสดุอุปกรณ์ มีด

เลื่อย

วิธีทำ 1) เลือกพื้นที่ที่เข้าไปสำรวจ และทำพิธีกรรมในการสำรวจ เพื่อจะทำไร่มุขเวียน
2) เตรียมอุปกรณ์ให้พร้อม
3) ก่อนจะไปไร่เพื่อทำการเลือกพื้นที่ จะมีพิธีมัดมือเจ้าของไร่ และล้างมือด้วยน้ำส้มป่อย
4) ทำพิธีก่าตุศี ใช้กระตุกไถ่ปักบน โดยใช้ไม้ชิ้นเล็กใส่ไปบนรูกะตุกไถ่ทั้ง 2 ชิ้น ถ้าไม่ตรงกัน แสดงว่าสามารถทำไร่พื้นที่นี้ได้

5) จากนั้นจะถางที่ 3 ที่ ในบริเวณพื้นที่นั้น เพื่อรอดูอีกทีว่า สามารถทำได้จริงหรือไม่แล้วกลับบ้าน

6) รอผลจากการฝน ถ้าไม่ฝนแสดงว่าทำได้ แต่ถ้าฝนเห็นพระอาทิตย์ ดวงจันทร์ แสดงว่าทำไม่ดีทำไม่ได้ ต้องไปเลือกพื้นที่ใหม่

7) เมื่อเลือกพื้นที่ได้แล้ว สามารถถางไร่ได้เลย

ข้อห้าม

1) กระตุกไถ่ต้องไม่เป็นกระตุกของไก่สีขาว

2) เจ้าของไร่ต้องไม่กินมื้อเย็นของวันที่ทำพิธีกรรม และไม่เข้าไปในไร่ในวันรุ่งขึ้น

3) ถ้าไม่ฝน วันรุ่งขึ้นสามารถไปถางไร่ได้เลย แต่ถ้าฝนเห็นพระอาทิตย์ ดวงจันทร์ จะต้องไปเลือกพื้นที่ใหม่ที่สูงกว่าเดิม

2)การถางไร่

เป็นการเตรียมพื้นที่สำหรับการเพาะปลูก

ช่วงเวลา กุมภาพันธ์ (วันรุ่งขึ้นหลังจากเลือกพื้นที่ได้)

วัสดุอุปกรณ์ 1) มีด

2) ขวาน/เลื่อย

วิธีการ

- 1) หัวหน้าครอบครัวจะวางแผนก่อนว่า จะไปถางไร่ที่ไหน โดยจะเลือกวันที่คนในครอบครัวไม่มีธุระ
- 2) เมื่อตกลงกันได้แล้ว ทุกคนในครอบครัวจะไปช่วยกันถางไร่ พร้อมด้วยเพื่อนบ้านที่มาแลกเปลี่ยนการทำไร่ โดย หัวหน้าครอบครัวหรือเจ้าของไร่จะเป็นคนเริ่มตัดต้นไม้ก่อน จากนั้นทุกคนจะเริ่มช่วยกันถางไร่
- 3) เจ้าของไร่ และเพื่อนบ้านที่แข็งแรงจะตัดต้นไม้ที่มีขนาดใหญ่ที่สุด รองลงมาจะเป็นผู้ถางต้นไม้ที่มีขนาดเล็กลงมา หรือขนาดกลางที่สามารถตัดได้
- 4) หลังจากถางไร่เสร็จเรียบร้อยแล้ว จะมีการทำแนวกันไฟโดยรอบ เพื่อเตรียมพื้นที่สำหรับการเผาไร่

ข้อห้าม

- 1) ถ้าในวันที่ไปฟันไร่เจอตะขาบ หรือได้ยินเสียงกิ้งกือร้อง จะต้องงดการทำไร่ 1 วัน แล้วค่อยไปถางไร่ในวันถัดไป ถ้าฝ่าฝืน จะทำให้ครอบครัวเจ็บไข้ได้ป่วย
- 2) ถ้าในวันที่ไปถางไร่เจอหน่อไม้ขึ้น จะไม่ทำไร่บริเวณนั้น ถ้าฝ่าฝืนจะทำให้คนในครอบครัวเกิดอุบัติเหตุในการทำไร่

3) การเผาไร่

เป็นการเผาไม้ที่ถูกตัด เพื่อเตรียมในการเพาะปลูก เป็นทำให้หน้าดินที่ถูกไฟเผาทำให้มีความเหมาะสมต่อการปลูกพืชมากขึ้น รวมถึงเป็นการทำให้วัชพืชขึ้นยาก

ช่วงเวลา เมษายน

คนทำ เจ้าของไร่

วัสดุอุปกรณ์

- 1) มีด
- 2) ไม้กวาดหรือไม้
- 3) ไฟแช็ค
- 4) ไม้สน

วิธีการ

- 1) ก่อนวันที่จะมีการเผาไร่ ชาวบ้านในหมู่บ้านจะช่วยกันทำแนวกันไฟ เพื่อไม่ให้ไฟไหม้ป่าที่อยู่ใกล้เคียง โดยการตัดไม้รอบไร่หมุนเวียนความกว้างประมาณ 1 เมตร แล้วกวาดไปไม้เศษไม่ให้สะอาด
- 2) เตรียมโคว (ไม้คบเพลิง) สำหรับจุดไฟไว้
 - ตัดไม้สนที่ล้มอยู่แล้ว (ความยาวของไม้ขึ้นอยู่กับพื้นที่ของไร่)
 - ทับหรือผ่าบริเวณปลายของไม้สนที่ตัดไว้ เพื่อทำเป็นคบเพลิง
- 3) ใช้ไฟแช็คจุดไฟคบเพลิง
- 4) นำไปเผาไร่โดยเริ่มเผาจากล่างขึ้นบน
- 5) เจ้าของไร่จะรองกว่าไฟดับทั้งหมด เพื่อป้องกันไม่ให้ไฟลามไปไหม้ป่า

ข้อห้าม ในวันที่มีการเผาไร่ ห้ามทอผ้าเด็ดขาด

4) เก็บเศษไม้ในไร่

เป็นการเก็บเศษไม้ที่เหลือจากการเผาไร่ เพื่อเป็นการเตรียมพื้นที่สำหรับปลูกข้าว

ช่วงเดือน เมษายน

คนทำ เจ้าของไร่และเพื่อนบ้าน

วัสดุอุปกรณ์ 1) มีด

วิธีการ 1) เก็บเศษไม้ที่เหลือจากการเผาไร่

-ถ้าเป็นไม้ที่มีขนาดกลาง ลำต้นตรง จะเอามาวางรอบๆ ไร่หมุนเวียน เพื่อเป็นการบ่งบอกถึงขอบเขตไร่หมุนเวียน อีกทั้งเป็นรั้วของไร่หมุนเวียน

-ถ้าเป็นไม้ขนาดเล็ก จะเอามากองไว้เป็นกองๆ แล้วเผาไฟอีกครั้ง

ข้อห้าม ไม่มี

5) ปลูกข้าว

ช่วงเดือน พฤษภาคม

คนทำ เจ้าของไร่และเพื่อนบ้านที่มาร่วมแขก

วัสดุอุปกรณ์ 1) เสียมสำหรับปลูกข้าว

2) ด้ามเสียมที่มีขนาดยาว (ไม้ไผ่)

3) กิ่ง/ย่าม/กระบอกไม้ไผ่ใส่เมล็ดข้าว

4) เมล็ดข้าว

5) เมล็ดพันธุ์อื่นๆ

วิธีทำ 1) คัดเลือกเมล็ดพันธุ์

-เมล็ดพันธุ์ข้าว

-เมล็ดพันธุ์พืชอื่นๆ เช่น เมล็ดแตง เมล็ดฟักทอง มะเขือ เอามาผสมกับเมล็ดข้าว

2) ก่อนจะปลูกข้าว เจ้าของไร่จะทำพื้นที่ที่สื้เหลี่ยมในไร่ด้วยไม้ไผ่ เพื่อไว้สำหรับปลูกข้าว

ตัวอย่าง

3) ปลูกข้าวในไร่ โดยชายหนุ่มจะเป็นคนขุดหลุมสำหรับปลูกข้าว ส่วนสาวจะเป็นคนหยอด

เมล็ดพันธุ์ลงในหลุม

4) เมื่อปลูกข้าวทั่วไร่แล้ว จะมีหนุ่มสาว 1 คู่ มาปลูกข้าวตัวอย่างในพื้นที่สื้เหลี่ยมที่เตรียมไว้

ทั้งหมด 9 หลุม

5) หลังจากนั้นก่อนกลับบ้าน คนมาร่วมปลูกข้าวจะเอาน้ำในกระบอกไม้ไผ่สาตใส่กัน เชื่อว่าเป็นการเรียกฝน เพื่อให้พืชพันธุ์เจริญเติบโต

ข้อห้าม ถ้าตอนปลูกข้าวในไร่เจอตะขาบ งู หรือแก้ง จะไม่มีกันปลูกข้าวตัวอย่างในพื้นที่สื้เหลี่ยมในวันปลูกข้าว อดจะมาปลูกในเช้าวันถัดไปแทน

6) ดายหญ้า

เป็นการกำจัดวัชพืชที่จะขัดขวางการเจริญเติบโต และช่วยลดสัตว์ หรือแมลงที่จะมากัดกินต้นข้าว

ช่วงเวลาครั้งที่ 1 พฤษภาคม

ครั้งที่ 2 มิถุนายน

ครั้งที่ 3 กรกฎาคม

คนทำ

เจ้าของไร่และเพื่อนบ้านที่มาแลกเปลี่ยน

วัสดุอุปกรณ์

1) กละ (มีดดายหญ้า)

2) ผ้ายางกันฝน หรือ เสื้อกันฝน

3) หมวกกันฝน

วิธีการ

1) เจ้าของไร่จะถางหญ้าด้วยอย่างหรือถางหญ้าน้ำ 3 วัน (กลอล่อน)

2) พัก 1 วัน หลังจากถางหญ้าน้ำ

3) ถางหญ้าให้หมดไร่

4) ถางหญ้าครั้งที่ 2

5) ถางหญ้าครั้งที่ 3

ข้อห้าม

ห้ามไปไร่ในวันถัดจากวันที่ถางหญ้าน้ำ (กลอล่อน)

7) เกี่ยวข้าว

เพื่อเป็นการเก็บเกี่ยวผลผลิตข้าว และตากข้าวให้แห้ง

ช่วงเวลาพฤศจิกายน

คนทำ

เจ้าของไร่และเพื่อนบ้านที่มาแลกเปลี่ยน

วัสดุอุปกรณ์

1) เคียว

2) มีด

3) ไม้ไผ่ / ดอก

4) แฉ่ (กือ)

วิธีการ

1) ก่อนเกี่ยวข้าว เจ้าของไร่จะทำพิธีเรียกขวัญข้าว

2) เจ้าของไร่จะเกี่ยวข้าวเป็น 3 กอง กองละ 3 กอ รวม 9 กอ วางไว้ที่ต้น แล้วค่อยมาเก็บ

เกี่ยวในวันรุ่งขึ้น

3) วันรุ่งขึ้นจะเริ่มเก็บเกี่ยวข้าว โดยมีการลงแขกเกี่ยวข้าว แลกเปลี่ยนแรงงาน ซึ่งการเกี่ยว

ข้าว จะใช้ต้นข้าวมัดข้าวไว้เป็นกำๆ

4) ตัดไม้ไผ่ทำเป็นราวสำหรับตากแห้งข้าว โดยใช้ตอกมัดไม้ให้เป็นราวสำหรับตากข้าว

5) เมื่อเก็บเกี่ยวเสร็จ จะนำข้าวไปตากแห้งใช้เวลา 4-5 วัน

ข้อห้าม 1) เจ้าของไร่ห้ามกิน ปู ปลา กุ้ง แก้ง หนุแดง ในวันที่เกี่ยวข้าว

8) ตีข้าว

ช่วงเวลา พฤศจิกายน

คนทำ เจ้าของไร่และเพื่อนบ้านที่มาแลกแรงกัน

วัสดุอุปกรณ์

- 1) ผ้าเตนท์ปูรองการตีข้าว
- 2) ใบพัด (น้อหวี)
- 3) ไม้ไผ่รองรับการตีข้าว (โทโบ)

วิธีการ

- 1) ใช้ผ้าเตนท์ ปูรองการตีข้าว
- 2) ใช้ไม้ไผ่ทำเป็นที่ (น้อต้อบ) สำหรับตีข้าว
- 3) นำต้นข้าวตลบไปที่น้อต้อบ เพื่อให้เมล็ดข้าวหลุดออกจากต้นข้าว
- 4) ใช้พัด พัดเปลือกข้าวที่ไม่มีเมล็ดข้าวออก ให้เหลือแต่ข้าวที่ต้องการ
- 5) นำไม้ไผ่มาสานเป็นยั้ง แล้วนำข้าวเปลือกที่ตีเสร็จมาใส่ลงไปในยั้งข้าว

ข้อห้าม ห้ามเดินผ่านระหว่างเตนท์ที่รองข้าวกับกระท่อม

9) การขนข้าว

เพื่อนำผลผลิตจากไร่ไปไว้ที่บ้าน

ช่วงเวลา ธันวาคม

คนทำ เจ้าของไร่และเพื่อนบ้านที่มาแลกแรงกัน

วัสดุอุปกรณ์

- 1) กระสอบข้าว
- 2) กือ
- 3) เชือก

วิธีการ 1) ก่อนการขนข้าวกลับบ้านจะมีการทำพิธีกรรม เซ้โคะ เพื่อให้ข้าวอยู่ที่ไร่อย่างปลอดภัยการ
นำการ ขนกลับ โดยความเชื่อว่า นกเหยี่ยวกลับไปยังถิ่นเกิด ไม่มายุ่งกวนกับข้าวที่เก็บไว้

2) เมื่อทำพิธีกรรมเสร็จ จะกลับไปยังจุดเริ่มต้น(พื้นที่สี่เหลี่ยม หรือ ป้อเฉ็บ) เพื่อเก็บข้าวที่ปลูกมาไว้ที่บ้าน โดยจะใช้มือในการรูดเม็ดข้าวออกจากต้น จะไม่ใช่เคียว

3) จากนั้นจะขนข้าวพอสําหรับหุงหนึ่งมือกลับบ้านเพื่อกลับไปทำพิธีกรรมกินข้าวใหม่ในวันรุ่งขึ้น

4) หลังจากกินข้าวใหม่เสร็จ ค่อยขนข้าวที่เหลือกลับบ้าน โดยเจ้าของต้องเป็นคนไปขนก่อน

ข้อห้าม

1) เมื่อทำพิธีกรรมเสร็จจะไม่อนุญาตให้คนอื่นไปที่ไร่ หรือมองไร่ของตนเองเป็นเวลา 1 วัน

2) ระหว่างทางที่เดินไปขนข้าว ถ้าได้เจอเงา เจตตะขาบ ได้ยินเสียงกิ้งกือ ต้องงดการขนข้าวในวันนั้น

3) ในการขนข้าวถ้าทางผ่านกลับบ้าน มีไร่ของคนอื่น ต้องให้ไร่ที่ใกล้บ้านสุดขนก่อน จะขนผ่านไร่ที่ยังไม่ได้ขนข้าวไม่ได้ นอกจากจะเดินอ้อมไปทางอื่น

10)กินข้าวใหม่

ช่วงเวลาอันวาคม

คนทำ เจ้าของบ้าน

วัสดุอุปกรณ์ 1) เหล้า 1 ขวด

2) ตัวตุ่น,ปูทั้งตัวผู้ตัวเมีย,ปลา

3) กิโกโคะ

วิธีการ 1) เตรียม ต้มเหล้า หาปู ปลา ตุ่น หรือผักกิกิโกโคะ

2) หุงข้าวใหม่ และทำกับข้าวตามวัตถุดิบที่หามา

3) เจ้าของไร่ (หรือคนทำพิธีกรรม ออป้อโค่) จะเป็นคนกินอาหารมื้อนี้ก่อน แล้วทุกคนในครอบครัวค่อยกินร่วมกัน

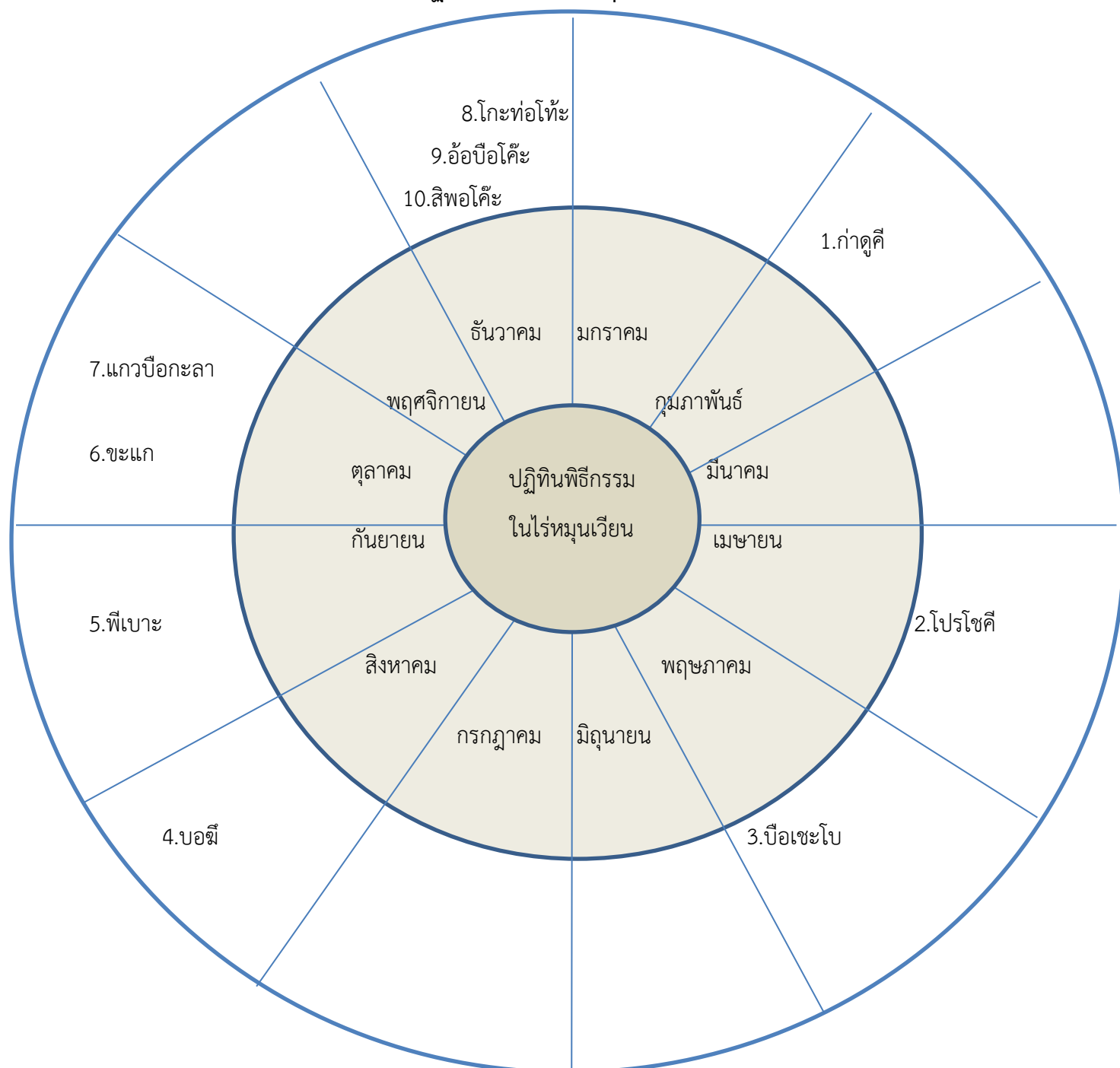
ข้อห้าม 1) หลังกินข้าวใหม่เสร็จ ห้ามกินเนื้อแก้ง เนื้อกวาง ในวันที่กินข้าวใหม่

2) ห้ามแขกจากหมู่บ้านอื่นมากินข้าวใหม่

3) ขณะกินข้าวใหม่ ห้ามคนใกล้ส่งเสียงดังรบกวน

1.3.2 พิธีกรรมในไร่หมุนเวียน

ปฏิทินพิธีกรรมในไร่หมุนเวียน



1) ก่าดูคี

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขา และเสี่ยงทายว่าสามารถทำไร้หมุนเวียนในที่แปลงนั้นได้หรือไม่

ช่วงเวลา กุมภาพันธ์

คนทำ หมอผู้ทำพิธี

วัสดุอุปกรณ์ 1) กระดุกไก่ 2 ชั้น
2) เศษไม้ไผ่ขนาดเล็กๆ 2 ชั้น หรือ

1) ข้าวเปลือก 7 เม็ด

2) ไม้ไผ่ 1 กระบอก

3) ดิน

วิธีการ 1) เตรียมกระดุกไก่ 4 – 5 คู่

2) เข้าในวันที่จะไปไร่เพื่อทำพิธีก่าดูคี จะมีการทำพิธีเรียกขวัญและเสริมสิริมงคลแก่เจ้าของไร่ โดยการใช้เส้นด้ายปัดมือ ปัดลง 3 ครั้ง เพื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ปัดขึ้น 3 ครั้ง เพื่อเรียกสิ่งมงคลเข้าตัวเจ้าของไร่

3) เลือกพื้นที่โดยใช้กระดุกไก่เสี่ยงทาย นำไม้ชั้นเล็ก 2 ชั้น ใส่เข้าไปในรูบนกระดุกไก่ทั้งสองชั้น แล้วนำเทียบเรียงกัน อธิษฐาน ขออนุญาต เจ้าที่สำหรับการทำไร้หมุนเวียน ถ้าไม้ 2 ชั้นนี้ ตรงกับอยู่ในระนาบเดียวกัน แสดงว่าสามารถทำไร้บริเวณพื้นที่นี้ได้ แต่ถ้าไม่อยู่ในระนาบเดียวกัน ให้ไปหาพื้นที่ใหม่ โดยต้องเลือกพื้นที่ที่อยู่สูงกว่าพื้นที่เดิมขึ้นไป

4) หลังเสร็จพิธีกรรม ต้องถางไร่ 3 ที่บริเวณพื้นที่นี้ เพื่อรอดูความฝันว่าสามารถทำไร้พื้นที่นั้นได้หรือไม่

5) ในวันที่ตัดไม้ ถางไร่ เกิดเหตุการณ์ผิดปกติ เช่น มีดหลุดออกจากด้ามมีด มีดหัก เห็นหน่อไม้ขึ้น จะต้องทำพิธีเสี่ยงทายใหม่ แต่จะไม่ใช้วิธีการกระดุกไก่แบบเดิม แต่จะใช้การเสี่ยงทายด้วยเมล็ดข้าว

6) เตรียมข้าวเปลือก 7 เม็ด ไม้ไผ่ 1 กระบอก และดิน

7) ผ่าไม้ไผ่ครึ่ง ออกเป็น 2 ซีก แล้วเอาดินมาใส่ในกระบอกไม้ไผ่ที่ผ่า 1 ซีก แล้วเอาเมล็ดข้าวมาปักตั้งไว้บนดิน แล้วเอาไม้ไผ่อีกซีกมาปิดไว้ ทิ้งไว้ 1 คืน

8) ตอนเช้ามาเปิดกระบอกไม้ไผ่ดูว่า ข้าวเปลือกทั้ง 7 ตั้งอยู่แบบเดิมไหม หากมีข้าวเปลือกล้ม หรือหาย จะไม่สามารถทำกินแปลงนั้นได้

ข้อห้าม

- 1) ห้ามใช้กระดูกของไก่ขาว
- 2) ห้ามไปไร่ในวันวันที่ทำพิธี
- 3) ห้ามกินข้าวเก่า ต้องกินข้าวที่หุงสุกใหม่เท่านั้น
- 4) ห้ามหลับเวลากลางวัน ในวันทำพิธี

2) โปรโซคี

วัตถุประสงค์ เพื่อไฟเผาไหม้ไร่ ให้หมดไร่

ช่วงเดือน เมษายน

วัสดุอุปกรณ์

- 1) สำลี
- 2) ไม้ไผ่
- 3) ขนนกไก่ฟ้า
- 4) เสมหะ
- 5) โต๊ะกวี
- 6) เศษโกลโพ
- 7) น้ำมัน
- 8) เหล้า

คนทำพิธี

ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน

วิธีการ

- 1) เตรียมวัสดุอุปกรณ์ ให้พร้อม

2) ช่วงบ่ายก่อนจะเผาไร่ ให้ผู้อาวุโส จะสวดคาถา พร้อมอธิฐาน ให้ไหม้ดี ไหม้จนไม่เหลือเศษไม้ในไร่ หลังอธิฐานเสร็จก็อมเหล้าแล้วพ่นใส่ โซ(คบเพลิง) ที่เตรียมไว้ จากนั้นจุดไฟแล้วเริ่มเผาไร่

3) ปือเซะโบ

วัตถุประสงค์ ใช้เป็นพื้นที่สำหรับทำพิธีกรรมอื่นๆในไร่

ช่วงเวลา พฤษภาคม

คนทำพิธี เจ้าของไร่

วัสดุอุปกรณ์ 1) ไม้ไผ่
2) มีด
3) เสียม
4) เมล็ดพันธุ์ข้าว

วิธีการ 1) นำไม้ไผ่มาผ่าเป็นชิ้น ยาว 4 อัน สั้น 8 อัน แล้วนำมาประกอบเป็นพื้นที่สี่เหลี่ยมบนดินในไร่

2) เจ้าของไร่สวดอธิฐานขอฝน ให้ตกลงมาเร็วๆ เพื่อจะให้ข้าวเจริญเติบโตอุดมสมบูรณ์

3) จากนั้นให้หนุ่มสาว ชาย 1 หญิง 1 หรือ ชาย 2 หญิง 1 มาขุดหลุมปลูกข้าวในพื้นที่ 4 เหลี่ยม ที่ได้ทำไว้ทั้งหมด 9 หลุมเพื่อให้เกิดต้นข้าว 9 กอ

4) จากนั้นเจ้าของไร่เอาปลายไม้ไผ่ ที่ยาวประมาณ 9 – 11 ข้อ มาผ่าครึ่ง จากนั้นเอากะบอกไม้ไผ่ 1 กระบอกมาตั้ง แล้วห่อเมล็ดข้าวมาปักไว้ในช่องสี่เหลี่ยม แล้วนำไม้ไผ่ที่เตรียมไว้มาเสียบไว้ในกระบอกไม้ไผ่ แล้วอธิฐานขอให้ฝนตกเร็วๆ

ข้อห้าม ห้ามสัตว์เลี้ยง เช่น วัว ควาย ช้าง กินต้นข้าวในพื้นที่ 4 เหลี่ยมนั้น ถ้ามีสัตว์เลี้ยงมากิน เจ้าของสัตว์จะต้องทำพิธีขอขมาโดยใช้ ไก่ 1 คู่ เหล้า 1 ขวดเรียกขวัญข้าว

3) บอซี

วัตถุประสงค์ เพื่อขอบคุณ และทดแทนบุญคุณเจ้าที่

ช่วงเวลา สิงหาคม

คนทำพิธีกรรม เจ้าของไร่ และผู้อาวุโส

วัสดุอุปกรณ์ 1) เหล้า 4 ขวด

- 2) หมู 1 ตัว
- 3) ไก่ 1 ตัว
- 4) มีด
- 5) ไข่หลาม 10 กระบอก
- 6) ลอบว้อ 1 ชุด

วิธีการ

- 1) เตรียมอุปกรณ์ หมู ไก่ เหล้า มีด ลอบว้อ แล้วไปที่ไร่
- 2) ทำศาลเจ้าที่ด้วยไม้ไผ่ 2 หลัง หลังแรก เรียกว่า ต่าแชะ หลังที่ 2 เรียกว่า ต่าสะปว่า
- 3) เริ่มตั้งศาลเจ้าที่หลังแรก พร้อมทำพิธีกรรม ต่าแชะ โดยนำไก่ 1 ตัว มาทำพิธีกรรม คนทำพิธีจะสวดอธิฐาน ไล่สิ่งไม่ดี สิ่งที่ขัดขวางความเจริญของข้าวในไร่ออกจากไร่ เช่น ภู เถ้ง ตะขาบ
- 4) หลังตั้งศาลเจ้าที่ทำพิธีกรรม ต่าแชะ จะทำพิธีเลี้ยงไฟต่อ โดยนำไก่ 2 ตัว มาทำพิธีเลี้ยงไฟ คนทำพิธีอธิฐานว่า ไฟคือผู้ที่ร้อนที่สุด คือผู้ที่เผาไหม้ทุกสรรพสิ่ง วันนี้มาเลี้ยงเจ้า เจ้าจึงรับคำขอขมา แล้วดลบันดาลให้ข้าวในไร่สวยงาม เขียวขจี ออกดอกออกผล
- 5) ตั้งศาลพิธีต่าหลือปว่าเสร็จ นำหมูมาทำพิธี ผู้ทำพิธีสวดอธิฐานว่า สิ่งसानางไม้ วันนี้ข้ามาเลี้ยงเจ้าที่ทุกสิ่ง ทุกอำนาจที่ทำลายไม้ของเจ้า ขอให้เจ้าจงมารับคำขอขมาจากข้า และขอให้เจ้าช่วยดูแลข้าวในไร่ไม่ให้ถูกทำลาย ให้ข้าวงดงาม
- 6) หลังจากทำพิธีเสร็จนำหมู ไก่ ที่ทำพิธีมาต้มและทำแกง เมื่อแกงสุกแบ่งไก่ 2 ตัว เอาปีกไก่ เครื่องในไก่และตุ๋นไก่ห่อไว้ 1 ชุด ส่วนหมูเอาเครื่องในหมู หางหมูมาห่อไว้อีก 1 ชุด ขาไก่ หัวไก่ ห่อไว้อีก 1 ชุด
- 7) เอาห่อเครื่องในไก่ มาทำพิธีเรียกขวัญข้าว สวดอธิฐานว่า “ข้าวที่หลงหาย ข้าวที่อยู่ทุกที่ ทุกทาง ทุกชนิดทุกพันธุ์ ข้าวที่ถูกใหญ่เท่าลูกฟัก ต้นใหญ่เท่ากล้วยจงกลับมาอยู่กับไร่นี้” โดยทำพิธีพร้อมสวดอธิฐานหันไปทางทิศตะวันออกสวด 3 ครั้ง และหันไปทางทิศตะวันตกสวดอีก 3 ครั้ง
- 8) นำห่อส่วนเครื่องในหมู มาวางไว้ใต้ต้นไม้ แล้วสวดอธิฐานว่า “สิ่งसानางไม้ เจ้าที่เจ้าดิน ขอจงมารับ มากินอาหารที่ข้านำมาถวายนี้ และขอให้เจ้าช่วยดูแลข้าวในไร่ไม่ให้ตาย ไม่ให้เสีย ดูแลพืชผักทุกชนิดในไร่
- 9) ช่วงเย็น นำไก่ที่เหลือมาทำพิธี ขะแก นำไม้ไผ่มาทำเป็นสัญลักษณ์ แล้วนำไปปักไว้ตรงทางเข้าไร่สำหรับห่อข้าวมาวางไว้ข้างหลังไม้สัญลักษณ์ดังกล่าว โดยใส่ข้าว และไก่ลงไปบนใบอธิษฐาน แล้วนำดอกหญ้าตองกง 3 อัน แทรกกลางไม้ไผ่ ส่วนอีกอันให้ทิ้งไป เสร็จพิธี และในวันรุ่งขึ้นเจ้าของไร่ต้องมานำดอกหน้าตองกงทั้ง 3 อันนี้ออก

ข้อห้าม

1. การทำพิธีกรรมนี้ จะต้องไม่มีคนอื่นอยู่ในบริเวณไร
2. วันรุ่งขึ้น เจ้าของไรต้องไปไรก่อน

5) พิธีกรรมพีเบาะ

วัตถุประสงค์ เพื่อให้บู้ข้าวในไร กำจัดแมลงและสัตว์ที่มากินข้าวและพืชพันธุ์ในไร

ช่วงเวลา กันยายน

คนทำพิธี เจ้าของไร

วัสดุอุปกรณ์ 1) หน่อไม้

2) มีด

3) ไก่ 1 ตัว

4) ไข่หาลาม 2 ลำ

5) ใบควีเมละ

วิธีการ 1) ผ่าหน่อไม้มา 3 ต้น ไปวางไว้ในไรตามต้นข้าว

2) นำต้นไข่หาลาม 2 ลำ ไปตั้งไว้ตรงทางเข้าเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการทำพิธี

3) นำไก่ 1 ตัว มาทำพิธี โดยการนำไก่มาปาดคอ พร้อมสวดอธิษฐานว่า “ข้าได้นำหน่อไม้มาไว้เพื่อให้ข้าวเจริญเติบโต”

ข้อห้าม ห้ามใครเข้ามาในไรภายใน 2 วัน

6) พิธีตำชะแก

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นสัญลักษณ์แจ้งเตือนไม่ให้คนอื่นเข้าไปในไร และคอยดักจับวิญญาณของสัตว์ต่างๆ ที่เข้าไปทำลายพืชพรรณในไร

ช่วงเวลา ตุลาคม

คนทำพิธี เจ้าของไร

<u>วัสดุอุปกรณ์</u>	1) ไก่อ่ 1 ตัว 2) ใบควีเมละ 3) ไม้หลาม
<u>วิธีการ</u>	1) นำไก่อ่และไม้ไผ่ไปที่ไร่ 2) นำไม้ไผ่ไปปักไว้ตรงทางเข้าไร่ 3) ปาดคอไก่อ่ พร้อมอธิษฐานว่า “เรามาทำพิธีชะแกครั้งสุดท้าย ขอให้ดลบันดาลให้ข้าวจริณ งอกงาม”
<u>ข้อห้าม</u>	ห้ามเห็นงู ตะขาบ หรือได้ยินเสียงแก้งร้อง

7) พิธีแกวบือกะลา (เรียกขวัญข้าว)

<u>วัตถุประสงค์</u>	เพื่อเรียกขวัญข้าวให้กลับมาอยู่กับต้นข้าว
<u>ช่วงเวลา</u>	ตุลาคม
<u>คนทำพิธี</u>	เจ้าของไร่
<u>วัสดุอุปกรณ์</u>	1) ไก่อ่ 2 ตัว 2) เหล้า 3) เงินโบราณ 4) ลูกปัด
<u>วิธีการ</u>	1) นำไก่อ่ 1 คู่ไปที่ไร่ 2) นำไก่อ่มาปาดคอตรงศาลในไร่ พร้อมอธิษฐานขอให้ข้าวออกผลดี งดงาม อธิษฐานว่า “ข้าวที่ หลงหาย ข้าวลูกใหญ่เท่าฟัก ต้นใหญ่เท่าต้นกล้วย ทุกชนิดทุกพันธุ์จงกลับอยู่ในไร่” 3) จากนั้นเอาไก่อ่ไปต้ม แล้วแยกเครื่องในไก่อ่ ไปถวายให้กับศาลในไร่
<u>ข้อห้าม</u>	ห้ามเห็นงู ตะขาบ หรือได้ยินเสียงแก้งร้อง

8) โกะท้อโทะ

วัตถุประสงค์ เพื่อขอบคุณ และส่งนกขวัญข้าวกลับสู่บนฟ้า

ช่วงเดือน ธันวาคม

คนทำพิธี เจ้าของไร่

วัสดุอุปกรณ์

- 1) ข้าวหลาม
- 2) ไก่
- 3) มีด
- 4) แดงกวา
- 5) ไข่
- 6) ดอกดาวเรือง
- 7) ดอกหงอนไก่
- 8) หน่อโพตระ

วิธีการ 1) นำไก่ 1 ตัว มาปาดคอ แล้วให้เลือดหยดลงบริเวณตรงที่เราได้ทำการเก็บข้าวเปลือกใส่กระสอบ พร้อมอธิษฐานว่า “ขอบคุณเจ้าที่ เจ้าทาง นกขวัญข้าว ที่ให้ข้าวและพืชผักผลไม้ทุกชนิด”

2) หลังจากนั้นเอาไก่ไปทำแกงให้สุก

3) นำแกงที่ปรุงแล้ว พร้อมกับแดงกวาที่หั่นแล้วไปถวายเจ้าที่เจ้าทาง พร้อมอธิษฐานว่า “เจ้าที่เจ้าทาง เจ้าดิน เจ้าป่าเจ้าเขา ขอให้มากินข้าวกินน้ำ กินแกง กินแดง กินเหล้าด้วยกัน ขอขอบคุณที่มาดูแลไร่ ดูแลต้นไม้ ดูแลป่าให้สมบูรณ์ แล้วให้กลับดูแลอีกครั้งหลังจากวนมาทำไร่อีกปี”

ข้อห้าม -

9) อ้อป้อโคะ

วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการขอบคุณเตาไฟ (ผู้มีพระคุณ) เป็นจุดเริ่มต้นของการหุงข้าว และขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่ทำให้มีผลผลิตที่ดี

ช่วงเดือน ธันวาคม

<u>คนทำพิธี</u>	หัวหน้าครอบครัว
<u>วัสดุอุปกรณ์</u>	1) กาบห้วป्ली 2) พืช ผักที่ปลูกในไร่ เช่น แตง ผัก ฯลฯ 3) สัตว์ป่าที่สามารถหาได้ เช่น ปู ปลา 4) ดิน 5) ผักกูดน้อย
<u>วิธีการ</u>	1) นำพืชผักที่ปลูกในไร่ และสัตว์ป่ามาปรุงทำกับข้าว 2) ใช้กาบห้วป्ली 3 อัน ใส่กับข้าวอย่างละนิด ใส่ดินนิดหนึ่ง และใส่ผักกูดน้อย 3) เจ้าของบ้าน ผู้ประกอบพิธีกรรมจะชิมข้าวในกาบห้วป्लीก่อน 4) นำกาบห้วป्लीไปวางไว้บนเตาไฟ (ที่เป็นหิน 3 ก้อน) แล้วสวดอธิษฐาน ว่า “เตาไปเอ๋ย วันนี้ข้าจะกินอาหารทุกชนิดรวมกัน ขอให้ครอบครัวอยู่เย็นเป็นสุข” พร้อมรินเหล้าใส่แก้ว 5) จากนั้นทุกคนจะรับประทานอาหารร่วมกัน
<u>ข้อห้าม</u>	1) ห้ามส่งเสียงนำ 2) ห้ามล้างจานที่ใส่ห้วข้าว ห้วแกง 1 วัน 3) ห้ามชวนกินข้าว เวลากินข้าว

10) พิธีชิพอโคะ

<u>วัตถุประสงค์</u>	เลี้ยงเจ้าที่ข้าวบนยั้งฉาง
<u>ช่วงเวลา</u>	แล้วแต่ แต่ละครอบครัว ธันวาคม – มีนาคม
<u>คนทำพิธี</u>	หัวหน้าครอบครัว
<u>วัสดุอุปกรณ์</u>	1) ไก่ 1 ตัว 2) เหล้า

วิธีการ

ยั้งฉางข้าว

1) นำไก่ 1 ตัว มาปาดคอแล้วหยดเลือดลงบนยั้งฉางข้าว และถอนขนไก่มาเสียบไว้บนข้าวใน

ยั้งฉางข้าว

2) สวดอธิฐานว่า “ขอให้ข้าวที่อยู่บนยั้งฉางข้าวนี้ พอกินตลอดปี ไม่ขาดแคลนและเหลือกินในปีต่อไป”

1.3.3 พืชพันธุ์ในไร่หมุนเวียน

ลำดับ	ชื่อไทย	ชื่อปกากะญอ	ช่วงที่ปลูก	ช่วงที่เก็บ
1	ฟักเขียว	ลู่ชะ	พ.ค.	ก.ย. – ต.ค.
2	ฟักทอง	ลู่เค	เม.ย.	ก.ย. – ต.ค.
3	ข้าว	ปือ	พ.ค.	ก.ย. – ต.ค.
4	ข้าวโพด	ปือเค	เม.ย.	ก.ค.
5	บวบเหลี่ยม	เดเรชะ	เม.ย.	ก.ค.
6	บวบหอม	เตอโก	เม.ย.	ก.ค.
7	ถั่วฝักยาว	เปอโกชะ	เม.ย.	ต.ค.
8	ถั่วพู	บอบะหวี	เม.ย.	ก.ค.
9	ถั่วแปป	บอบะชะ	เม.ย.	ธ.ค.
10		ชีโพเด	พ.ค.	ก.ค. – ส.ค.
11	เผือก	คี	พ.ค.	ธ.ค.
12	มะระ	ซอคาชะ	เม.ย.	ก.ค. – ส.ค.
13	มะเขือ	เตอกอชะ	เม.ย.	ต.ค.
14		เตอบะชะ	เม.ย.	ต.ค.
15		เตอกอเบล	เม.ย.	ต.ค.
16	กระเจียวแดง	แบชี	เม.ย.	ก.ค. – ส.ค.
17	ข้าวฟ่าง	เป	พ.ค.	ธ.ค.
18		เปชู	พ.ค.	ธ.ค.
19	ลูกเดือย	เบ้อชะ	พ.ค.	ธ.ค.
20	ผักชีกะเหรี่ยง	อีโปโพ	พ.ค.	ก.ค.
21	ผักอีหลิ้น	น้อกะหว่อ	พ.ค.	ก.ค.
22		เปอ้อโบ	พ.ค.	ก.ค. – ส.ค.
23		ชุย	พ.ค.	ต.ค.

ลำดับ	ชื่อไทย	ชื่อปกากะญอ	ช่วงที่ปลูก	ช่วงที่เก็บ
24	ฝ้าย	แบ	พ.ค.	ธ.ค.
25	งา	นีโซ	พ.ค.	ธ.ค.
26		นีนอ	พ.ค.	ธ.ค.
27	ผักกาด	เตอบะโตะ	เม.ย.	มิ.ย.
28	แตงกวา	ดีควา	พ.ค.	ก.ย.
29	แตงไทย	ดีมี	พ.ค.	ก.ย.
30		พอแคง	พ.ค.	ก.ย.
31	มันขาว	หน้อยวา	เม.ย.	ธ.ค.
32	มันสำปะหลัง	โอะเก้	เม.ย.	ต.ค.
33	มันแดง	หน้อยงอ	เม.ย.	ธ.ค.
34	มันดำ	หน้อยชู	เม.ย.	ธ.ค.
35	แตงเปรี้ยว	ดีซี	พ.ค.	ส.ค.
36		ดีแปล้	พ.ค.	ส.ค.
37	ข่า	เตเอเซ	พ.ค.	ธ.ค.
38	ขิง	เตอเอ	เม.ย.	ธ.ค.
39	ขมิ้น	เตอยอ	เม.ย.	ธ.ค.
40		ชู	เม.ย.	ธ.ค.
41	งาดำ	นีโซชู	พ.ค.	ต.ค.
42	ตะไคร้	น้อหว่าโม	มิ.ย.	ก.ย.
43	มะเขือเปราะ	เตอก้อจ็อก	พ.ค.	ส.ค. – ก.ย.
44	ดาวเรือง	พอทุ	พ.ค.	พ.ย.
45		พอกีแม	พ.ค.	พ.ย.
46		พอน้อวา	พ.ค.	พ.ย.
47		พอแปะละ	พ.ค.	พ.ย.
48		พอยอแม	พ.ค.	พ.ย.
49		น้อควี	พ.ค.	ก.ย. – ต.ค.
50		น้อเตอโตะ	พ.ค.	ก.ย. – ต.ค.
51	พริก	โมะเงชะ	พ.ค.	พ.ย. – ธ.ค.
52		พอง่อ	พ.ค.	พ.ย.
53		พอง้งอ	ก.ค.	ธ.ค.
54		พอโป้ป้อ	ก.ค.	

ลำดับ	ชื่อไทย	ชื่อภาษาอังกฤษ	ช่วงที่ปลูก	ช่วงที่เก็บ
55		พอบีไบ	ก.ค.	
56	ฝ้ายเหลือง	แบบอ	พ.ค.	ธ.ค.
57	หัวหอมต้นเล็ก	ตะกลีตี่	พ.ค.	ธ.ค.
58		คืดอโคะ	พ.ค.	ธ.ค.
59		คี่โทะอี่	พ.ค.	ธ.ค.
60		คี่วา	พ.ค.	ธ.ค.
61		คี่ทอซู	พ.ค.	ธ.ค.
62		คี่ง่อ	พ.ค.	ธ.ค.
63		หน้อยละโบวา	พ.ค.	ธ.ค.
64		หน้อยละโบงอ	พ.ค.	ธ.ค.
65		หน้อยโพเนิน	พ.ค.	ธ.ค.
66		หน้อยโพงั	พ.ค.	ธ.ค.
67		หน้อยโพ	พ.ค.	ธ.ค.
68	บวบงู	เต๋อโก้งอ	พ.ค.	ต.ค.
69		เต๋อโกโมโละ	พ.ค.	ต.ค.
70		เคอโกะตี่	เม.ย.	ธ.ค.
71		เคอบอ	เม.ย.	ธ.ค.

1.3.4 การใช้ไร่หมุนเวียน

- 1) การใช้พื้นที่ไร่หมุนเวียนทั้งหมด 5 แปลง โดยจะวนกลับมาพื้นที่เดิม ใช้เวลา 4 ปีครบรอบ จะไม่มีการบุกรุกพื้นที่ป่าใหม่
- 2) การใช้พื้นที่ในแปลงนั้น สามารถใช้บริเวณไร่เดิมที่ตนเองเคยทำมาก่อน สามารถทำซ้ำได้ไม่เกิน 2 ครั้ง เมื่อครบ 2 ครั้งจะต้องสลับพื้นที่ใหม่กับเพื่อนในหมู่บ้าน (เว้นแต่จะสลับ คนนำในการทำไร่หมุนเวียนของครอบครัว)

1.3.5 การจัดการระบบแรงงาน

1) ในครัวเรือน

- พ่อแม่มีบทบาทหน้าที่ ทำงานที่เป็นงานใช้แรงหนัก เช่น ตัดไม้ในไร่ที่มีขนาดใหญ่ ทำไร่
- แม่มีบทบาทหน้าที่ช่วยงานพ่อ เช่นตัดไม้ที่มีขนาดไม่ใหญ่ เตรียมเมล็ดพันธุ์ ปลุกเผือก มัน
- ลูกชายช่วยพ่อตัดไม้ในไร่ ปลุกข้าว
- ลูกสาวช่วยแม่ปลุกเผือก มัน หยอดเมล็ดข้าว

2) ในชุมชนและภายนอก

-การลงแขก แลกแรงงานภายในชุมชน โดยในการทำไร่จะนิยมทำกันวันละ 1 – 2 ครัวเรือน แล้วให้คนอื่นในชุมชน มาลงแขกช่วยเหลือเพื่อแลกแรงงานกัน

-การจ้างงาน ในอดีต การจ้างงานจะมีค่าแรงเป็นผลผลิตในไร่ ส่วนใหญ่จะเป็นคนในชุมชนและรอบๆชุมชนมารับจ้าง

ในปัจจุบัน จะมีค่าแรงเป็นเงิน ซึ่งอัตราการจ้างงานมีดังนี้

ประเภทที่ 1 คนในชุมชน ค่าจ้างวันละ 200 บาท

ประเภทที่ 2 คนในศูนย์อพยพ ค่าจ้างวันละ 150 บาท

1.3.6 ข้อห้ามในไร่หมุนเวียน

- 1) ห้ามคนภายนอกเข้ามาทำไร่หมุนเวียนในเขตของหมู่บ้าน
- 2) ห้ามใช้สารเคมี
- 3) ห้ามขยายพื้นที่ บุกรุกป่าใหม่
- 4) ห้ามปลูกพืชเชิงเดี่ยว
- 5) จะเผาไร่ ต้องทำแนวกันไฟทุกครั้ง

1.3.7 ประโยชน์ของไร้หมุนเวียน

1) ด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากการทำไร้หมุนเวียน มีการปลูกผักที่หลากหลาย ทำให้ผลผลิตที่ได้ มีปริมาณมากพอในการบริโภคของแต่ละครัวเรือน โดยที่ไม่ต้องเสียเงินในการซื้อ

2) ด้านการอนุรักษ์

- มีความหลากหลายทางชีวภาพ สิ่งมีชีวิตในไร้หมุนเวียนชนิดต่างๆมีความสมดุลกัน ทำให้ธรรมชาติไม่ถูกทำลาย เช่น การปลูกพืช, ข้าว, ผักต่าง ทำให้มีสัตว์หลายชนิด เช่น หนู แมลง และสัตว์อื่นๆมาใช้ชีวิตร่วมกัน และห่วงโซ่อาหารก็จะมีคุณสมบัติสมบูรณ์มากขึ้น

- อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และปาดันน้ำ ในการทำไร้หมุนเวียนไม่มีการใช้สารเคมีใดๆ ทำให้เป็นการอนุรักษ์หน้าดิน และปาดันน้ำไม่ให้ถูกทำลาย

- ช่วงฤดูฝนเป็นช่วงที่พืชผักต่างๆกำลังเจริญเติบโตได้ดี เพราะฉะนั้น จะเป็นช่วงที่เลือกรับประทานพืชผักที่ปลูกไว้ได้อย่างหลากหลายมากกว่าช่วงฤดูแล้งอื่นๆ

- เป็นการอนุรักษ์พืชพรรณดั้งเดิมของชุมชนเอาไว้ โดยจะไว้กินส่วนหนึ่งและเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้ปลูกในปีถัดๆไป

1.3.8 ปัญหาและอุปสรรคของไร้หมุนเวียน

1) ปัญหาที่เกิดจากแมลงและสัตว์

- ปลูกกินรากข้าว ทำให้ต้นข้าวเกิดความเสียหาย เจริญเติบโตได้ช้า และให้ผลผลิตได้ไม่ดีเท่าที่ควร

- ในช่วงที่ข้าวกำลังเจริญเติบโต หนอนจะม้วนใบข้าว และแทะกินเรื่อยๆทำให้ต้นข้าวไม่เจริญเติบโต

ถึงจะเจริญเติบโตก็ช้ากว่าปกติ

- หนูกินข้าวในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว ทำให้ผลผลิตเกิดความเสียหาย

2) ปัญหาจากวัชพืช

- กลายเป็นวัชพืชที่ไม่เลื้อยที่เจริญเติบโตในไร่ข้าว มักจะพันใบข้าวและพืชพรรณต่างๆในไร่ ถ้ามีจำนวนมากจะส่งผลให้พืชผักเจริญเติบโตได้ไม่ดี

- เวลาเผาไร่ หากเผาแล้วเศษไม้ไหม้ได้ไม่ดี ไม่กลายเป็นเถ้าถ่าน ก็จะส่งผลต่อผลผลิตที่ได้ของปีนั้นๆ

3) ปัญหาจากองค์กร/หน่วยงาน

- นโยบายของกรมป่าไม้ที่ห้ามเผาไร่ ภายใน 60 วัน เนื่องจากการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ ทำให้ยากต่อการจัดการหรือใช้วิธีการอื่นๆแทนการเผาไร่ เพราะ 60 วันที่กำหนดเป็นช่วงที่เหมาะสมต่อการเผา ถ้าเผาหลัง 60 วัน การเผาไร่จะไหม้ไม่หมด เกิดวัชพืช ต้องถางไร่หนักเกินไป

ส่วนที่ 2 ผลการศึกษาของบ้านขุนแม่เหว่ย

2.1 ข้อมูลพื้นฐานชุมชน

ข้อมูลของชุมชนบ้านขุนแม่เหว่ยได้แก่ ประวัติชุมชน ที่ตั้งอาณาเขต การปกครอง ความเชื่อและศาสนา โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.1 ประวัติชุมชนบ้านขุนแม่เหว่ย

หมู่บ้านขุนแม่เหว่ย ตั้งอยู่ที่ ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสอง จ.ตาก ในอดีตมีพี่น้องคู่หนึ่งคือ นายป้อ เก่และนายจำเก๋ซึ่งอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านแม่อมะยะ ต่อมานายพะจ่อป่าซึ่งเป็นหลานของ นายป้อเก๋ ได้พาลูกหลานอพยพออกจากหมู่บ้านแม่อมะยะประมาณ 8 ครอบครัวมาอยู่ในพื้นที่หมู่บ้านขุนแม่เหว่ย ซึ่งเวลานั้นนายพะจ่อป่าเป็นผู้นำชุมชนระยะเวลาผ่านไป 10 ปี ได้เกิดสงครามโลกครั้งที่สองขึ้น ชาวบ้านจึงย้ายหมู่บ้านไปอยู่อีกที่หนึ่งเรียกว่า หมู่บ้านเดลอโผ ปัจจุบันอยู่ในเขตแม่อมะยะ หลังอยู่ได้ 1 ปี ได้อพยพไปตั้งหมู่บ้านที่ บ้านบลาเปอโคะ อยู่ได้ 4 ปี พื้นที่ในการทำไร่หมุนเวียนเริ่มลดลงผู้นำชุมชนและชาวบ้านจึงได้หาทางออกและได้ข้อตกลงร่วมกันคือย้ายหมู่บ้าน ชาวบ้านจึงพากันย้ายหมู่บ้านไปอยู่หมู่บ้าน จี้เหยปู่ หรือ บ้านขุนแม่เหว่ย อยู่ได้ 8 ปี ชาวบ้านได้ย้ายหมู่บ้านไปอยู่หมู่บ้าน เดลอโกลอีกครั้ง หลังจากอยู่บ้านเดลอโกลได้ 4 ปีจึงได้ย้ายหมู่บ้าน เช่ก่อเบ้โกล อยู่ได้ 4 ปี เมื่อพื้นที่ทำกินลดลงจึงได้ย้ายหมู่บ้านไปอยู่บ้านจ่อแปะก๊วะ อยู่ได้ถึง 24 ปี ชาวบ้านจึงปรึกษารื้อกันและได้ข้อตกลงร่วมกันคือเราจะตั้งหมู่บ้านที่ชัดเจนและไม่ต้องย้ายไปมาจึงได้ข้อตกลงร่วมกันคือไปตั้งหมู่บ้านที่ บ้านจี้เหยปู่หรือบ้านขุนแม่เหว่ยและอยู่มาจนถึงปัจจุบัน สาเหตุที่ชาวบ้านต้องย้ายหมู่บ้านบ่อยเนื่องจากการหมุนเวียนพื้นที่ทำกินและง่ายต่อการเก็บผลผลิต ผู้ใหญ่บ้านที่เป็นทางการคนแรกเป็น

นายดีป้อ ซึ่งได้รับเงินเดือนจากรัฐบาล 40 บาทต่อเดือนเวลานั้นมีหลังคาเพียง 18 หลังคา ต่อมาเมื่อนายดีป้อเสียชีวิต นายดีหะซึ่งเป็นลูกชายขึ้นเป็นผู้ใหญ่บ้านแทน เมื่อนายดีหะอายุครบ 60 ปี นายแลจื่อซึ่งเป็นลูกจึงได้ขึ้นแทนและอยู่ได้ 4 ปี เกิดการเลือกตั้ง และคนที่ได้เป็นคือ นายพาโตแคละ เป็นผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบัน

2.1.2 ที่ตั้งชุมชน

- หมู่ 5 บ้านขุนแม่เหว่ย ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสอง จ.ตาก
- ทิศเหนือ ติดกับหมู่บ้าน ซอแซะกลา หมู่บ้านปาทอง หมู่บ้านแม่ะหลง
- ทิศใต้ ติดกับหมู่บ้านแม่อมยะ
- ทิศตะวันออก ติดกับหมู่บ้าน แม่เหว่ย
- ทิศตะวันตก ติดกับเขตแม่อมยะ

2.1.3 ประชากร

- ชาย 134 คน หญิง 135 คน ทั้งหมด 269 คน 41 หลังคาเรือน

2.1.4 การปกครองในชุมชน

2.1.5 ความเชื่อ และ ศาสนา

ชาวบ้านบ้านขุนแม่เหว่ย จะนับถือศาสนาพุทธ รองลงมาคือคริสต์ ตามลำดับ ดังนี้ หมู่บ้านขุนแม่เหว่ยมีทั้งหมด 41 หลังคาเรือน โดย 40 หลังคาเรือนนับถือศาสนาพุทธ 1 หลังคาเรือนนับถือศาสนาคริสต์ เป็นนิกายโปรเตสแตนต์ และอีก 1 หลังคาเรือน ในหมู่บ้านมีวัดที่เป็นวัดอยู่หนึ่งวัดเป็นสำนักสงฆ์ที่ของพระไทย ไม่มีโบสถ์

2.2 การจัดการพื้นที่ตามภูมิปัญญาของปกากะญอบ้านขุนแม่เหว่ย

การจัดการพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกากะญอบ้านขุนแม่เหว่ย เป็นการจัดสรรแบ่งพื้นที่ความเชื่อและภูมิปัญญาตั้งแต่บรรพบุรุษสืบทอดกัน โดยมุ่งเน้น คนอาศัยอยู่ร่วมกับป่า ได้แก่ พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่า โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 พื้นที่ทำกิน

1) ไร่หมุนเวียน

ลักษณะการทำไร่หมุนเวียนของชาวปกากะญอบ้านขุนแม่เหว่ยปัจจุบัน มีรอบหมุน 5 ปี เพื่อพื้นที่บริเวณนั้นฟื้นฟูสภาพและง่ายต่อการกำจัดวัชพืช และพืชที่ปลูกจะเจริญเติบโตดี อีกทั้งจะมีการประกอบพิธีในการทำไร่หมุนเวียนเสมอ

2) ที่นา

ชุมชนบ้านขุนแม่เหว่ยจะมีบางบ้านที่ทำนาเพื่อปลูกโดยไม่ทำไร่หมุนเวียน ในการทำนาของชาวบ้านจะเป็นนาปี ทำปีละ 1 ครั้ง และใช้ระบบน้ำลำห้วย

3) ที่อยู่อาศัย

การใช้ประโยชน์

1) สร้างบ้าน

2) โรงเรียน

3) วัด

4) โรงสีข้าว

การดูแลรักษา

1) เก็บขยะ

2) พัฒนาชุมชน (ตัดหญ้า บริเวณหมู่บ้านทางเข้าหมู่บ้าน)

4) สวนพริก/สวนบุก/สวนกล้วย/สวนหมาก/

ชาวบ้านจะกันพื้นที่สำหรับปลูก พริก บุก กล้วย เพื่อเป็นแหล่งเศรษฐกิจของชุมชนชาวบ้านเก็บไว้กินเองและขายเพื่อสร้างรายได้

2.2.2 พื้นที่ป่าในชุมชน

1) ป่าชุมชน (กลอโจ/กลอคี)

ป่าชุมชน กลอโจ/กลอคี เป็นป่าชุมชนที่ชาวบ้านได้ตั้งขึ้นและบริหารจัดการเองโดยกำหนดกฎระเบียบข้อตกลงร่วมกันและทำแนวเขตป่าชุมชนเพื่อให้เกิดความชัดเจนและคนในชุมชนทุกคนต้องปฏิบัติตามกฎ ป่าชุมชนกลอโจ/กลอคี เป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่า มีพันธุ์ไม้นานาชนิดและยังเป็นต้นน้ำที่คอยหล่อเลี้ยงของคนในชุมชนทั้งอุบะโคกบรีโค

การใช้ประโยชน์

- 1) ตัดไม้สำหรับสร้างบ้าน/สร้างวัด/สร้างโรงเรียน
- 2) หาของป่าเพื่อกิน (ไม่ขาย)

ข้อห้าม/กฎระเบียบ

- 1) ไม่ทำไร่หมุนเวียน
- 2) ไม่ตัดไม้เพื่อนำไปขาย
- 3) ไม่ล่าสัตว์เพื่อขาย

การดูแลรักษา

- 1) ทำแนวกันไฟรอบป่าชุมชนทุกปีเพื่อป้องกันการเกิดไฟป่า
 - 2) ไม่เผาป่าชุมชน
 - 3) ไม่ทำไร่หมุนเวียน
- 2) ป่าช้า

ป่าช้าเป็นป่าที่ตั้งอยู่ใกล้หมู่บ้านโดยชาวบ้านนำศพไปเผาในป่าช้าของหมู่บ้าน ป่าช้าจะเป็นป่าที่มีความอุดมสมบูรณ์มีต้นไม้มีสัตว์ป่า โดยชาวบ้านจะไม่ตัดไม้ที่มีขนาดใหญ่ และล่าสัตว์ในพื้นที่นั้นป่าช้าเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญต่อชุมชนอย่างมากทั้งเป็นแหล่งเผาศพและเป็นพื้นที่สำหรับการขยายพันธุ์ของสัตว์ที่อาศัยอยู่บริเวณนั้นด้วย

การใช้ประโยชน์

- 1) เป็นที่สำหรับเผาศพ
- 2) ตัดไม้ไผ่สำหรับสร้างบ้าน/โรงเรียน/วัด
- 3) หาหน่อไม้/เห็ด/พืชผักที่อยู่ตามป่า

การดูแลรักษา

- 1) ไม่ปล่อยให้ป่าเกิดไฟไหม้
- 2) ทำแนวกันไฟ

กฎระเบียบ/ข้อห้าม

ป่าช้าของหมู่บ้านชาวบ้านจะไม่มี การตั้งกฎระเบียบหรือคณะกรรมการในการดูแลรักษาแต่จะอาศัยความเชื่อในการดูแลรักษาเมื่อมีเหตุที่ส่งผลกระทบต่อป่าช้า ชาวบ้านทุกคนจะดูแลรักษาและช่วยกันเสมอชาวบ้านถือว่าเป็นป่าที่ต้องอยู่คู่กับปกากะญอแลอนุรักษไว้ไม่ให้ถูกทำลาย

3) ป่าอนุรักษ

ป่าอนุรักษเป็นป่าที่ชาวบ้านช่วยกันตั้งขึ้นซึ่งอยู่เหนือน้ำตกขึ้นเพื่อให้ป่าของชุมชนเกิดความอุดมสมบูรณ์ อีกทั้งเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำอีกหลายสายที่หล่อเลี้ยงคนในชุมชนและมีน้ำตกที่อยู่ในเขตป่าอนุรักษเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนและยังมีพันธุ์ไม้สัตว์ป่าที่หลากหลายแต่ชาวบ้านมีการตั้งกฎขึ้นมาคือจะไม่ตัดไม้ทุกชนิดที่อยู่ในป่าและไม่ล่าสัตว์ทุกชนิด

การใช้ประโยชน์

- 1) ระบบประปาที่ใช้อุปโภค/บริโภคของคนในชุมชน
- 2) เป็นแหล่งขยายพันธุ์ของสัตว์ป่าชนิด
- 3) เป็นแหล่งที่ท่องเที่ยว

ข้อห้ามของป่าอนุรักษ

- 1) ไม่ล่าสัตว์ในพื้นที่ป่าอนุรักษ
- 2) ไม่ตัดไม้ในพื้นที่ป่าอนุรักษ
- 3) ไม่เผาป่าอนุรักษ
- 4) ไม่เก็บหน่อไม้/ไม่หาบุกในพื้นที่ป่าอนุรักษ

การดูแลรักษา

พิธี ลือปร้า (บวชป่า)

วัสดุอุปกรณ์

- ไก่ 2 ตัว ตัวผู้ 1ตัว ตัวเมีย 1 ตัว
- เหล้า 2 ขวด
- เทียม 2 เล่ม

ผู้เข้าร่วม

- 5 คน (ปราชญ์ชาวบ้าน)
- ชาวบ้าน

ขั้นตอนในการประกอบพิธี

- 1.ช่วงเช้าเตรียมอุปกรณ์จากบ้านและเดินทางไปยังสถานที่ที่จะทำการประกอบพิธี
- 2.เมื่อไปถึง ผู้นำทางพิธีกรรมจะสร้างที่มีลักษณะเหมือนบ้านขนาดเล็กเรียนว่า (ตั่วลื้อ)
- 3.หลังจากสร้างเสร็จจึงมัดคอกไก่สองตัวพร้อมคำอธิฐานและวางเหล้าข้างบ้านที่สร้าง โดยมีคำอธิฐานดังนี้ “วันนี้ข้าเจ้าจะมาเลี้ยงและมาบวชและจะทำการอนุรักษ์รักษาป่าผืนนี้โดยไม่ให้ผู้ใดมาหาของป่า มาตัดไม้ หรือเอาของที่อยู่ในป่าอนุรักษ์นี้ออกจากป่า ดังนั้นถ้าหากผู้ใดที่ไม่ทำตามที่ได้อธิฐานมานี้ขอให้เกิดเรื่องร้ายกับตัวเขาและขอให้มียันเป็นไป”
- 4.เมื่ออธิฐานเสร็จแล้วผู้นำทางพิธีกรรมทั้งห้าคนจะช่วยกันแกงไก่ เมื่อแกงเสร็จแล้วจะนำไก่ที่แกงเสร็จ ให้เจ้าที่กินก่อนทั้งสองตัว พร้อมเหล้าขวดละ 1 แก้ว
- 5.เมื่อทำพิธีเสร็จแล้วผู้เข้าร่วมพิธีจะกินเหล้า และร่วมกันรับประทานอาหารด้วยกัน เมื่อกินเสร็จจะเดินทางกลับมายังหมู่บ้าน

4) ป่าต้นน้ำ

ป่าต้นน้ำของชุมชนบ้านขุนแม่เหว่ยประกอบด้วยต้นน้ำหลักๆคือ เปอพาโกล บลิวาโกล แม่เหว่ยโกล ชาวบ้านจะไม่ทำไร่หมุนเวียนและไม่ตัดไม้บริเวณป่าต้นน้ำเพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นบริเวณป่าต้นน้ำและน้ำไหลตลอดทั้งปี

การใช้ประโยชน์

- 1)มีน้ำใช้ในการเกษตร
- 2)มีน้ำใช้ในการทำนา
- 3)เป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชน

การดูแลรักษา

- 1) ทำความสะอาดต้นน้ำ
- 2) ไม่ทำไร่หมุนเวียนป่าต้นน้ำ
- 3) ไม่ใช้สารเคมี
- 4) ทำการบวชป่า (อ.ชี สุวิชน)

กฎระเบียบ/ข้อห้าม

- 1) ไม่ทำไร่หมุนเวียน

- 2) แนวกันไฟ(เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดไฟป่า)
- 3) ไม่ใช้สารเคมี
- 5) ป่าสะตือ

ป่าสะตือเป็นป่าที่ชาวบ้านนำสะตือของเด็กแรกเกิดไปเก็บไว้ในบริเวณป่าสะตือโดยผูกสะตือติดกับต้นไม้และชาวบ้านจะไม่ไปตัดต้นไม้ในพื้นที่บริเวณนั้นรวมถึงสัตว์ที่อยู่ในป่าสะตือชาวบ้านจะไม่ไปล่าเพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่าและเป็นแหล่งขยายพันธุ์สัตว์ป่าในบริเวณนั้น

การใช้ประโยชน์

- 1) เก็บสะตือของเด็กแรกเกิด
- 2) เป็นสถานที่อาศัยของสัตว์ป่า
- 3) เป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชน

การดูแลรักษา

- 1) ทำความสะอาดพื้นที่
- 2) ทำแนวกันไฟ

2.3 การทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียนตามภูมิปัญญาปกากะญอของบ้านขุนแม่เหว่ย (ตามข้อมูลที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น)

2.กระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

2.1 กระบวนการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่น

กระบวนการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นนั้น เป็นการสร้างเครือข่าย ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานของนักวิจัยรุ่นพี่ ที่มีประเด็นปัญหาในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยผ่านกิจกรรมที่จัดร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมแม่อมยะ(ขุนแม่เหว่ย)ดีจัง และกิจกรรมวันช้างไทยบ้านปุดเต๋อ โดยมีรายละเอียดกิจกรรมดังนี้

1) กิจกรรมแม่อมยะ-ขุนแม่เหว่ยดีจัง

กิจกรรมแม่อมยะ(ขุนแม่เหว่ย)ดีจัง จัดขึ้น ณ บ้านแม่อมยะ ตำบลท่าสองยาง อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างแรงบันดาลใจให้กับทีมวิจัยและชุมชน เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการอนุรักษ์วัฒนธรรมชุมชนให้กับเยาวชน และสร้างเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่น ซึ่งใน

กิจกรรมประกอบด้วย 1.การจัดฐานเรียนรู้โดยชุมชนบ้านแม่อมะยะ กิจกรรมแลกเปลี่ยนวิถีชีวิตจากเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่น และกิจกรรมการสร้างแรงบันดาลใจในการทำงานวิจัยเพื่อชุมชนจากเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่น

ชมวิดิทัศน์งานเยาวชนเมื่อปีที่ผ่านมาและการจัดการพื้นที่ทำกินของชุมชนบ้านกลาง อ.แม่เมะ จ.ลำปาง จากวันที่ 26-27 มกราคม 2562 ที่ผ่านมา ทีมวิจัยบ้านแม่อมะยะและบ้านขุนแม่เหว่ยได้ไปศึกษางานที่บ้านกลางมา ซึ่งการจัดการพื้นที่ทำกินและการใช้พื้นที่ของบ้านกลางมีความชัดเจนมาก และมีการทำข้อมูลสำหรับชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้จริง และมีการทำที่มาและประวัติศาสตร์ของชุมชนบ้านกลางได้อย่างละเอียด จนมาถึงการจัดทำแผนที่ชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการใช้พื้นที่ทำกิน กับการแบ่งพื้นที่ที่เหลือนอกจากการใช้ประโยชน์ได้ชัดเจนที่สุด และที่สำคัญได้รับรู้ถึงความเป็นหนึ่งเดียวกันของคนในชุมชนบ้านกลาง เพราะการทำงานในชุมชนจะพึ่งพาเพียงผู้นำในชุมชนเพียงผู้เดียวไม่ได้ สิ่งที่เป็นความสำเร็จของชุมชนบ้านกลางล้วนมีคนในชุมชนทั้งหมดช่วยกัน และคอยหนุนเสริมสนับสนุนให้กับผู้นำของชุมชน

พิธีกรรมบวชป่า เป็นพิธีการเคารพเจ้าป่าเจ้าเขาและขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้คุ้มครองดูแลคนในชุมชน เป็นการขอขมาเจ้าป่าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ได้ทำรบกวนมาก่อน ซึ่งมีตัวแทนในชุมชนหรือผู้นำทางพิธีกรรม 5-7 คน (ผู้สูงอายุในชุมชน) อยู่ข้างหน้าต้นพญาไม้และแท่นที่ทำไว้สำหรับทำพิธี ในการประกอบพิธีนั้นใช้จะเป็นการสวดโดยใช้ภาษาปากาเกอะญอซึ่งเป็นภาษาถิ่นของชุมชน และมีการนำอาหาร และเครื่องดื่มมาใช้ในการประกอบพิธี ส่วนคนในชุมชนที่เหลือจะคอยอยู่ล้อมรอบบริเวณในการทำพิธี การทำพิธีนั้นจะมีระยะเวลาประมาณ 1 ชั่วโมง หลังจากการสวดของผู้นำในชุมชนทางพิธีเสร็จแล้ว เป็นการฟังธรรมจากพระสงฆ์ และเป็นผู้คอยสั่งสอนให้คำปรึกษากับชุมชนเสมอมา หลังจากการฟังธรรมเสร็จจะเป็นการนำผ้าเหลืองนุ่งให้กับต้นไม้อันเป็นการบวชป่าของคนในชุมชน

กิจกรรมฐานการเรียนรู้ 4 ฐาน ได้แก่ฐานสมุนไพร การนำรากไม้ใบไม้หลากหลายชนิดนำมาต้ม และนำมาดื่ม รสชาติคล้ายกับน้ำชาทั่วไป ส่วนสรรพคุณไว้แก้อาการเมื่อยอ่อนเพลีย และช่วยขับของเสีย หากกินสิ่งไม่ดีเข้าไป รักษาอาการท้องเสียได้ด้วย ฐานไธรมวนเวียน ในการทำไธรมวนเวียนนั้นจะต้องมีการทำพิธีกรรมก่อนที่จะลงมือทำไธรมวนเวียน เพื่อเป็นการบอกให้เจ้าป่าเจ้าเขารับรู้ และช่วยปกป้องในการทำไธรมวนเวียน ฐานทอผ้าจกสาน เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมของคนชนชาติพันธุ์ปากาเกอะญอในการทำเครื่องนุ่งห่มเสื้อผ้าและเครื่องใช้ในการประกอบอาชีพทำมาหากินขึ้นด้วยฝีมือตัวเอง เพศหญิงนั้นถูกปลูกฝังให้ทำในเรื่องการทอผ้า ฐานหมอดู เป็นความเชื่อของคนในชุมชนก่อน

การจะดำเนินชีวิตในวันข้างหน้า จะต้องมีการดูดวงก่อนที่จะลงมือปฏิบัติอะไรสักอย่าง เพื่อสร้างขวัญและจิตใจที่เข้มแข็ง และเพื่อเป็นการได้สะเดาะเคราะห์สำหรับคนที่มีความดวงที่ไม่ดีก่อนที่จะลงมือทำงานหรือการเดินทางได้ ซึ่งการดูดวงมีด้วยกันอยู่เช่น การดูลายเส้นมือ และการดูจากการใช้กระดูกขาไก่ เป็นต้น

กิจกรรมการละเล่นลูกสะบ้า เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชุมชน ซึ่งจะมีการแบ่งออกเป็นสองฝั่งในการแข่งขัน ในแต่ละฝั่งมีด้วยกันอยู่ 1-4 คน กติกาของการละเล่นลูกสะบ้า จะมีการตั้งลูกสะบ้าฝั่งละ 15-20 ลูก, มีลูกที่ไว้สำหรับเป็นลูกยิง 3-4 ลูก, ทั้งสองฝั่งอยู่ห่างกันประมาณ 2 เมตรและสลับการยิงไปมาจนหมด ฝั่งที่ยิงหมดก่อนจะเป็นฝั่งชนะ การละเล่นเพื่อฝึกความแม่นยำในการยิงและฝึกทักษะการยิง ช่วยในการฝึกใช้สายตาและการสังเกต

กิจกรรมการทำอาหารพื้นบ้าน เป็นอีกบทเรียนที่ชาวบ้านทุกคนต้องทำในเวลาที่ต้องใช้ชีวิตการไปไร่ หรือเดินป่า ซึ่งทุกอย่างเป็นการใช้วัสดุตามธรรมชาติทั้งนั้น เริ่มตั้งแต่การก่อไฟก่อผืนจนกระทั่งการใช้ภาชนะ การก่อไฟนั้นจะใช้ไม้ไผ่สองท่อนเสียดสีกันซึ่งอีกท่อนได้ใส่เศษใบมะพร้าวที่แห้งไว้เพื่อเขม่าไฟจะได้ติดได้ง่าย จากนั้นพอก่อไฟติดก็จะหาเศษไม้แห้งมาก่อไฟให้มีขนาดพอใช้กับการประกอบอาหาร ใช้กระบอกไม้ไผ่แทนการใช้หม้อหรือภาชนะใส่อาหาร เมนูที่ทำได้แก่ ข้าว, น้ำพริก, แกงหัวปลี, ต้มจืดใส่ใบผักตากแห้ง

พิธีกรรมมัดข้อมือ เป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชนซึ่งเป็นการเรียกขวัญและอวยพรให้กับผู้มาเยี่ยมเยียนหากัน ซึ่งผู้ที่นำพิธีกรรมนั้น เป็นผู้สูงอายุ 4-6 คน และมีการใช้อาหารและเครื่องดื่มในการประกอบพิธีกรรม และผู้นำพิธีจะเป็นผู้ผูกข้อมือ โดยระหว่างการผูกข้อมือจะมีการเรียกขวัญให้พรและให้ผู้ถูกผูกกำข้าวกับเนื้อไก่ไว้จนกว่าการผูกเสร็จ หลังจากนั้นให้รับประทานให้หมดที่ถือในกำมือ การผูกจะเริ่มจากเด็กน้อยตัวเล็ก แยกที่มาเยี่ยมเยียน สุดท้ายเป็นคนในชุมชน

กิจกรรมถอดบทเรียนและทบทวนงานในการจัดกิจกรรมในครั้งนี้ เพื่อสรุปกิจกรรมในครั้งนี้ และสิ่งที่ต้องนำมาแก้ไขเพิ่มเติมในการจัดกิจกรรมครั้งต่อไป โดยแบ่งทีมวิจัยเป็นสองกลุ่ม และใช้แผนผังร่างกายในการนำเสนอ

จากการจัดกิจกรรมแม่อมยะ(ขุนแม่เหว่ย) ดีจัง ได้มีกระบวนการสร้างเครือข่ายกับนักวิจัยท้องถิ่น บ้านบุเต้อ และบ้านห้วยกระทิง โดยการเข้าร่วมเรียนรู้ในฐานเรียนรู้ของชุมชน และกิจกรรมหนุนเสริมกำลังใจนักวิจัยแม่อมยะ-ขุนแม่เหว่ย ตัวแทนนักวิจัยท้องถิ่นบ้านห้วยเล่าประสบการณ์การจัดการพื้นที่ทำกินของชุมชนบ้านห้วยกระทิง โดย ส.อบต.อาทิตย์ และทีมงาน ซึ่งใช้แผนที่ในชุมชนซึ่ง

เป็นการอธิบายให้เห็นเป็นรูปภาพเพื่อให้เข้าใจได้ง่ายในการนำเสนอ ในแผนที่บอกถึงขอบเขตของชุมชนและการใช้พื้นที่ทำกินของคนในชุมชนบ้านห้วยกระทิง ทั้งแปลงใหญ่และแปลงย่อย ตลอดจนการหนุนเสริมกำลังใจจากการเล่าประสบการณ์การทำงานวิจัยจากรุ่นพี่ที่ผ่านมาโดย ตัวแทนนักวิจัยจากบ้านห้วยกระทิง และตัวแทนนักวิจัยจากบ้านปูเต๋อ เพื่อเป็นแลกเปลี่ยนความคิดและกระบวนการในการจัดทำงานวิจัย และให้ทราบถึงการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างถูกต้องและแก้ไขได้จริง รวมถึงการสร้างแรงผลักดันกำลังใจให้กับรุ่นน้องนักวิจัยและการสร้างเครือข่ายทั้งในกลุ่มนักวิจัยและเยาวชนที่มาร่วม ส.อบต.อาทิตย์ จากบ้านห้วยกระทิงเล่าถึงการทำวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนของปีที่ผ่านมา ส.อบต.วิรัตน์ จากบ้านปูเต๋อ กล่าวให้กำลังใจรุ่นน้องเยาวชนบ้านแม่อมะและบ้านขุนแม่เหว่ย ในเรื่องของการจัดทำงานวิจัย และให้รู้จักการใช้งานวิจัยในการแก้ไขปัญหาชุมชน และการสร้างเครือข่ายในกลุ่มของนักวิจัยและเยาวชน

นอกจากการสร้างเครือข่ายผ่านกิจกรรมพูดคุยระหว่างนักวิจัยท้องถิ่นและชุมชน ยังมี การแลกเปลี่ยนวิถีชีวิตของแต่ละชุมชน ผ่านการแสดง และการร้องเพลง เพื่อสร้างความคุ้นเคย ความสนิทสนมและความบันเทิงแก่ชุมชน

2.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือกับเครือข่าย

1) ศึกษาดูงานบ้านกลาง อ.แม่เมะ จ.ลำปาง

บ้านกลาง ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลบ้านดง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปางบ้านกลางตั้งอยู่บริเวณเขตติดต่อระหว่าง อ.แม่เมะกับ อ.งาว เป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงโปว์ มีประชากรทั้งหมด 72 หลังคาเรือน 279 คน นับถือศาสนาคริสต์ การประกอบอาชีพส่วนใหญ่ ทำไร่หมุนเวียน ทำนาตามที่ราบลุ่มริมหุบเขา ทำสวนมะเขว่น เลี้ยงสัตว์ วัว ควาย

ได้เรียนรู้วิธีการจัดการที่ดินของชุมชนบ้านกลาง โดยเรียนรู้จากการฟังจากคำบอกเล่า ของพ่อหลวงสมชาติ หละแหลม และการลงพื้นที่ดูการจัดแบ่งพื้นที่ของชุมชน ได้แก่ไร่หมุนเวียน และป่าชุมชน เรียนรู้การจัดทำแผนที่ทั้งของชุมชนบ้านกลางได้แก่ แผนที่อาณาเขตทั้งหมดของชุมชนบ้านกลาง, แผนที่ที่อยู่อาศัย, แผนที่ไร่หมุนเวียนขนาดใหญ่แบ่งเป็นโซน, แผนที่ไร่หมุนเวียนรายย่อยแบ่งเป็นของแต่ละบุคคล, แผนที่ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ บ้านสัตว์ป่า เรียนรู้บทบาทผู้นำและการขับเคลื่อนประเด็นในชุมชน โดย ผู้ใหญ่บ้านมีบทบาทหน้าที่ชี้แจงข้อมูลให้กับชุมชน ประสานงานกับคนในชุมชน หรือกับชุมชนเพื่อกำหนดแนวทางการทำงานร่วมกัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

(อบต.) มีบทบาทหน้าที่ในการบริหารงานพัฒนาในชุมชน ประสานงาน ทำงานช่วยเหลือผู้ใหญ่บ้าน และบริหารจัดการ แก้ไขระบบสาธารณูปโภคในชุมชน

จากข้อมูลที่ได้รับ สามารถนำมาปรับใช้กับโครงการวิจัยในชุมชน ในเรื่องการทำแผนที่ของ บ้านแม่อมะ-บ้านแม่ขุนแม่เหว่ย แผนที่อาณาเขตทั้งหมดของชุมชนบ้านกลาง, แผนที่ที่อยู่อาศัย, แผนที่ไร่มุขเวียนขนาดใหญ่แบ่งเป็นโซน, แผนที่ไร่มุขเวียนรายย่อยแบ่งเป็นของแต่ละบุคคล, แผนที่ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์

2) ศึกษาฐานศูนย์ประสานงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาคเหนือ จ.น่าน

ศูนย์ประสานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภาคเหนือ จังหวัดน่าน(โหนดน่าน) เป็นศูนย์ประสาน ที่ทำหน้าที่ในการหนุนเสริมศักยภาพการทำงานวิจัยของชุมชนในจังหวัดน่าน โดยมีประเด็นในการทำงานในพื้นที่ 2 เรื่อง ได้แก่ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่า และความมั่นคงทางอาหาร และประเด็นการสร้างร่วมมือกับเครือข่ายในพื้นที่ โดยผ่านตัวแทน ไม่ว่าจะเป็นครูการศึกษา นอกระบบ (กศน.)ในพื้นที่ เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติในพื้นที่ หรือผ่านโครงการพระราชดำริ

ลักษณะการทำงานของโหนดน่าน มีทั้งหมด 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนการตั้งโจทย์และพัฒนาโจทย์ ขั้นตอนร่างโครงการ/เสนอโครงการ ขั้นตอนการดำเนินโครงการ และขั้นตอนการเขียน รายงาน โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนการพัฒนาโจทย์

การพัฒนาโจทย์วิจัยเป็นขั้นตอนแรก เป็นการพูดคุยกันในชุมชน สะท้อนปัญหาภายใน ชุมชน ความต้องการของชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถเข้าใจประเด็นปัญหาในชุมชน พัฒนาเพื่อต่อยอดจากเวทีการพัฒนาโจทย์วิจัยนำเสนอผลการวิจัยให้แก่ชุมชน เกิดความเข้าใจตรงกันสำหรับ งานวิจัยชุมชน

ร่างโครงการ / เสนอโครงการ

การร่างโครงการและการนำเสนอโครงการ เป็นกระบวนการสร้างความเชื่อมั่นให้กับทีมวิจัย ท้องถิ่นว่ากระบวนการพัฒนาโจทย์ที่ได้ทำก่อนหน้านี้ได้มีการพัฒนาประเด็นไปสู่การเกิดโครงการ จริง และเป็นกระบวนการสร้างความต่อเนื่องระหว่างทีมโหนดกับนักวิจัยท้องถิ่น

การดำเนินโครงการ

การดำเนินโครงการพี่เลี้ยง(ครู กศน.) พี่เลี้ยงในพื้นที่ (พัฒนาประเด็น-เขียนโครงการ-เก็บข้อมูล) เก็บข้อมูล ออกแบบเรื่องที่ต้องกำหนด อย่างชัดเจน ผู้ให้มูล การตั้งคำถาม) การหนุนเสริมศักยภาพในการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บแบ่งบทบาทหน้าที่ทีมวิจัยแต่ละคนตามความถนัดบันทึกข้อมูลใน line พูดแล้วจะออกมาเป็นภาษาเขียนกระบวนการพัฒนาพี่เลี้ยง (สร้างความเข้าใจต่อการทำงานกับชุมชน การพูดคุย การสื่อสารกับชุมชน)

4)กระบวนการเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์

เครื่องมือในการกำหนดประเด็นการวิจัย

-Time line (ลำดับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน)

-แผนที่ทำมือ (วิเคราะห์พื้นที่เกิดปัญหา) เพื่อให้ชาวบ้านได้เห็นภาพ เข้าใจง่ายและตรงกันมากขึ้น

ปัญหาและอุปสรรคของโหนดน่าน

-การบริหารจัดการการเงินของนักวิจัยท้องถิ่น (หัวหน้าโครงการไม่สามารถลาออกได้)

-การบริหารพื้นที่ ที่แตกต่างกัน

-การติดตาม (ปัญหาการเดินทาง โดยเฉพาะหน้าฝน

-การสื่อสาร ภาษาในการสื่อสาร

2.3 กระบวนการสร้างความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐ

1) เวทีเสวนากับเจ้าหน้าที่รัฐ

ประชุมชี้แจงชุมชนในงานวิจัยของทีมเยาวชนร่วมกับหัวหน้ากรมป่าไม้ในเขตพื้นที่ โดยมีทั้งคนในชุมชน เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ ผู้นำชุมชน คณะอาจารย์และนักศึกษาจากวิทยาลัยโพธิวิชชาลัยเข้าร่วมรับฟัง วัตถุประสงค์ของการประชุม 1.เพื่อแจ้งการทำวิจัยและที่มาที่ไปของการทำวิจัยของเยาวชนบ้านแม่อมะและบ้านขุนแม่เหว้ย 2.เพื่อให้หน่วยงานกรมป่าไม้รับทราบปัญหาของชุมชนหากการทำไร้หมุ่นเวียนแบบไม่ครบวงจรและทำข้อตกลงระหว่างคนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้ จาก

เดิมชาวบ้านได้ทำไร่หมุนเวียนรอบหมุนเป็นระยะเวลา 5 ปี แต่ทางเจ้าหน้าที่ได้ออกกฎการใช้พื้นที่ทำกินหรือการทำไร่หมุนเวียนเพียงโดยมีรอบหมุน 3 ปี ชาวบ้านจึงเห็นว่าหากการทำไร่หมุนเวียนรอบหมุน 3 ปีนั้นสั้นไป ทำให้พื้นที่หรือทรัพยากรดินนั้นยังไม่มีฟื้นตัวมาก ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อผลผลิต จึงได้ขอระยะเวลารอบหมุนเพิ่มให้มากกว่า 3 ปี โดยมีข้อสรุปในที่ประชุม เจ้าหน้าที่รับเรื่องว่าจะแจ้งปัญหาที่เกิดขึ้นและจะทำการขอขยายการทำไร่หมุนเวียนโดยมีรอบหมุนเป็น 4 ปี

เวทีเสวนา ผู้ดำเนินการเสวนาโดย อาจารย์ชัช สุวิธาน พัฒนาไพรวัลย์ โดยมีผู้ที่มารับฟังตั้งแต่เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่และชุมชนใกล้เคียงด้วย โดยหัวข้อในการเสวนาครั้งนี้ปัจจัยหลักคือ การใช้พื้นที่ทำกินของคนในชุมชนที่มีความขัดแย้งและมีปัญหาในการใช้พื้นที่ทำกิน ซึ่งปัจจุบันนี้ชาวบ้านแม่อมยะ บ้านขุนแม่เหว้ย และหมู่บ้านใกล้เคียง มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมไร่หมุนเวียน ซึ่งมีทั้งหมด 5 แปลง (แปลงขนาดใหญ่) แต่แต่ละปีจะทำแค่แปลงเดียว โดยหมุนไปทีละแปลงต่อปี จนครบปีที่ 5 แล้วค่อยกลับไปซ้ำแปลงเดิม จะไม่มีการบุกรุกพื้นที่อื่นนอกจาก 5 แปลงนี้ ซึ่งทางภายนอกเข้าใจว่าชาวบ้านทำไร่เลื่อนลอย และทำการบุกรุกพื้นที่ป่า จึงเกิดปัญหาตามมาเนื่องจากความไม่ศึกษาชุมชนก่อนการออกการประกาศใช้พื้นที่

การทำงานในชุมชนหรือการทำงานทุกอย่าง ย่อมมีทั้งกลุ่มที่เห็นด้วยและกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยเกิดขึ้น ดังนั้นเมื่อมีกลุ่มที่ไม่เห็นด้วยนั้น จึงต้องมีการจัดการประชุมทำความเข้าใจกัน และหาข้อตกลงในการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่เองก็เป็นสิ่งสำคัญ ในชุมชนมีหลายช่วงอายุ และหลายความสามารถ ซึ่งแต่ละคนก็มีความสามารถที่แตกต่างกันออกไปและแน่นอนที่จะไม่เข้าใจในงานของคนอื่นๆ หากมีการประชุมและตกลงกันได้ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงานงานจะได้แบ่งงานได้ตามความสามารถของแต่ละคนเพื่องานจะได้สำเร็จ เกิดผลได้ดี และมีประสิทธิภาพ

2) การเรียนรู้การทำแผนที่ โดยใช้โปรแกรม GIS ร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่

การเรียนรู้การทำแผนที่ โดยใช้ระบบ GIS นั้น เป็นกระบวนการหลังจากจับ GPS ค่าพิกัดมาป้อนข้อมูลในโปรแกรม ลากเส้นตามจุด คำนวณพื้นที่ แล้วนำแผนที่ดาวเทียมมาเปรียบเทียบพื้นที่ ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการทำแผนที่ จากวิทยาลัยโพธิวิชชาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมาให้ความรู้ โดยอธิบายขั้นตอนการทำแผนที่ทีละขั้นตอนและพร้อมสาธิต

การเรียนรู้การทำแผนที่เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักวิจัยท้องถิ่นบ้านแม่อมยะ-บ้านขุนแม่เหว้ย กับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในอำเภอท่าสองยาง โดยในการเรียนรู้นั้น นักวิจัยท้องถิ่นบ้านแม่อมยะ - บ้านขุนแม่เหว้ยได้ใช้ข้อมูลจริงของชุมชนในการลงค่าพิกัดทำแผนที่ แล้วนำเสนอ

กระบวนการทำแผนที่ และแผนที่จริงให้วิทยากร และเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในพื้นที่อำเภอสอง เพื่อร่วมกันพูดคุยและเสนอแนะข้อคิดเห็น ทำให้เกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นมากยิ่งขึ้นระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐและชุมชน

2.4 การจัดทำแผนที่ชุมชนโดยใช้ระบบ GPS

จากการศึกษาได้นำเสนอแผนที่พื้นที่ทำกินและพื้นที่ป่าของชุมชนบ้านแม่อมะเย และบ้านขุนแม่เหว่ย โดยจะนำเสนอแยกออกเป็น 2 หมู่บ้าน รายละเอียดดังนี้

2.4.1 บ้านขุนแม่เหว่ย

พื้นที่บ้านขุนแม่เหวามีพื้นที่ทั้งหมด 8,386 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ป่า พื้นที่ทำไร่มันเขียง พื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ และพื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่รัฐ โดยในพื้นที่ป่าที่มีจำนวนการใช้พื้นที่มากที่สุดคือป่าต้นน้ำ และน้อยสุดคือป่าสะตือ ส่วนพื้นที่ไร่มันเขียงมีทั้งหมด 5 แปลง โดยแปลงที่ใช้พื้นที่มากที่สุดคือ แปลงที่ตะกุก 1,053.48 ไร่ ใช้พื้นที่น้อยที่สุด คือ แปลงกำหลู 592.22 ไร่ และพื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่รัฐที่ใช้พื้นที่มากที่สุดคือ โครงการปลูกป่า 310.63 ไร่ ใช้พื้นที่น้อยสุดคือพื้นที่พิพาท 3.89 ไร่ รายละเอียดตามรูปภาพประกอบ 4.1 และตาราง ประกอบ 4.1



รูปภาพประกอบ 4.1

พื้นที่ป่า	พื้นที่ไร่หมุนเวียน	พื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ	พื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่รัฐ
ป่าชุมชนหนึ่ง 530.10 ไร่ ป่าชุมชนสอง 47.22 ไร่ ป่าต้นน้ำหนึ่ง 33.72 ไร่ ป่าต้นน้ำสอง 96.95 ไร่ ป่าต้นน้ำสาม 2,418.6 ไร่ ป่าสะตือ 7.89 ไร่ ป่าอนุรักษ์ 226.52 ไร่	ที่ตะกั่ว 1,053.48 ไร่ โป๊ะรอด 797.34 ไร่ ที่จื่อกะ 898.89 ไร่ กำหลู 592.22 ไร่ อูยะเด 779.44 ไร่	ที่อยู่อาศัย 149.78 ไร่ สำนักสงฆ์ 27.15 ไร่	พื้นที่พิพาท 3.89 ไร่ โครงการป่าไผ่ 21.91 ไร่ โครงการปลูกป่า 310.63 ไร่

ตารางประกอบ 4.1

2.4.2 บ้านแม่อมะ

พื้นที่บ้านแม่อมะมีพื้นที่ทั้งหมด 15,302.24 ไร่ ประกอบด้วยพื้นที่ป่า พื้นที่ไร่หมุนเวียน พื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ และพื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่รัฐ โดยในพื้นที่ป่าที่มีจำนวนการใช้พื้นที่มากที่สุดคือป่าต้นน้ำ และน้อยสุดคือป่าสะตือ ส่วนพื้นที่ไร่หมุนเวียนมีทั้งหมด 5 แปลง โดยแปลงที่ใช้พื้นที่มากที่สุดคือ แปลงห้วยโค๊ะคีโจ 2695.92 ไร่ ใช้พื้นที่น้อยที่สุด คือ แปลงกลอโพล 903.35 ไร่ และพื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่รัฐที่ใช้พื้นที่มากที่สุด คือ พื้นที่พิพาท ใช้พื้นที่น้อยสุด คือโครงการป่าไผ่ รายละเอียดตามรูปภาพประกอบ 4.2 และตารางประกอบ 4.2

พื้นที่ป่า	พื้นที่ไร่หมุนเวียน	พื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ	พื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่รัฐ
ป่าชุมชนหนึ่ง ป่าชุมชนสอง ป่าต้นน้ำหนึ่ง ป่าใช้สอย ป่าสะตือ ป่าอนุรักษ์	ห้วยโค๊ะคีโจ อูยะว้า พอดอกอ แหลมดีคี กลอโพล	ที่อยู่อาศัย สำนักสงฆ์	พื้นที่พิพาท โครงการป่าไผ่

ตารางประกอบที่ 4.2

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกาเกอะญอ

ศักยภาพและองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรตามภูมิปัญญาปกาเกอะญอบ้านแม่อมะ และบ้านขุนแม่เหว้ย ได้แก่ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ได้แก่การเก็บข้อมูลของชุมชน ประวัติหมู่บ้าน ที่ตั้ง อาณาเขต ประชากรในชุมชน การปกครองในชุมชน และความเชื่อศาสนาของชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ว่าบ้านแม่อมะและบ้านขุนแม่เหว้ย เป็นหมู่บ้านปกาเกอะญอที่มีการตั้งถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน มีการย้ายหมุนเวียนในพื้นที่เขตหมู่บ้าน ตามการทำเกษตรกรรมไร่หมุนเวียน เดิมทีทั้งสองหมู่บ้านเป็นบ้านเดี่ยวแล้วแยกจากกันภายหลังเหตุเพราะแยกย้ายกันทำมาหากินตามพื้นที่ไร่หมุนเวียน 2) การแบ่งพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกาเกอะญอ เป็นการแบ่งพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกาเกอะญอนั้น หลักๆจะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่า ซึ่งพื้นที่ทำกินนั้น ส่วนใหญ่จะเป็นพื้นที่การทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียน มีสวนพริกที่ทำข้าวไร่หมุนเวียน และมีระบบหมุนเวียนตามไร่หมุนเวียน มีส่วนน้อยที่ทำนา ซึ่งมีไม่ถึง 10แปลงต่อ 1 ชุมชน ในส่วนของพื้นที่ป่านั้นได้แก่ ป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์ในการหาของป่า สัตว์ป่า และตัดไม้ ตัดไม้ไผ่สร้างบ้าน ซึ่งจะมีกฎและกติกในการใช้ที่มีการกำหนดร่วมกันโดยคนในชุมชน ประกอบด้วย ป่าชุมชน ป่าใช้สอย เป็นต้น และป่าที่ชุมชนมีการดูแล และมีข้อตกลงไม่ตัดไม้ ไม่หาของป่า ประกอบด้วย ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ และป่าสะดือ 3) การทำเกษตรกรรมแบบไร่หมุนเวียน เป็นการทำการเกษตรตามภูมิปัญญาของปกาเกอะญอ มีการหมุนพื้นที่ในการทำไร่ และปล่อยพื้นที่เดิมให้พักฟื้นให้ป่าเติบโต เพื่อวนไปทำกินอีกครั้ง เดิมทีบ้านแม่อมะและบ้านขุนแม่เหว้ย มีรอบหมุนเวียน 7- 8 ปี แต่ไม่ปัจจุบันนั้น รอบหมุนเวียนเพียง 5 ปี ซึ่งในการทำการเกษตรแบบไร่หมุนเวียนนั้น จะพิธีกรรมในไร่หมุนเวียน เช่น พิธีขออนุญาตเจ้าป่าเจ้าเขาในการทำไร่ พิธีขอขมาและไล่สัตว์ป่าออกจากพื้นที่ก่อนการเผา พิธีเจ้าที่ข้าวมาดูแลรักษาต้นข้าว พิธีขอบคุณนกขั้วข้าวที่ให้ข้าวผลผลิตดี เป็นต้น และในการทำไร่หมุนเวียนยังสอดคล้องด้วยภูมิปัญญาในการดูแลป่า เช่น การทำแนวกันไฟ ซึ่งขนาดของแนวกันไฟ จะทำตามพื้นที่และทิศทางลม ซึ่งเป็นภูมิปัญญาในการจัดการไฟป่า เป็นต้น

5.1.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานรัฐและภาคีเครือข่าย ได้แก่ 1) การสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นโดยใช้กระบวนการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายนักวิจัย

ท้องถิ่นนั้น เป็นการสร้างเครือข่าย ร่วมแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานของนักวิจัยรุ่นพี่ ที่มีประเด็นปัญหาในพื้นที่ใกล้เคียงกัน โดยผ่านกิจกรรมที่จัดร่วมกัน ได้แก่ กิจกรรมแม่อมะ(แม่ปอคี)ดีจัง และกิจกรรมวันช้างไทยบ้านปู้ดอ 2) การสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายนักวิจัย โดยผ่านการศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่างบ้านกลาง และศูนย์ประสานงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยภาคเหนือ ทำให้ชุมชนได้แรงบันดาลใจในการทำงานวิจัยเพื่อชุมชนมีทิศทางหรือแนวทางปฏิบัติในการทำงาน สามารถนำมาปรับใช้ในชุมชนได้ มีเครือข่ายความร่วมมือจากพื้นที่ศึกษาดูงาน และสามารถนำมาปรับใช้กับโครงการวิจัยในชุมชน ในเรื่องการทำแผนที่ของบ้านแม่อมะ-บ้านแม่ขุนแม่เหว่ย แผนที่อาณาเขตทั้งหมดของชุมชนบ้านกลาง, แผนที่ที่อยู่อาศัย, แผนที่ไร่มุมนเวียนขนาดใหญ่แบ่งเป็นโซน, แผนที่ไร่มุมนเวียนรายย่อยแบ่งเป็นของแต่ละบุคคล, แผนที่ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ และ3) การสร้างความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐผ่านเวทีเสวนากับเจ้าหน้าที่รัฐ และการเรียนรู้การทำแผนที่สะท้อนให้เห็นบทบาทที่แตกต่างของเจ้าหน้าที่ และชุมชน แต่ทั้งเจ้าหน้าที่และชุมชน ต่างมีเป้าหมายในการดูแลผืนป่าเหมือน จึงต้องมีการจัดการประชุมทำความเข้าใจกัน และหาข้อตกลงในการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่เองก็เป็นสิ่งสำคัญ ในชุมชนมีหลายช่วงอายุ และหลายความสามารถ ซึ่งแต่ละคนก็มีความสามารถที่แตกต่างกันออกไปและแน่นอนที่จะไม่เข้าใจในงานของคนอื่นๆ หากมีการประชุมและตกลงกันได้ก่อนที่จะลงมือปฏิบัติงานงานจะได้แบ่งงานได้ตามความสามารถของแต่ละคนเพื่องานจะได้สำเร็จ เกิดผลได้ดี และมีประสิทธิภาพ

พื้นที่บ้านแม่อมะ และบ้านขุนแม่เหว่ย มีการจัดการพื้นที่ โดยแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ พื้นที่ป่า พื้นที่ไร่มุมนเวียน พื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นๆ และพื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่รัฐ โดยพื้นที่ป่า จะแบ่งเป็นพื้นที่ป่าชุมชน ป่าอนุรักษ์ ป่าต้นน้ำ ป่าสะตือ พื้นที่ไร่มุมนเวียนจะมีทั้งหมด 5 แปลง ใช้เวลาหุมนเวียน 4 ครอบรอบ ส่วนพื้นที่ใช้ประโยชน์อื่นนั้น เช่น ที่อยู่อาศัย วัด โรงเรียน ที่นา เป็นต้น และพื้นที่โครงการเจ้าหน้าที่รัฐ เช่น พื้นที่โครงการปลูกป่าสร้างรายได้ พื้นที่โครงการป่าไฟ เป็นต้น

5.2 อภิปรายผล

การเรียนรู้ของนักวิจัยท้องถิ่นผ่านกระบวนการวิจัย สามารถสามารถแบ่งเป็นการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

5.2.1 ศักยภาพ และองค์ความรู้ในการจัดการทรัพยากรในพื้นที่ชุมชนตามภูมิปัญญาปกาเกอญอ

จากการศึกษาข้อมูลบ้านแม่อมะ และบ้านขุนแม่เหว่ย ได้เห็นการแบ่งพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกาเกอญอจะแบ่งเป็น 2 ส่วนคือ พื้นที่ทำกิน และพื้นที่ป่า ซึ่งพื้นที่ป่านั้นจะแบ่งเป็นป่าที่มีการอนุรักษ์ โดยไม่มีการใช้ประโยชน์ใด ไม่ตัดไม้ ไม่หาของป่า และมีการดูแลรักษาโดยมีการตามกฎเกณฑ์ตามความเชื่อเรื่องเจ้าที่

เจ้าป่า มีทำพิธีตามภูมิปัญญาดั้งเดิมเพื่อให้เจ้าป่ามาดูแลรักษา ส่วนป่าอีกหนึ่งประเภทเป็นป่าที่มีการใช้ โดยมีกฎเกณฑ์ที่ตั้งขึ้นเองโดยชุมชนและมีการดูแลรักษาเพื่อป้องกันไม่ให้ไฟป่ามาลุกลาม ส่วนพื้นที่ทำกินนั้นเป็น การใช้ประโยชน์ในรูปแบบไร่หมุนเวียน ซึ่งไร่หมุนเวียนของชุมชนบ้านแม่อมะ และบ้านขุนแม่เหว่ยเป็นไร่หมุนเวียนแบบดั้งเดิม

ไร่หมุนเวียนเป็นการทำเกษตรกรรมพื้นบ้านของคนปกากะญอ ด้วยการใช้พื้นที่ระยะสั้นและปล่อยพักฟื้นระยะยาวจนผืนดินคืนความสมบูรณ์แล้วจึงวนกลับมาทำที่เดิม ไร่หมุนเวียนไม่เพียงเป็นระบบการผลิตอาหารที่มีประสิทธิภาพ แต่ยังแฝงไว้ด้วยมโนทัศน์นิเวศวัฒนธรรม องค์ความรู้ชาติพันธุ์นิเวศ ระบบการจัดการทรัพยากรส่วนรวม และระบบการผลิตเชิงศีลธรรมที่เน้นเพื่อการยังชีพเป็นหลัก และไม่ใช้การผลิตเพื่อตอบสนองต่อพิชพาณิชย์ที่รัฐและเอกชนเข้ามาสนับสนุนดังเช่นที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จนส่งผลกระทบต่อพื้นที่ป่าไม้ ที่ดิน และแม่น้ำอย่างมาก (อานันท์ และคณะ, 2547; กฤษฎา, 2560) เช่นเดียวกับการทำไร่หมุนเวียนของชุมชนบ้านแม่อมะ-บ้านขุนแม่เหว่ยเป็นการใช้ภูมิปัญญาปกากะญอในการดูแลรักษาป่า โดยเฉพาะในขั้นตอนของการทำไร่หมุนเวียน มีการจัดการไฟป่า การจัดสรรพื้นที่ภายในไร่หมุนเวียน และการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ โดยการจัดการไฟป่าตามภูมิปัญญา เป็นการทำแนวกันไฟก่อนจะมีการเผาไร่ เพื่อป้องกันไม่ให้ไฟลุกลามไปไหม้ป่า โดยในการทำแนวกันไฟนั้นตามภูมิปัญญาดังเดิมนั้น ขนาดความกว้างของแนวกันไฟขึ้นอยู่กับความสูงของพื้นที่และทิศทางลม พื้นที่ที่อยู่สูงจะทำแนวกันไฟที่มีขนาดกว้าง เพราะยิ่งสูงลมยิ่งแรงจะทำให้ไฟไหม้ดี และวงกว้างกว่า ส่วนพื้นที่ข้างล่างที่ไม่สูง ทำขนาดแคบเพราะลมไม่แรง ไฟจะไม่ขึ้นข้างบน การจัดสรรพื้นที่ในไร่หมุนเวียน ตามภูมิปัญญาของชุมชนจะมีความเชื่อว่าพื้นที่หนึ่งที่นั้นจะสามารถทำข้าวตอรอบหมุนเวียนมาถึงแค่คนละ 2 รอบ และเมื่อวนมารอบที่ 3 จะต้องสลับไปทำที่ของคนอื่น ต้องมีการเปลี่ยนการครอบครอง เพราะเชื่อว่าเจ้าป่าเจ้าเขาจะไม่อนุญาตให้ทำรอบที่ 3 ซึ่งความเชื่อนี้สะท้อนให้เห็นว่าพื้นที่ในไร่หมุนเวียนไม่มีใครเป็นเจ้าของ ทุกคนในชุมชนมีสิทธิใช้เหมือนกัน การเปลี่ยนการครอบครองลักษณะนี้ ยังจะทำให้คนในชุมชนได้เข้าถึงพื้นที่ที่ดี ปลุกข้าวได้ดี และได้ใช้พื้นที่ไม่ค่อยดีเหมือนกันทุกคน และการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ ในการเลือกพื้นที่ในการปลูกพืชผักในไร่ นั้น จะเลือกพื้นที่ที่มีการไหม้ดี โดยเฉพาะพื้นที่กอไผ่ที่มีการเผาไหม้ได้ดี ในการปลูกพืชผักในไร่ เช่น เผือก มัน เป็นต้น เพราะพื้นที่ดังกล่าวจะทำให้พืชเจริญเติบโตดี และให้ผลผลิตที่สวยงาม ซึ่งการจัดสรรพื้นที่ในไร่หมุนเวียน การจัดการไฟป่า และการคัดเลือกเมล็ดพันธุ์ ได้แสดงถึงชุมชนมีการจัดการพื้นที่ตามภูมิปัญญา มีการใช้และการดูแลรักษาป่าในพื้นที่อย่างระบบเพื่อให้คนสามารถใช้ชีวิตร่วมกับป่าอย่างยั่งยืนและยังเป็นการป้องกันไม่ให้พืชเชิงเดี่ยวได้เข้ามาในชุมชนได้อีกด้วย

5.2.2 กระบวนการสร้างความร่วมมือในการจัดการทรัพยากรกับหน่วยงานของรัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

จากการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายนักวิจัยในท้องถิ่นในชุมชน การสร้างความร่วมมือโดยผ่านการศึกษาดูงานพื้นที่ตัวอย่าง และการสร้างความร่วมมือกับเครือข่ายนักวิจัยท้องถิ่นการสร้างความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่รัฐผ่านเวทีเสวนากับเจ้าหน้าที่รัฐ แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนกับเครือข่ายในพื้นที่และเครือข่ายนอกพื้นที่ ทำให้นักวิจัยท้องถิ่นได้เรียนรู้กระบวนการทำงานเพื่อชุมชน ได้มีแรงบันดาลใจในการทำงานเพื่อชุมชนจากเครือข่ายวิจัยท้องถิ่น โดยเฉพาะคนในชุมชนกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่ได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ได้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความต้องการและข้อจำกัดของตนเอง ทำให้ได้เข้าใจกันมากขึ้น จนนำไปสู่การทำแผนที่ชุมชน

การทำแผนที่ชุมชนทำให้คนในชุมชนได้รู้ขอบเขตพื้นที่ทั้งหมดของหมู่บ้าน ขอบเขตพื้นที่ทำกิน และขอบเขตพื้นที่ป่า ซึ่งแผนที่ชุมชนนั้นทำให้พื้นที่มีความชัดเจน และมีความถูกต้อง ชุมชนสามารถนำแผนที่ไปใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรอง พูดคุยและอธิบายการจัดการพื้นที่ตามภูมิปัญญาของชุมชนให้กับเจ้าหน้าที่เพื่อหาทางออกในการจัดการพื้นที่ร่วมกันระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่ ซึ่งแผนที่ชุมชนจะทำให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้ได้เข้าใจการจัดการพื้นที่ของคนในชุมชนได้ง่ายขึ้น อีกทั้งแผนที่ชุมชนยังสามารถป้องกันการขยายพื้นที่ป่าในอนาคตได้อีกด้วย รวมถึงยังสามารถสร้างเครือข่ายกับบ้านใกล้เคียง โดยการเข้าไปให้ความรู้กับชุมชนที่ต้องการแก้ไขปัญหาพื้นที่ทำกินได้อีกด้วย

แผนที่ชุมชนเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะใช้อธิบายการจัดการพื้นที่ตามภูมิปัญญาปกาเกะญอ ที่ยังคงรอกระบวนการทำความเข้าใจ และหาทางออกร่วมกับเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ซึ่งเป็นโจทย์ที่ต้องหาหรือหาทางออกร่วมกันบนฐานวัฒนธรรมของชุมชนโดยผ่านเครื่องมือแผนที่ชุมชน และกฎหมายของเจ้าหน้าที่โดยผ่านเครื่องมือโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล โดยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) ซึ่งทางนักวิจัยท้องถิ่นมองว่าตามนโยบายของรัฐดังกล่าวนั้นไม่สามารถใช้แก้ไขปัญหาของชุมชนได้ เพราะมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่ตามขั้นลุ่มน้ำ เพราะไร่มุมนเวียนในชุมชนส่วนมากจะอยู่ในลุ่มน้ำชั้น 1 - 2 ปัญหาเรื่องความต่อเนื่องในการใช้พื้นที่เพราะไร่มุมนเวียนต้องปล่อยพักพื้นที่ระยะยาวจนผืนดินคืนความสมบูรณ์แล้วจึงวนกลับมาทำที่เดิม ซึ่งบ้านแม่อมะ-บ้านขุนแม่เหว่ยต้องใช้เวลา 4 ปี ถึงจะวนมาทำอีกรอบ นอกจากนี้ชุมชนยังพื้นที่ที่ชุมชนมีการดูแลรักษามีความสุ่มเสี่ยงต่อการขอคืนเพื่อประกาศเป็นพื้นที่อนุรักษ์ของทางราชการ โดยเฉพาะบ้านขุนแม่เหว่ยมีน้ำตกบ้านแม่ปอดเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และสวยงาม จึงเป็นพื้นที่ที่ล่อแหลมในการที่ชุมชนจะไม่สามารถดูแลต่อได้หากเข้าร่วมโครงการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล โดยคณะกรรมการนโยบายที่ดินแห่งชาติ (คทช.) สิ่งเหล่านี้จึงเป็นข้อกังวลต่อการจัดการที่ดินของรัฐ การจัดทำข้อมูลของชุมชนเองจึงสมควรนำไปใช้ในการกำหนดการใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมต่อวิถีชีวิตและการใช้ประโยชน์ของชุมชนเพื่อนำไปสู่การใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนต่อไป

5.3 การเรียนรู้ของทีมวิจัย/ชุมชน

จากการทำวิจัย ทำให้นักวิจัยท้องถิ่น ได้เกิดการเรียนรู้ผ่านกระบวนการทำวิจัย ทั้งที่เป็นความรู้ใหม่ ความรู้เดิมเพิ่มเติม ซึ่งความรู้ใหม่ที่ได้เรียนรู้ การได้รู้จักเครื่องมือในการจัดทำแผนที่ ได้ทดลองฝึกจับGPS.ในพื้นที่จริง การจดบันทึกค่าของของGPS การฝึกอ่านค่าพิกัดของGPS ฝึกอ่านความคาดเคลื่อนของของค่าพิกัด GPS ได้ลงมือลงค่าพิกัดในโปรแกรม GIS ได้เห็นแผนที่จริงที่เกิดการลงมือปฏิบัติของคนในชุมชน

ในการทำงานที่ผ่านมาได้ทักษะในการทำงานเพิ่มมากขึ้น ได้เรียนรู้เกี่ยวกับภาษาพูดและภาษาเขียน กล้าแสดงออกในการนำเสนองานมากขึ้น ได้รู้ถึงวิธีการประสานงานกับผู้นำชุมชน ทีมทุนและชุมชน ได้เรียนรู้ขั้นตอนการพูดและเขียนก่อนลงในคอมพิวเตอร์ ได้เรียนรู้ขั้นตอน วางแผนการทำงานเพื่อให้เกิดงานไปตาม ขั้นตอนและระบบ

สิ่งที่ต้องพัฒนาเพิ่มเติม การใช้ภาษาในการสื่อสาร และการเขียน การฝึกความแสดงออกในการนำเสนอขั้นตอนการประชาสัมพันธ์ ประสานงานกับทีมทุนและผู้นำชุมชน การเรียบเรียงภาษาก่อนบันทึกลงในคอมพิวเตอร์การวางแผนงานของทีมวิจัย การถ่ายภาพระหว่างดำเนินงาน และการบันทึกรูปภาพในการทำรายงาน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการทำงานวิจัย ในเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง ได้แก่ การรู้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านได้รู้ถึงวิถีชีวิต การทำไร่หมุนเวียนและวัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชนพื้นที่ทำกิน, ขอบเขตการทำกิน,สร้างเครือข่ายเยาวชนระหว่างทีมวิจัยในชุมชนกับทีมวิจัยชุมชนอื่นๆ และประโยชน์ต่อชุมชนคือ สามารถนำหลักฐานข้อมูลพื้นที่ทำกินของชุมชนที่ชัดเจน ลดความขัดแย้งระหว่างชุมชนและชุมชนใกล้เคียง และชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ ลดความกังวลในการใช้พื้นที่ทำกินของชุมชน ลดการบุกรุกพื้นที่ป่าจากหมู่บ้านใกล้เคียง สร้างความสามัคคีและเข้มแข็งในชุมชน เป็นข้อมูลเพื่อให้เยาวชน คนในชุมชน และต่างชุมชน และศึกษาเรียนรู้กระบวนการวิจัยแก้ไขปัญหาชุมชนของ บ้านแม่อมะ-บ้านแม่ป๋อ คี.ท่าสองยาง อ.ท่าสองยาง จ.ตาก

สิ่งที่ต้องการพัฒนาตนเองในเรื่องทักษะกระบวนการในการใช้งานคอมพิวเตอร์ เช่น ทักษะด้านการพิมพ์เร็ว,การใช้โปรแกรม Microsoft Word ในการทำรายงาน,การสืบค้นข้อมูลอ้างอิงทางอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทักษะการใช้ภาษาในการสื่อสาร และทักษะการนำเสนองานการแบ่งหน้าที่ในทีมวิจัยที่ชัดเจนการเป็นผู้นำที่มีศักยภาพ มีประสิทธิภาพ กล้าที่จะคิด กล้าที่จะนำ และกล้าแสดงออก รวมทั้งทุกคนที่อยู่ในทีมวิจัยพร้อมที่จะ

เป็นผู้สนับสนุนในการทำโครงการวิจัยต้องการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับประโยชน์ของเครื่อง GPS การจดบันทึกข้อมูลที่ครบถ้วน ข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นจริง เพื่อกระบวนการวิจัยให้สมบูรณ์ต้องการเรียนรู้เพิ่มเติมในด้านเครื่องมือที่ใช้ประกอบกับงานวิจัย ที่ยังไม่ได้เรียนรู้และยังไม่ได้ใช้ และการศึกษาข้อมูลจากภายนอก มาใช้ประโยชน์ชุมชน เช่น การนำสิ่งที่มีความก้าวหน้าทันเหตุการณ์ ให้ชุมชนทันต่อเหตุการณ์

บรรณานุกรม

- ดิลก ตระกูลรุ่งอำไพ และคณะ. (2554). แนวทางการสืบทอดการทำไร่หมุนเวียนสู่คนรุ่นใหม่โดยการมีส่วนร่วม ของชุมชนตำบลแม่ศึก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- ณรงค์ สุขขวัญ ,2555 โครงการวิจัย แนวทางการใช้ประโยชน์จากป่าริมคลองและการจัดการที่ดินริมคลองเพื่อ การฟื้นฟูคลองภูมิโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหมู่ที่ 4 5 ,9 และ 14 ตำบลคูหาใต้ อำเภอ รัตภูมิ จังหวัดสงขลา. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บุญยืน อินกว้าง และคณะ. (2555). การสร้างข้อเสนอในการพัฒนาระบบการบริหารจัดการพื้นที่ตามแนว ชายแดนไทย-พม่า แบบมีส่วนร่วมเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรและความมั่นคงอำเภอเมืองปาย และปาง มะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- บุญสม สายชลศรีจินดา. (2559). การสร้างกลไกบริหารจัดการดิน น้ำ ป่าและระบบเกษตรทางเลือกเพื่อ ขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณให้กับกลุ่มชาติพันธุ์ปกากะญอบ้านดอกแดง อำเภอฮอด จังหวัด เชียงใหม่. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิเชียร บัวอุไร, โครงการวิจัยแนวทางการจัดการที่ดินที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ หมู่ 2 หมู่11 หมู่16ตำบลระบำ อำเภอ ลานสัก จังหวัดอุทัยธานีอย่างมีส่วนร่วมของชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. คู่มือการจัดที่ดินทำกินให้ชุมชนตามนโยบายรัฐบาล คณะกรรมการนโยบาย ที่ดินแห่งชาติ. 12 กันยายน 2562.
- อังแก่น และคณะวิจัย,2560 การจัดการที่ดินอย่างยั่งยืน ภายใต้วิถีวัฒนธรรมของแต่ละชาติพันธุ์ ตามความ เหมาะสมของพื้นที่ตำบลนาปู่ป้อม อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. สำนักงานกองทุนสนับสนุน การวิจัย.

ภาคผนวก

1.กิจกรรม ประชุมทีมวิจัยเพื่อจัดตั้งคณะกรรมการดำเนินงานแบ่งบทบาทหน้าที่และเตรียมความพร้อมในการ
ชี้แจงโครงการวิจัยสู่ชุมชน



2.กิจกรรมชี้แจงโครงการต่อชุมชน





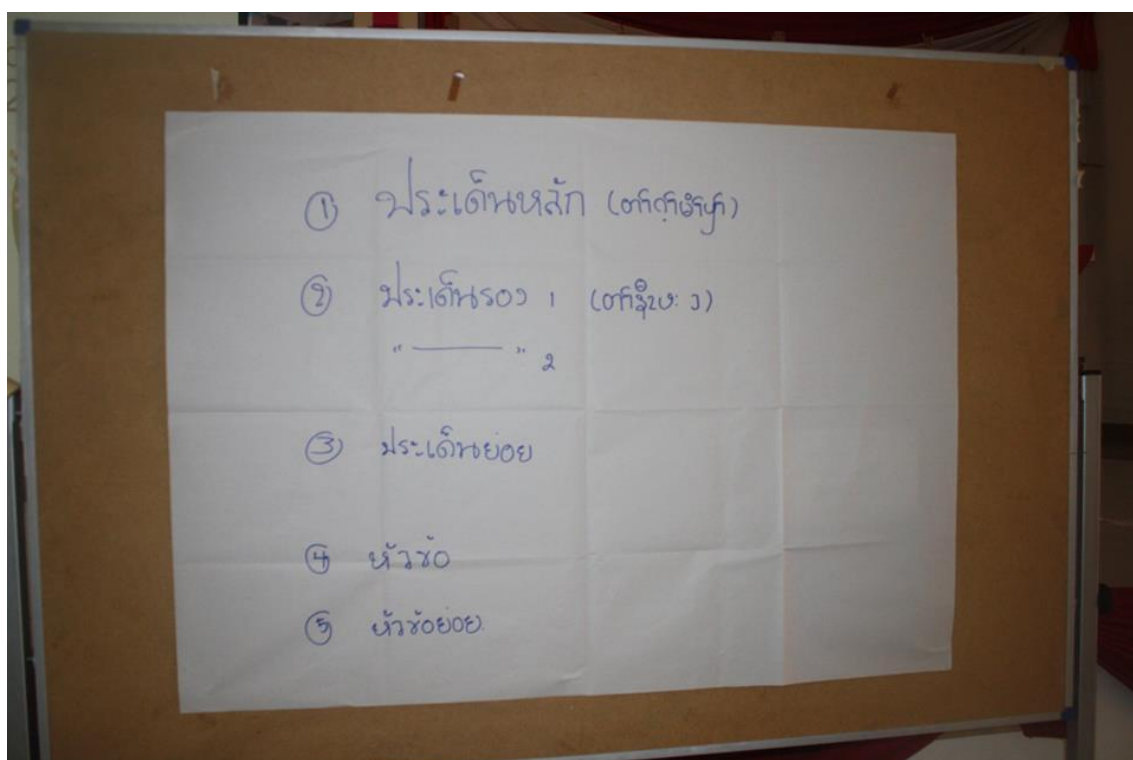
3.กิจกรรมทบทวนเอกสาร รายงานวิจัย วารสาร สิ่งตีพิมพ์ เว็บไซต์ เป็นต้น



4.กิจกรรมการพัฒนาโจทย์วิจัย การบริหารจัดการโครงการวิจัย และการเขียนโครงการวิจัย



5.กิจกรรมการพัฒนาการใช้แนวคิดและทฤษฎีในการวิจัย และทักษะการเป็นผู้เื้อื่อและการสร้างแรงบันดาลใจ
ผ่านการเล่าเรื่องจากนักวิจัยท้องถิ่นรุ่นพี่



6.กิจกรรม การวิเคราะห์ผลกระทบการพัฒนา เครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลความรู้พื้นฐานนิเวศวัฒนธรรม /
เศรษฐกิจสร้างสรรค์ทักษะการวิเคราะห์แบบเชื่อมโยง



7. กิจกรรมการพัฒนาทักษะการจัดทำแผนที่โดยใช้ระบบพิกัด GPS



8.กิจกรรม การประชุมเตรียมความพร้อมของทีมวิจัย



9.กิจกรรมการจัดเก็บข้อมูล



10.กิจกรรม การเขียนรายงานเทคนิคและเครื่องมือในการนำเสนอ(เช่น การถ่ายภาพ จัดทำวีดิทัศน์อย่างง่าย การสร้างแผนผัง และสื่ออื่น ๆ)

